



ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

«ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

24 листопада 2023 року



м. КРОПИВНИЦЬКИЙ

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ ТА
КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнського круглого столу**

24 листопада 2023 року

Кропивницький – 2023

К 82 Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Кропивницький, 24 листопада 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. с.

У збірнику представлено матеріали доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу «Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи» (24 листопада 2023 р., м. Кропивницький). Розглянуто актуальні теоретичні та практичні питання, що стосуються забезпечення національної безпеки України з урахуванням актуальних загроз і викликів. Наведено пропозиції з удосконалення законодавства і правозастосовної практики, спрямовані на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, які беруть участь у протидії проявам тероризму та колабораціонізму в Україні.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, працівників органів Національної поліції, інших державних органів, що входять до складу сектору безпеки і оборони.

Матеріали доповідей друкуються в авторській редакції. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ в матеріалах доповідей несуть автори.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО

ВИГІВСЬКИЙ ІВАН, ДРОЗД ВАЛЕНТИНА ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, РОЗПОЧАТИХ ЗА ФАКТОМ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
НАЗИМКО ЄГОР, ТАРАСЕНКО ОЛЕКСАНДР КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	11
ПОНОМАРЬОВА ТЕТЯНА, РОМАНОВ МАКСИМ ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	16
МОВЧАН РОМАН «ВОЄННИЙ» КОЛАБОРАЦІОНІЗМ (Ч. 7 СТ. 111-1 КК) ТА ДЕРЖАВНА ЗРАДА, ВЧИНЕНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (Ч. 2 СТ. 111 КК): ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ.....	18
ПИСЬМЕНСЬКИЙ ЄВГЕН ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ОЗНАКАМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ.....	21
ЗАХАРЧЕНКО АНДРІЙ УЧАСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗДІЙСНЕННІ ЗАХОДІВ З ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ.....	25
КОВАЛЬОВА ОЛЬГА ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЇ.....	29
КОПОТУН ІГОР СВІТОВИЙ ТЕРОРИЗМ - ЗАГРОЗА ДЛЯ УКРАЇНИ.....	31
КОВАЛЕНКО АРТЕМ ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ВЧИНЕНОЇ НА ПІДКОНТРОЛЬНИХ УРЯДУ УКРАЇНИ ТЕРИТОРІЯХ.....	34
МАРУСЯК ОЛЕКСАНДР УКРАЇНА ПРОТИ РОСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ СУДІ СПРАВЕДЛИВОСТІ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СПРАВИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЙ ICSFT ТА CERD.....	37
МИЦЬКА ОЛЕКСАНДР ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	40
ПАШКОВСЬКИЙ МИКОЛА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРАКТИКА СУДІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	42
ПЕКАРСЬКИЙ СЕРГІЙ НЕЗАКОННІ ВОЄНІЗОВАНІ ТА ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	48
УДОД АНДРІЙ РОЗВИТОК БОРОТЬБИ ІЗ ЗЛОЧИНАМИ З МІЖНАРОДНИМ ЕМІТЕНТОМ.....	51
КАЛЮЖНА АННА, ЧИГРИНА ГАЛИНА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ.....	72
КОЖУХАР МАКСИМ, МІЛІМКО ЛАРИСА ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	75

КОСИК ЕЛІНА, ФЕДОРЧАК ІРИНА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОТИДІІ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІОНАЛІЗМУ.....	78
КОТЛЯРЕВСЬКА ЄЛИЗАВЕТА, УДОВИЧЕНКО ОЛЕКСАНДРА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ З МЕТОЮ ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ.....	80
МЕЛЬНИЧЕНКО ВІКТОРІЯ, ШЕВЧЕНКО ТАЇСІЯ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	83
СЕРДЕЧНА АЛІНА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІІ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	85
СИМОНЕНКО АЛІНА, ПОНОМАРЬОВА ТЕТЯНА ПРОЯВИ КОЛАБОРАЦІЇ НА ОКУПОВАНИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	89
СОЛОПОВА ЮЛІЯ, ТКАЛЯ ОЛЕНА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ОСНОВНІ МАРШРУТИ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	91
ТЕЦЬКА ІННА, КИЧКО РОМАН, ЛУК'ЯНЧИКОВ ЄВГЕН ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТАМИ ТА ЮРИСТАМИ ПОЛОЖЕНЬ ч. 1 ст. 114 КПК УКРАЇНИ.....	95
ТКАЧЕНКО ДАР'Я, ВОЛОШИНА ОКСАНА АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ.....	97
ЯКУБІВСЬКА ЮЛІЯ, ЧИГРИНА ГАЛИНА ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	101
ЯСНИСЬКА ТЕТЯНА, ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН ІРИНА СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	103

Вітальне слово ректора ДонДУВС

Добрий день, шановні колеги, дорогі друзі!

Від імені особового складу Донецького державного університету внутрішніх справ щиро вітаю вас на Всеукраїнському круглому столі «Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи».

Збройна агресія росії проти України триває з моменту окупації у 2014 році окремих територій Донецької та Луганської областей, а також анексії Автономної Республіки Крим. Проте, не дивлячись на чисельні втрати державного та людського капіталу, окремі громадяни України та юридичні особи співпрацювали та продовжують співпрацювати із державою-окупантом, створюючи можливості та надаючи додаткові ресурси для досягнення росією злочинної мети. Організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором, добровільна участь громадян України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях не є новими для нашої країни суспільно небезпечними діями. Фактично, саме вони утворили підґрунтя для повномасштабного вторгнення ворога 24 лютого 2022 року. Визнання ступеню суспільної небезпечності співпраці із державою-агресором, усвідомлення вже об'єктивно існуючої кореляції між такою співпрацею та зростанням можливостей для ескалації міжнародного збройного конфлікту проти України, наявність непоодиноких випадків взаємодії між представниками держави-агресора та українськими державними службовцями, які мають можливість впливати на формування політики України зумовили криміналізацію такої діяльності у самостійній нормі національного кримінального законодавства, в якій було передбачено кримінальну відповідальність за колабораціонізм.

Колабораціонізм та тероризм – два потужні чинники, які завдають деструктивний вплив на національну та економічну безпеку держави. В Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» ще у 2020 році було акцентовано увагу на тому, що пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є: активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді; запобігання, виявлення та припинення проявів сепаратизму, тероризму, екстремізму, припинення діяльності незаконних збройних формувань, політично мотивованого насильства (яке набуває рис геноциду) та інших зазіхань на конституційний лад. Станом на сьогоднішній день ці проблеми набули більш важливого значення у зв'язку із тим, що як колабораціонізм, так і тероризм, окрім становлення безпосередньої загрози державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, має вторинний вплив на низку інших суспільних відносин, зокрема - пов'язаних із кримінальними правопорушеннями, які

мають транснаціональний характер та можуть збагачувати економіку держави-агресора. Водночас, огляд судової та правоохоронної практики свідчить про наявність низки прогалин теоретичного та практичного характеру, які ускладнюють розслідування та кваліфікацію випадків тероризму та колабораціонізму в умовах воєнного стану. Вирішення цих проблем можливе лише шляхом консолідації зусиль працівників правоохоронних органів, правозахисників, суддів та вчених.

Зазначу, що колектив Донецького державного університету внутрішніх справ не стоїть осторонь проблем запобігання та протидії злочинам, пов'язаним із військовою агресією. Протягом 2022-2023 року вченими було підготовлено низку наукових та науково-практичних праць, присвячених вирішенню окремих проблем забезпечення публічної безпеки та порядку, запобігання кримінальним правопорушенням, захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану, апробованих та запроваджених у діяльність правоохоронних органів. В університеті також було проведено науково-практичні заходи, в ході яких було запропоновано способи вирішення проблем, пов'язаних із організаційно-правовим забезпеченням національної безпеки в умовах воєнного стану.

Упевнений, що цей науковий захід також сприятиме розвитку української науки, оскільки знання та практичний досвід учених створять усі можливості, необхідні для вирішення питань, пов'язаних із протидією колабораційній діяльності та тероризму, а прийняті спільні рішення та рекомендації будуть ураховані у практичній площині. Усім нам бажаю плідної, активної роботи, творчого натхнення та якнайшвидшого відновлення миру в нашій країні!

Вигівський Іван Михайлович
*Голова Національної поліції України,
кандидат юридичних наук,
генерал поліції третього рангу*

Дрозд Валентина Георгіївна
*головний спеціаліст консультативно-контрольного відділу
Департаменту забезпечення діяльності Голови,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України*

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, РОЗПОЧАТИХ ЗА ФАКТОМ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Колабораційна діяльність в сучасних умовах функціонування держави є одним із розповсюджених кримінальних правопорушень. Необхідно зауважити, що колабораціонізм є своєрідною формою державної зради, яка, не дивлячись на фактичне існування з 2014 року¹ була виокремлена законодавцем лише у 2022 році, після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Агресивна війна та введення особливого правового режиму воєнного стану мало наслідком внесення змін до низки законодавчих та інших нормативно-правових актів, зокрема – Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України. Більшість таких змін полягала у криміналізації або вторинній пеналізації кримінальних правопорушень, пов'язаних із військовою агресією, а також – особливостями проведення досудового розслідування таких суспільно небезпечних діянь. Це стосується також і колабораційної діяльності, проблема розслідування якої, здебільшого, полягає у відсутності можливості отримати доступ до території та речових доказів².

Так, однією з новел чинного кримінального процесуального законодавства стало доповнення норми про спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень (*in absentia*) ст. 111-1 КК України, якою передбачено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

За період дії воєнного стану, з 24.02.2022, у провадженні слідчих та дізнавачів Національної поліції України перебувало 3 495 кримінальних проваджень за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених статтею 111-1 КК України, в яких 1 041 особі повідомлено про підозру, з них підрозділами слідства – 589 особам та підрозділами дізнання – 452 особам. У 194 кримінальних провадженнях прийнято

¹ З моменту окупації російською федерацією частини територій Донецької та Луганської областей та анексії Автономної Республіки Крим та початку антитерористичної операції.

² Це зумовлено особливістю такого кримінального правопорушення, яке (у більшості випадків) передбачає наявність такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони як місце, яким є тимчасово окупована територія.

рішення про закриття та 1 280 кримінальних проваджень передано за підслідністю до інших правоохоронних органів.

За результатами розслідування у 751 кримінальному провадженні матеріали щодо підозрюваних направлено до суду.

Досудове слідство триває в 1 021 кримінальному провадженні, з яких у 68 кримінальних провадженнях особам повідомлено про підозру.

Відповідно до ст. 297-1 КПК України, спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цієї глави. Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених рядом статей КК України, серед них й ст. 111-1 КК України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук, а також на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочину, вчиненого підозрюваним, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся [1]. Необхідно зауважити, що відповідно до проведеного аналізу правоохоронної статистики та судової практики, непоодинокими є випадки взаємодії колаборантів із особами, які перебувають на підконтрольних Україні територіях, однак реалізують діяння, пов'язані із забезпеченням можливості держави-агресора вчинювати дії, спрямовані на захоплення територій. Зокрема, така взаємодія актуалізується через розповсюдження відповідно негативної інформації у соціальних мережах (інформаційний тероризм), порушення роботи інформаційно-телекомунікаційних технологій (кібератаки), передання засобами електронної комунікації інформації щодо пересування Збройних Сил України та їх дислокацій, координування лінії вогню представників військових та збройних угруповань держави-агресора (до та після вибухів), передання інформації щодо дислокації об'єктів критичної інфраструктури тощо.

В контексті зазначеного очевидною є потреба в удосконаленні інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності у кримінальних провадженнях за фактами вчинення колабораційної діяльності. Більшість такого роду засобів знаходяться у площині негласних слідчих (розшукових) дій. Наразі найбільш сучасною є технологія OSINT (розвідка відкритих даних), яка надає можливість, серед іншого, отримувати доказову інформацію шляхом дослідження соціальних мереж та інших сайтів, які знаходяться у вільному доступі. Водночас, розслідування кримінальних правопорушень, зокрема якщо вони пов'язані із порушенням норм міжнародного кримінального права, передбачає використання протоколу Берклі.

Протокол Берклі – це перший набір глобальних керівних положень щодо використання цифрових даних, які є у відкритому доступі, як доказів у міжнародних

розслідуваннях щодо порушень прав людини. Документ містить міжнародні стандарти для проведення онлайн-розслідування; керівництво про методи та процедури для збирання, аналізу та зберігання цифрової інформації з дотриманням професійних, правових та етичних принципів; також у ньому викладено заходи, які слідчі можуть вжити в Інтернеті, щоб забезпечити фізичний та психосоціальний захист самих себе та інших людей, включаючи свідків, постраждалих, громадян, активістів та журналістів, які ризикують своїм благополуччям задля того, щоб задокументувати порушення прав людини та серйозні порушення міжнародного права [2]. Проте, основним недоліком документу є відсутність передбачених та чітко визначених способів та інструментів фіксації отриманої доказової інформації. Здебільшого, це пов'язано із розвитком технологій та неможливістю врахувати прогнозовані ризики та загрози інформаційно-технічного характеру. Таким чином, стандарти, передбачені у протоколі Берклі, фактично, є лише керівними настановами та орієнтирами під час роботи із відкритими даними при розслідуванні вказаних вище кримінальних правопорушень.

М.І. Пашковський зазначає, що цифрова інформація, що знаходиться у відкритому доступі, може мати важливе значення для розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України; цю інформацію можуть збирати також приватні особи та надавати органам досудового розслідування, прокуратури; під час пошуку, збирання та подальшого використання такої інформації слід керуватися як методичним документом Протоколом Берклі; така інформація може збиратися як вручну, так і з використанням програмних інструментів; важливим елементом забезпечення можливості перевірки та оцінки допустимості та достовірності як доказу вказаної інформації є ланцюг забезпечення збереження; наразі КПК України не містить будь-яких застережень щодо збирання та використання в кримінальному провадженні цифрова інформація, що знаходиться у відкритому доступі. Вивчення Протоколу Берклі та інших подібних методичних посібників має бути включено в програму підготовки правознавців та правоохоронців, в курси підвищення кваліфікації адвокатів, слідчих, прокурорів [3]. Отже, технологія OSINT є конкурентною формою розвідки, здатною надати органам досудового розслідування інформацію, достатню для формування обвинувачення за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України та забезпечення спеціального досудового розслідування (*in absentia*).

Слід також звернути увагу на окремі законодавчі ініціативи, зокрема проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за деякі злочини проти основ національної безпеки України» реєстр. № 10136, яким серед іншого запропоновано визначення за частинами першою та третьою статті 111-1 КК України підслідність за Національною поліцією України. У той же час, на нашу думку, більш доцільним на сьогодні є визначення альтернативної підслідності так само, як у частинах сьомій або дев'ятій статті 216 КПК України [4]. Така ініціатива дозволить розвантажити інші правоохоронні органи та дозволить ефективно виявляти

кримінальні правопорушення та здійснювати їх ефективне досудове розслідування згідно з положеннями КПК України.

Таким чином, проведене дослідження надало можливість констатувати, що основною проблемою доказування у кримінальних провадженнях за фактом колабораційної діяльності є необхідність удосконалення інформаційного забезпечення документування таких діянь та проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій. На сьогоднішній день актуальним є посилення напряду кібербезпеки й остаточної інтеграції протоколу Берклі та технології OSINT у діяльність слідчих та оперативних підрозділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Протокол Берклі щодо розслідування із використанням відкритих цифрових даних. URL: <https://jurfem.com.ua/protokol-berkli-schodo-rozsliduvannia-iz-vykorystannyam-zyfrovych-danych/>
3. Пашковський М.І. Особливості використання OSINT при документуванні та розслідуванні колабораційної діяльності. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed438e6c-b6a8-4f78-91a6-3506aabaal43/content>
4. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за деякі злочини проти основ національної безпеки України» реєстр. № 10136, сайт ВР. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42957>

Назимко Єгор Сергійович

*перший проректор Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Тарасенко Олександр Сергійович

*директор Департаменту освіти, науки та спорту
Міністерства внутрішніх справ України,
кандидат юридичних наук*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Колабораційна діяльність є новелою національного кримінального законодавства, криміналізованою відповідно до положень Закону України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Криміналізація такого кримінального правопорушення актуалізована введенням особливого правового режиму воєнного стану та зумовлена наявністю таких підстав як наявність безумовної суспільної небезпечності діяння, його відносною поширеністю (аналіз судової практики надає підставу стверджувати, що окремі протиправні діяння на територіях Донецької та Луганської областей мали ознаки колабораціонізму ще до його криміналізації та повномасштабного вторгнення), а також очевидною необхідністю створення кримінально-правової гарантії. На підтвердження наведеного, відповідно до статистичних даних, викладених на сайті Офісу Генерального прокурора, у 2022 році всього було зареєстровано 3851 кримінальне правопорушення, передбачене ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), із них 75,3 % – злочини, за 16 % таких діянь було складено обвинувальний акт. Станом на вересень 2023 було вчинено 2776 протиправних діянь, із них 75,9 % – злочини, за 24 % було складено обвинувальний акт. Наведені показники та кількість досудових розслідувань, закінчених складенням обвинувального акту за колабораційну діяльність свідчить про латентність, а також наявність окремих процесуальних прогалин, які ускладнюють процес доказування. Така ситуація, відповідно, негативно впливає і на реалізацію правоохоронної функції державою взагалі та превентивної функції кримінальним законодавством зокрема.

Виходячи зі складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього суспільно небезпечного діяння є місце його вчинення – тимчасово окуповані території. Така ознака надає можливість відмежовувати колабораційну діяльність від інших, суміжних злочинів проти основ національної безпеки України. Можливість реалізації кримінально протиправного умислу на співпрацю та пособництво державі-агресору тільки на тимчасово окупованих територіях, які під час окупації не є підконтрольними Україні, свідчить про те, що заходи із запобігання колабораційної діяльності мають реалізовуватись виключно до того моменту, як територію було окуповано. Якщо дії, передбачені ст. 111-1 КК України вчиняються після деокупації, вони мають кваліфікуватись за іншими статтями I розділу Особливої частини КК України, зокрема, як, наприклад державна зрада (ст. 111 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) тощо. У зв'язку із цим після деокупації запобігання колабораційної діяльності здійснюється через спеціальну превенцію, а саме шляхом розшуку колаборантів та притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Необхідно відмітити і обмежене коло суб'єктів колабораційної діяльності, якими можуть бути тільки громадяни України³, які добровільно сприяють підривної діяльності окупанта. Саме через добровільну співпрацю реалізується суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення, яка характеризується умисною

³ Якщо громадянин України співпрацював із державою-агресором під час проходження процедури припинення громадянства до прийняття Президентом відповідного рішення такі дії повинні також кваліфікуватись як колабораційна діяльність.

формою вини (переважно – прямим умислом)⁴. Проте, після деокупації міжнародні організації та спостережні комісії констатують наявність непоодиноких випадків, коли така «добровільна» співпраця стала наслідком фізичного та психічного впливу представників держави-окупанта. Так, у Доповіді Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні вказано, що згідно свідченням, російська влада затримувала місцевих чиновників і службовців на окупованих територіях, щоб змусити їх співпрацювати. У березні 2022 року у Палаці культури Мелітополя затримали мера Мелітополя (Запорізька область). Крім того, у серпні 2022 року голову територіальної громади на Херсонщині затримали російські збройні формування, які увірвалися до її будинку. Комісія отримала імена 27 голів територіальних громад Херсонщини, які, за повідомленнями, затримані російською владою. Також мали місце випадки затримання, жорстокого поводження та вигнання з рідних міст директорів шкіл і викладачів для того, щоб змусити їх викладати за російськими програмами у школах. Батькам учнів надсилали повідомлення з погрозами та залякуванням, щоб змусити їх записати своїх дітей до шкіл, які працюють за російською системою на окупованих територіях. Комісія дійшла висновку, що російська влада застосовувала фізичний або моральний примус до цивільних осіб на окупованих територіях, що порушує міжнародне гуманітарне право []. Отже, із урахуванням наведених вище теоретичних аспектів змісту та особливостей колабораційної діяльності, а також проблем превенції такому кримінальному правопорушенню доцільним є удосконалення організаційно-правового напрямку запобігання, шляхом внесення змін та доповнень до кримінального та кримінального процесуального законодавства України. Це має здійснюватись із урахуванням нижче наведених проблемних аспектів.

1. Відповідно до приписів ч. 2 ст. 297-1 Кримінального процесуального кодексу України стосовно підозрюваних у вчиненні злочину, передбаченого ст. 111-1 КК України може бути здійснено спеціальне досудове розслідування (*in absentia*). Таким чином на законодавчому рівні було забезпечено реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності. Проте, як свідчить статистика Офісу Генерального прокурора, кількість кримінальних правопорушень, у яких здійснювалось спеціальне досудове розслідування є незначною. В першу чергу це може бути пояснено тим, що основною підставою такого розслідування є інформація про те, що підозрюваний у вчиненні кримінального правопорушення знаходиться на тимчасово окупованій території України. Ця інформація має бути підтверджена та визначена у клопотанні прокурора/слідчого за погодженням з прокурором про здійснення спеціального досудового розслідування. У більшості випадків про факти колабораційної діяльності стає відомо після деокупації територій, а якщо такі відомості стають відомі правоохоронним органам до деокупації, через відсутність доступу до непідконтрольних територій реалізація процесу доказування майже у повній мірі унеможливлюється. Виключенням є лише окремі негласні слідчі (розшукові) дії, які

⁴ Аналіз судової та правоохоронної практики надає підставу для констатації випадків, коли колабораційна діяльність вчинювалась із непрямым умислом.

проводяться з метою отримання інформації щодо діяльності держави-агресора та колаборантів на тимчасово окупованих територіях (здебільшого, це зводиться до застосування технології OSINT). Таким чином, передбачення Законом України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» можливості проводити спеціальне досудове розслідування щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України не призвело до бажаного та очікуваного ефекту у вигляді зменшення їх кількісного показника.

2. Виходячи із санкцій ч.ч. 1–2 ст. 111-1 КК України, діяння, які в них передбачені віднесені законодавцем до категорії проступків. Проте, такий підхід не є аргументованим як з точки зору того, що I розділ Особливої частини кримінального законодавства передбачає виключно злочини (про що свідчить як мінімум назва розділу «Злочини проти основ національної безпеки України»), так і з точки зору передбаченого покарання. Так, санкцією ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачено покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років, ч. 2 – позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

По-перше, відповідно до правил юридичної техніки, у кримінальному законодавстві, традиційно, у диспозиціях різних частин статті Особливої частини КК (окрім основного складу, передбаченого в першій частині) встановлюються кваліфікуючі ознаки (об'єднані ознаками основного складу) за допомоги чого диференціюються різні види одного складу кримінального правопорушення за ступенем суспільної небезпеки. Відповідно, вчинення кримінального правопорушення за наявності кваліфікуючих ознак тягне більш тяжке покарання. В ст. 111-1 КК України кваліфікуючі ознаки передбачені лише у ч. 8, відповідно, ч.ч. 1–7 цієї статті, в яких визначено форми колабораційної діяльності, є самостійними складами колабораціонізму. Відповідно до диспозиції ч. 8 ст. 111-1 КК України, кваліфікуючі ознаки, передбачені тільки відносно складів колабораційної діяльності, передбачених в ч.ч. 5–7 ст. 111-1 КК України. А отже, кримінальні правопорушення, передбачені ч.ч. 1–6 ст. 111-1 КК України не мають кваліфікуючих ознак. Фактично, в ст. 111-1 КК України законодавцем було зроблено спробу дотриматись принципу диференціації кримінальної відповідальності в залежності від ступеню суспільної небезпеки форм колабораційної діяльності, розташованих в статті від найнижчого до найвищого.

Проте визначення в ч. 2 досліджуваної норми конфіскації майна необов'язковим видом покарання призводить до зрівняння ступеню суспільної небезпечності дій, передбачених в ч.ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України, які є різними за інтенсивністю, значенням та потенційними наслідками. Це, як мінімум, порушує принцип співрозмірності покарання.

По-друге сам вид покарання, встановлений законодавцем за вчинення проступків, передбачених ч.ч. 1-2 ст. 111-1 КК України не має виховного/виправного

ефекту, необхідного для застосування до особи, яка займається колабораційною діяльністю. Аналіз санкцій норм Особливої частини КК України дозволяє констатувати, що у переважній більшості випадків такий вид покарання застосовується як додаткове у випадках вчинення особою кримінального правопорушення, пов'язаного із виконанням нею певних повноважень або зайняття певною діяльністю (у статтях, в яких передбачено відповідальність за вчинення злочинів проти основ національної безпеки, а також окремих інших статтях кримінального законодавства, наприклад, ст.ст. 137, 140, 141–142, 183, 191, 364 тощо). Зокрема, публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111-1 КК України) навряд чи корелюється із посадою або діяльністю особи. Дії, передбачені в ч. 2 цієї статті більш співвідносяться із цим видом покарання, проте як засіб спеціальної превенції також є малоефективними.

По-третє, суб'єктом колабораційної діяльності є особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. До неповнолітніх осіб не застосовується покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю, а інші альтернативні види покарань в санкції ч. 1 ст. 111-1 КК України не передбачені. У такому випадку єдиним доцільним рішенням видається звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, відповідно до положень ч. 1 ст. 97 КК України. Однак, застосування більшості таких заходів до особи, яка має антинаціональну налаштованість навряд чи може мати необхідний ефект.

З огляду на вказане, якщо такий законодавчий підхід реалізований через віднесення діянь, передбачених в ч.ч. 1–2 ст. 111-1 КК України до проступків зумовлених необхідністю відділити їх від інших форм такого кримінального правопорушення за незначним ступенем суспільної небезпеки, доцільним видається:

– декриміналізувати ч. 1 ст. 111-1 КК України із наступним встановленням адміністративної відповідальності. Зокрема, у Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачити:

Стаття 212-3. Колабораційна діяльність

Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України –

тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

— у КК України санкцію ч. 2 ст. 111-1 викласти в такій редакції: *караються виправними роботами на строк до одного року або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.*

Пономарьова Тетяна Ігорівна

*завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук*

Романов Максим Юрійович

*заступник начальника управління організації наукової діяльності
та інновацій – начальник організаційно-наукового відділу
Департаменту освіти, науки та спорту
Міністерства внутрішніх справ України
доктор філософії у галузі права, майор поліції*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Із введенням особливого правового режиму воєнного стану, у кримінальне законодавство України було внесено низку змін, пов'язаних із потребою у забезпеченні захисту держави та суспільства від злочинів проти основ національної безпеки України. З цією метою відповідний розділ було доповнено ст. 111-1, яка передбачає кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Проте, таке законодавче рішення призвело до виникнення певних практичних проблем, зумовлених відсутністю порядку відмежування діяння, передбаченого ст. 111-1 кримінального законодавства та суміжних кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Вказана проблема особливо актуалізується в площині розмежування колабораційної діяльності та державної зради. Водночас, вчені вказують, що державна зрада має спеціальний суб'єкт і може вчинятися лише громадянином України, а колабораційна діяльність – не завжди і може також вчинятися іноземцем або особою без громадянства (частини 4, 6 статті 111¹ Кримінального кодексу України (далі – КК) не вимагають громадянства України як обов'язкову ознаку суб'єкту вчинення злочину). Державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а

колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора. Однією з ознак об'єктивної сторони колабораційної діяльності є місце вчинення кримінального правопорушення, а саме – тимчасово окупована територія. Державна зрада може вчинятися на будь-якій території і навіть за межами України. Колабораційна діяльність, як і державна зрада, вчиняється на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. При відмежуванні колабораційної діяльності (стаття 111¹ КК) від державної зради (стаття 111 КК) потрібно враховувати ознаки об'єктивної сторони. Об'єктивну сторону державної зради становлять дії, прямо вказані в статті 111 КК, зокрема: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Однак у законодавстві відсутнє нормативне визначення «підривної діяльності», що ускладнює правильну кваліфікацію й може призводити до помилок [1]. Отже, необхідно зауважити, що під час конструювання ст. 111-1 КК України законодавцем було допущено низку помилок як в об'єктивній стороні діяння, так і в суб'єктивній. Видається, що більш доцільним було б передбачити в наведеній нормі специфічні ознаки суб'єктивної сторони, які б спростили процес відмежування такого діяння від інших кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Звертається увага на такі ключові ознаки: державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора, яким наразі визнано лише російську федерацію; державна зрада вчиняється виключно громадянином України, в свою чергу, таких законодавчих вимог щодо всіх проявів колабораційної діяльності, в КК України не міститься (за ч. 1, 2, 3, 5, 7 ст. 111-1 КК України суб'єкт злочину має бути громадянином України, а ч. 4, 6 ст. 111-1 КК України не вимагає громадянства України як обов'язкову ознаку суб'єкту вчинення злочину). Водночас, враховуючи обґрунтованість наукової дискусії, вчені пропонують визначити такого суб'єкта як громадянин України в усіх складах кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1–7 ст. 111-1 КК України. В науковій літературі відмежовано пропаганду війни від колабораційної діяльності (ч. 3 ст. 111-1 КК України). Ключовими ознаками визначено такі: місце здійснення пропаганди; суб'єкт кримінального правопорушення та інше. Щодо розмежування колабораційної діяльності від складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України, зазначено наступні критерії: для колабораційної діяльності обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є здійснення публічних дій. Для ст. 436-2 КК України здійснення публічних дій не є обов'язковою ознакою; суб'єкт злочину тощо [2]. Розмежування із діяннями, пов'язаними із міжнародним кримінальним правом є більш простим, оскільки воно, в першу чергу, може бути здійснено за об'єктом, об'єктивними ознаками та контекстуальними елементами кримінальним правопорушень.

Таким чином, проведене дослідження надало підставу для констатації, що основними ознаками, які дозволяють відмежувати колабораційну діяльність від

суміжних злочинів проти основ національної безпеки є такі: 1) колабораційна діяльність передбачає наявність також ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення як місце, яким у більшості випадків є тимчасово окупована територія; 2) ст. 111-1 КК України містить чітко визначений перелік форм реалізації кримінально протиправного умислу на вчинення колабораційної діяльності, що надає можливість диференціації із іншими кримінальними правопорушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лісова Ю. Підстави для розмежування колабораційної діяльності та інших злочинів проти основ національної безпеки. URL: <https://justtalk.com.ua/post/pidstavi-dlya-rozmezhuвання-kolaboratsijnoi-diyalnosti-ta-inshih-zlochyniv-proti-osnov-natsionalnoi-bezpeki>
2. Голінка М.І. Стаття 111-1 КК України (колабораційна діяльність) та суміжні їй явища: проблеми законодавчого регулювання. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 36. 2023. С. 251-258

Мовчан Роман Олександрович
*професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
доктор юридичних наук, професор*

«ВОЄННИЙ» КОЛАБОРАЦІОНІЗМ (Ч. 7 СТ. 111-1 КК) ТА ДЕРЖАВНА ЗРАДА, ВЧИНЕНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (Ч. 2 СТ. 111 КК): ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ

Ще в 2020 р. Є. О. Письменський небезпідставно писав про те, що країни, території яких перебували (або знаходяться досі) під окупацією, неодмінно стикаються з проблемою взаємодії своїх громадян з окупантом, надання йому допомоги, сприяння у його діяльності на окупованій території тощо [1, с. 3]. На жаль, у справедливості слів ученого ми всі повною мірою змогли переконатися після здійсненого 24 лютого 2022 р. нападу рф та подальшої окупації нею значної частини території України, через які в нашій державі знову актуалізувалося питання кримінально-правової протидії колабораціонізму.

Зважаючи на це, не повинен дивувати той факт, що одним із перших рішень, які ВРУ ухвалила після введення воєнного стану, стало прийняття 3 березня 2022 р. Закону № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», згідно з

яким Кримінальний кодекс України (далі – КК) був доповнений ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», санкціями всіх частин якої (окрім ч. 8) передбачено більш м'якші покарання порівняно з тими, що передбачені у загальній нормі про державну зраду (ст. 111 КК).

На мою думку, реалізований у чинному КК підхід загалом є доволі вдалим. З-поміж іншого тут можна спиратися на досвід Литви, КК якої передбачає норму про колабораціонізм (ст. 120) як самостійний привілейований вид злочинної зради (ст. 117) та / або надання допомоги іншій державі у здійсненні діяльності, ворожої до Литовської Республіки (ст. 118) [2]. Подібний варіант був успішно апробований і в КК Чехії, в якому теж диференціюється відповідальність за державну зраду (ст. 309, покарання – позбавлення волі на строк від 15 до 20 років або довічне позбавлення волі) та колабораціонізм (ст. 319, покарання – позбавлення волі на строк від 1 до 10 років) [3, с. 46]. Тож колабораціонізм справді повинен утворювати привілейовану форму державної зради, передбачаючи більш м'яке та специфічне покарання порівняно з іншими діями, які становлять державну зраду.

Аналіз чинної ст. 111-1 КК засвідчує, що саме ця ідея, зміст якої полягає у прагненні пом'якшити, а не посилити відповідальність за певні форми державної зради, і була сприйнята народними депутатами України. Вочевидь, парламентарі вважають недоречним застосовувати покарання у виді позбавлення волі на 15 років або довічного позбавлення волі за вчинені навіть у воєнний час, скажімо, зайняття посад у незаконних органах (особливо некерівних), здійснення відповідної пропаганди, передачу окупантам матеріальних ресурсів тощо.

Попри це, варто мати на увазі, що чи не найважливішою запорукою успішної реалізації відповідної ідеї мало б бути належне обґрунтування кола діянь, відповідальність за які регламентується у межах привілейованої норми про колабораціонізм – тобто обміркованому визначенню конкретних проявів державної зради, які є істотно менш небезпечними за всі інші, передбачені (прямо чи побічно) загальною нормою (ст. 111 КК).

На жаль, навіть поверховий аналіз положень ст. 111-1 КК засвідчує, що науково обґрунтованого підходу до розв'язання зазначеного питання не спостерігається.

Зокрема, у контексті сказаного чи не найперше виникає питання про те, чому законодавець, передбачивши у ч. 7 ст. 111-1 КК відповідальність за такі дії, як *добровільна участь громадянина України у збройних формуваннях держави-агресора*, пом'якшив покарання за них? Адже йдеться про один із різновидів такої форми державної зради, як перехід на бік ворога в період збройного конфлікту. Нагадаю, що у вітчизняній юридичній літературі останній традиційно трактується як надання громадянином України безпосередньої допомоги державі, з якою Україна на той час перебуває у стані війни або збройного конфлікту, проявом якого, серед іншого, визнається якраз-таки **вступ на службу до певних військових, розвідувальних чи безпекових формувань ворожої держави** (поліції, каральних загонів) – тобто дії, прямо передбачені у ч. 7 нової ст. 111-1 КК [4, с. 331]. І якщо це дії парламентаріями визнається менш небезпечною формою державної зради

(привілейований склад), то хотілося б дізнатись – а які ж посягання тоді повинні розглядатись як більш небезпечні (ніж добровільна участь у збройних формуваннях держави-агресора) і каратись відповідно до ч. 2 ст. 111 КК?

Прямим наслідком наявності цієї ситуації, коли у двох різних заборонах описана ідентична поведінка, стало те, що фактично одні й ті самі за змістом діяння на практиці сьогодні караються за двома згаданими вище окремими нормами КК – ч. 7 ст. 111-1 (основне покарання – позбавлення волі на строк від 12 до 15 років) та ч. 2 ст. 111 КК, санкція якої є істотно суворішою (15 років позбавлення волі або довічне позбавлення волі).

Так, наприклад, одним із судів за ч. 2 ст. 111 КК були кваліфіковані дії Особи-1, який, усвідомлюючи, що Особа-2 є представником військових формувань РФ, передав йому відомості щодо розташування блокпостів на території смт. Ріпки, кількості військовослужбовців та їх озброєння, які становили оперативний інтерес для представників [5].

Водночас в іншому випадку було з'ясовано, що Особа-3 12 червня 2022 р. передала інформацію про місце розташування приміщення Красногорівського вогнетривкого заводу, яке використовувалося військовослужбовцями ЗСУ, а також карту із відміткою про місце розташування позицій ЗСУ на околицях м. Красногорівка Покровського району Донецької області. Попри змістовну ідентичність цих дій до попередніх, вони вже були кваліфіковані не за ч. 2 ст. 111, а за ч. 7 ст. 111-1 КК [6].

Аналізуючи проблему відмежування колабораціонізму від державної зради, М. С. Бондаренко та О. О. Кравчук висловлюють припущення, що основною контекстуальною відмінністю між цими складами є те, що колабораційні дії вчиняються винною особою вже в умовах здійсненої окупації чи агресії [7, с. 202].

Загалом погоджуючись із висловленою гіпотезою, водночас хотів би уточнити, що у ч. 7 ст. 111-1 КК поруч із «добровільною участю громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, **створених на тимчасово окупованій території**» згадані і такі діяння, як «надання збройним формуванням держави-агресора допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань України», які визнаються кримінально протиправними **незалежно від місця вчинення злочину** (окупована чи неокупована територія). Отже, при відмежуванні відповідних діянь не може бути використаний і цей критерій (місце вчинення злочину).

Зважаючи на наведені аргументи, рекомендую вітчизняним парламентаріям видалити з ч. 7 ст. 111-1 КК вказівку на такі діяння, як «добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань України», які, з огляду на їхній надзвичайно високий ступінь суспільної небезпеки, мають

визнаватися звичайним різновидом державної зради та кваліфікуватися за ч. 2 ст. 111 КК з її максимально суворими санкціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк, 2020. 121 с.
2. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79>
3. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 241 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
5. Вирок Чернігівського районного суду Чернігівської області від 23 травня 2023 р. у справі № 743/149/2. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111020009>
6. Вирок Мар'їнського районного суду Донецької області від 2 серпня 2023 р. у справі № 237/3732/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112742462>
7. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.

Письменський Євген Олександрович
*завідувач кафедри поліцейської діяльності
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ОЗНАКАМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

Суб'єктивна сторона колабораційної діяльності як кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, характеризується виною у формі умислу. Незважаючи на відсутність безпосереднього зазначення форми вини в тексті ст. 111-1 КК України, відповідний висновок можна зробити з огляду на проведений аналіз об'єктивних ознак цього складу кримінального правопорушення та вивчення релевантних положень кримінального законодавства України. При цьому

особа може вчиняти колабораційну діяльність як з прямим умислом, так і з непрямым⁵. За такого умислу особа: 1) усвідомлює суспільно небезпечний характер відповідного діяння, тобто здатність через здійснення співпраці з державою-агресором спричинити шкоду взятим під охорону кримінального права цінностям, а саме національним інтересам держави у тій чи іншій сфері (інформаційній, освітній, адміністративній, виборчій, воєнній тощо – залежно від виду колабораційної діяльності); 2) передбачає неминучість або можливість спричинення такої шкоди; 3) бажає або свідомо припускає, що в результаті вчинення такого діяння може бути заподіяна шкода відповідному об'єктові посягання. Таким чином, щонайменше, винний повинен у загальних рисах розуміти те, що вчинюване ним діяння має колабораційний характер та за своїми фактичними властивостями здатне спричинити шкоду національним інтересам України, які охороняє кримінальний закон (за винятком здійснення пропаганди у закладах освіти з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної

а
г Аналіз фахових літературних джерел свідчить, що продемонстрований підхід до цього питання не є однозначним з-поміж юристів.

е Про те, що суб'єктивна сторона колабораційної діяльності характеризується прямим або непрямым умислом, резонно зауважують О. Кравчук та М. Бондаренко [1, с. 199]. Аналогічний підхід відбитий у статті Н. Симоненко [2, с. 92] та одному з науково-практичних коментарів КК України [3, с. 210].

О. Марін доречно зауважує, що колабораційна діяльність характеризується таким умислом, за якого особа розуміє характер і значення своєї поведінки, передбачає суспільно небезпечні її наслідки та бажає чи свідомо допускає їх настання. Іншими словами, особа, вчиняючи колабораційну діяльність повинна розуміти, що вона робить це на шкоду інтересам України, співпрацює саме із державою-агресором або її представниками, бажає так вчиняти або, усвідомлюючи це, ставиться до цього факту байдуже [4].

У Разом з тим стосовно відповідної позиції є і супротивники. Розглянемо деякі з підходів, висловлених як у контексті колабораційної діяльності загалом, так і стосовно окремих її форм:

а 1) у випадку вчинення колабораційної діяльності належить констатувати наявність у діях особи вини виключно у формі прямого умислу [5, с. 104];

н 2) суб'єктивна сторона колабораційної діяльності полягає (лише) у прямому
и

⁵ Тут пропонується виходити з наукової позиції, що безнаслідкових кримінальних правопорушень не існує. Водночас у деяких з них (залежно від моделі законодавчого описання) суспільно небезпечні наслідки визначаються як конкретна ознака, наявність якої обов'язкова для настання кримінальної відповідальності. Тож кримінальні правопорушення з формальним складом можуть вчинятись з обома видами умислу, бо за будь-якої конструкції складу кримінального правопорушення зміст умислу розкривається через внутрішнє ставлення особи до всіх зовнішніх ознак (включаючи об'єкт кримінального правопорушення, який завжди відбиває потенційну або реальну шкідливість діяння), і безпосередньо не зумовлюється типом використаної нормативної моделі.

умислі, тобто особа розуміє, що дії, які вона вчиняє несуть шкоду внутрішній та зовнішній безпеці України, її інтересам; правопорушник-колаборант усвідомлює й передбачає тяжкі суспільно небезпечні наслідки свого діяння й бажає їх настання [6, с. 74];

3) психічне ставлення, тобто вина, суб'єкта кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111-1 КК України характеризується прямим умислом [7, с. 104];

4) діяння, передбачені ч. 4 ст. 111 КК України, можуть бути вчинені лише з прямим умислом – особа повинна ... мати бажання вчинити відповідне діяння [8, с. 93

5) будь-яка з форм колабораційної діяльності може бути вчинена лише умисно, при цьому умисел може бути тільки прямий... [9, с. 61].

4 Вивчення матеріалів правозастосовної практики дає змогу встановити, що суди здебільшого не конкретизують вид форми вини, визначаючи лише, що колаборант діяв умисно. Щоправда, є і такі вироки, у яких робиться акцент на вчиненні акту колабораційної поведінки з непрямым умислом. Як приклад, в одному з рішень, за яким суд засудив особу за вчинення колабораційної діяльності згідно з ознаками ч. 5 ст. 111-1 КК України, окремо наголошується на тому, що суб'єктивна сторона зазначеного кримінального правопорушення характеризується прямим або непрямым умислом [10]. Таке ж застереження зроблено у вирокі суду, відповідно до якого особа була засуджена за вчинення аналогічного виду колабораційної діяльності (зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території) [11].

Мета і мотив колабораційної діяльності для більшості видів колабораційної діяльності не є обов'язковими ознаками⁶, що визначають наявність цього складу правопорушення, проте вони неодмінно потребують установлення, оскільки здобувають чимале значення для вирішення інших кримінально-правових питань (зокрема, пов'язаних із призначенням покарання). Важливість їх дослідження зумовлена також положенням кримінально-процесуального законодавства про те, що доказуванню в кримінальному провадженні підлягають винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України).

Дослідження та врахування зазначених суб'єктивних ознак має забезпечувати належний підхід до вкрай необхідної (щонайменше з позиції практичного втілення принципу справедливості) індивідуалізації відповідальності.

Зокрема, слід звернути увагу на те, що вчинення колабораційної діяльності з прямим умислом зазвичай є характерним для тих громадян України, які у співпраці з ворогом (окупантом) мають політико-ідеологічну мотивацію. Водночас вчинення

⁶ Мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони здійснення пропаганди у сфері освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК України), а саме йдеться про сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України.

таких дій з непрямым умислом більш властиве для іншої категорії осіб, які діють із корисливих мотивів та інших меркантильних або низьких переконань (наприклад, деяких осіб приваблювала досить легка можливість побудувати кар'єру, що з'явилась з урахуванням переміщення з окупованої території найбільш професійно успішної частини населення) [12, с. 117].

Прикро, але перший аналіз правозастосовної практики за ст. 111-1 КК України показав, що встановлення в судових рішеннях мети та мотиву колабораційної діяльності фактично ігнорується. Переважна більшість вироків, у порушення вимог кримінального процесуального законодавства, не містять інформацію ні про мотив, ні про мету цього кримінального правопорушення [5, с. 104, 107].

Аналогічного висновку дійшов В. Мисливий, на погляд якого серйозним недоліком, що віддзеркалює зміст вироків про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 111-1 КК України, є відсутність аналізу та оцінки суб'єктивної сторони колабораційної діяльності. Насамперед ідеться про мотиви та мету відповідних діянь, які здебільшого залишаються поза увагою судів. Слушними є міркування ученого стосовно того, що така судова практика є неприйнятною, оскільки відсутність у вироків мотиваційного складника правопорушників, як і відповідної мети колабораційної діяльності, зводять нанівець результати правоохоронної і судової діяльності щодо запобігання колабораціонізму. І хоча відомо, що чинне кримінальне процесуальне законодавство фактично позбавило зазначені органи обов'язку виконувати профілактичну функцію, законодавець поки не вилучав завдання із запобігання кримінальним правопорушенням зі змісту ч. 1 ст. 1 КК України, яке органи досудового розслідування та суд повинні виконувати [13, с. 18 – 19].

Отже, установлення таких ознак суб'єктивної сторони, як мета та мотив вчинення колабораційної діяльності (попри те, що ці ознаки здебільшого не впливають на кваліфікацію цього кримінального правопорушення) є конче потрібним для здійснення ефективного кримінально-правового реагування щодо колаборантів. Мотивація вчиненого має належним чином досліджуватися у процесі розслідування з тим, щоб суд мав можливість застосувати максимально індивідуалізовані заходи впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198 – 204.
2. Симоненко Н.О. Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2022. Т. 1. № 17. С. 92 – 109.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. І.М. Копотуна. Київ : «К Н Т», 2023. 932 с.
4. Марін О. Колабораційна діяльність: що є кримінально караним / Academia.edu. URL: <https://bit.ly/3yq95sP>.
- айцев О.В., Бодейко В.А. Щодо встановлення суб'єктивних ознак колабораційної

діяльності (узагальнення матеріалів судової практики). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С. 101 – 112.

6. Янішевська К.Д., Крисько А.С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Вип. 4 (56). С. 71 – 76.

7. Радутний О.Е. Публічні заклики та заперечення як форми інформаційної колабораційної діяльності за кримінальним кодексом України. *Інформація і право*. 2022. № 2 (41). С. 99 – 115.

8. Беніцький А. Особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів, передбачених ч. 4 ст. 111-1 Кримінального кодексу України, та розмежування їх із суміжними складами злочинів. *Право України*. 2022. № 11. С. 88 – 99.

9. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації: практич. порадник / О.О. Буряк, О.І. Букрєєв, Д.О. Олейніков, М.В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А.З. Швеця. Харків : Право, 2022. 98 с.

10. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 12 квітня 2023 р. у справі № 569/13583/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110206605>

11. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 14 квітня 2023 р. у справі № 953/87/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110226624>

12. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан, Є.О. Письменський та ін. ; за ред. А.А. Вознюка, Р.О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.

13. Мисливий В.А. «Латентність» суб'єктивних ознак колабораційної діяльності у судових вироках. *Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій* : матеріали наук.-практ. кругл. столу, м. Харків, 6 жовт. 2023 р. Одеса : Олді+, 2023. С. 17 – 21.

Захарченко Андрій Миколайович

завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки
громад Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

УЧАСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗДІЙСНЕННІ ЗАХОДІВ З ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Забезпечення ефективної протидії терористичній діяльності потребує комплексу злагоджених дій багатьох суб'єктів, наділених владними повноваженнями у правоохоронній, економічній та інших сферах життєдіяльності суспільства. До кола таких суб'єктів належать, зокрема, й органи місцевого самоврядування, які

безпосередньо зацікавлені у зміцненні безпекового середовища на підвідомчих територіях.

Правова основа участі вищевказаних органів у здійсненні заходів з протидії тероризму представлена окремими нормами Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [1], Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92) [2] та Планом заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 7-р) [3]. При цьому положення зазначених документів, що стосуються участі органів місцевого самоврядування у протидії тероризму, здебільшого мають рамковий характер, у зв'язку з чим ступінь залучення цих органів до здійснення заходів з протидії тероризму значною мірою залежить від власної ініціативи їх посадових осіб, а також інших суб'єктивних факторів.

У науковій площині окремі питання щодо участі органів місцевого самоврядування у протидії тероризму раніше розглядали Г.В. Єфімов [4], О.С. Шеремета [5], Н.М. Варенья [6] та інші дослідники. Разом з тим низка аспектів правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування за вказаним напрямом потребує додаткового опрацювання.

Наведене вище свідчить про актуальність заявленої теми та доцільність її дослідження з метою обґрунтування відповідних пропозицій.

Встановлюючи правові та організаційні основи боротьби з тероризмом, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» визначає, зокрема, що органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані сприяти органам, які здійснюють боротьбу з тероризмом, повідомляти дані, що стали їм відомі, щодо терористичної діяльності або будь-яких інших обставин, інформація про які може сприяти запобіганню, виявленню і припиненню терористичної діяльності, а також мінімізації її наслідків (ст. 9). Згідно з вимогами Закону представники органів місцевого самоврядування входять до складу міжвідомчої координаційної комісії Антитерористичного центру при Службі безпеки України (ст. 7). За рішенням керівництва антитерористичних операцій органи місцевого самоврядування можуть бути залучені до участі в таких операціях (ст. 4). При проведенні антитерористичної операції керівник оперативного штабу спільно з відповідними органами місцевого самоврядування організовує надання допомоги потерпілим, визначає заходи щодо усунення та мінімізації наслідків терористичного акту, організовує їх здійснення (ст. 18). Законом також передбачено здійснення антитерористичної підготовки населення, учасниками якої мають бути, зокрема, й представники органів місцевого самоврядування (абз. 9 ст. 1).

Відповідно до Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків органи місцевого самоврядування мають взаємодіяти із суб'єктами боротьби з тероризмом, що забезпечується Антитерористичним центром при СБУ.

Органи місцевого самоврядування за згодою також можуть долучатися до виконання окремих заходів антитерористичної спрямованості, визначених Планом заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні, що затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 7-р.

Зважаючи на те, що органи місцевого самоврядування безпосередньо не здійснюють боротьбу з тероризмом, а лише сприяють антитерористичній діяльності, на них поширюється дія статті 6 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» – «Повноваження інших суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом». Цією статтею визначено, що суб'єкти, які залучаються до боротьби з тероризмом, у межах своєї компетенції здійснюють заходи щодо запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та кримінальних правопорушень терористичної спрямованості; розробляють і реалізують попереджувальні, режимні, організаційні, виховні та інші заходи; забезпечують умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління; надають відповідним підрозділам під час проведення таких операцій матеріально-технічні та фінансові засоби, засоби транспорту і зв'язку, медичне обладнання і медикаменти, інші засоби, а також інформацію, необхідну для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом.

Отже, наведений перелік повноважень є узагальненим і не відображає специфіку діяльності окремих органів і організацій (в тому числі органів місцевого самоврядування), які належать до кола суб'єктів, що залучаються до боротьби з тероризмом. Як наслідок, регулятивне значення вищеназваної статті Закону частково нівелюється. З огляду на це, більш прийнятним варіантом регламентації порушеного питання може стати закріплення конкретизованого переліку повноважень різних категорій суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, зокрема, й органів місцевого самоврядування.

Аналіз практики діяльності органів місцевого самоврядування дозволяє констатувати, що найбільш поширеною формою їх участі у протидії тероризму є підготовка та виконання регіональних і місцевих програм, що охоплюють заходи антитерористичного спрямування. Наприклад, рішенням Сумської обласної ради затверджено Комплексну обласну програму «Правопорядок на 2021-2025 роки», яка містить окремий підрозділ «Попередження терористичних проявів» та додаток, у якому визначено заплановані антитерористичні заходи, включно із тими, які здійснюються органами місцевого самоврядування у взаємодії з територіальними органами Національної поліції, Служби безпеки та іншими суб'єктами боротьби з тероризмом [7]. Поряд із цим у низці регіонів і населених пунктів органами місцевого самоврядування затверджено окремі програми, повністю присвячені питанням протидії тероризму. Наприклад, такими є Програма протидії тероризму на території Городищенської міської територіальної громади на 2021-2025 роки [8], Програма протидії тероризму на території м. Дубно на 2021-2026 роки [9], і ін.

Вивчення оприлюднених програм протидії тероризму, затверджених різними органами місцевого самоврядування, вказує на те, що коло заходів, передбачених такими програмами, у багатьох випадках зводиться переважно до надання

матеріальної підтримки територіальним органам Служби безпеки та Національної поліції за рахунок коштів місцевих бюджетів (як-то поточний ремонт адміністративних будівель, придбання засобів відеоспостереження, паливно-мастильних матеріалів, тощо). З огляду на це, не заперечуючи потреби у наданні такої підтримки слід відзначити, що вказаний підхід до складання програм не охоплює всі потенційні можливості органів місцевого самоврядування у сфері протидії терористичній діяльності. Зокрема, з урахуванням специфіки правового статусу органів місцевого самоврядування, у регіональних та місцевих програмах протидії тероризму варто також передбачати комплекс заходів щодо протидії вчиненню терактів у комунальному транспорті (встановлення металошукачів, камер відеоспостереження, тощо), застосування архітектурно-планувальних засобів протидії тероризму [10, с. 161], забезпечення посиленої охорони важливих об'єктів комунальної інфраструктури, висвітлення інформації щодо протидії терористичним загрозам у комунальних засобах масової інформації, проведення антитерористичних навчань у комунальних закладах освіти, і ін.

Врахування наведених пропозицій сприятиме підвищенню ефективності діяльності органів місцевого самоврядування за напрямом протидії терористичним загрозам, а також виконанню завдань, визначених законодавством про боротьбу з тероризмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180. (Із змінами).
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92. *Офіційний вісник України*. 2016. № 16. Ст. 260. (Із змінами).
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 7-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. 15 січня.
4. Єфімов Г.В. Організація протидії міжнародному тероризму – актуальне завдання цивільно-військових відносин сучасності щодо забезпечення національної безпеки України. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_49.
5. Шеремет О.С. Місцеве самоврядування у протидії злочинам терористичного спрямування: ретроспективний аналіз. *Право та державне управління*. 2015. № 2 (19). С. 65–68.
6. Варенья Н.М. Компетенція суб'єктів у протидії загрозам терористичного характеру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2016. № 23. С. 177-180.

7. Про Комплексну обласну програму «Правопорядок на 2021 – 2025 роки»: Рішення Сумської обласної ради від 23 липня 2021 р. URL: <http://www.prav-org.sm.gov.ua/index.php/uk/programi-rozvitku>.

8. Про Програму протидії тероризму на території Городищенської міської територіальної громади на 2021-2025 роки: Рішення Городищенської міської ради Черкаської області від 28 січня 2021 р. № 4-2/8. URL: <https://gormrada.gov.ua/docs/609348/>.

9. Про схвалення Програми протидії тероризму на території м. Дубно на 2021-2026 роки: Рішення виконавчого комітету Дубенської міської ради Рівненської області від 27 серпня 2021 р. № 367. URL: <https://dubno-adm.gov.ua/prozoremisto/dokumenty-miskoji-radi/rishennja-vikonavchogo-komitetu/2021.html>

10. Протидія терористичним актам у міському середовищі: збірник матеріалів Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 21 червня 2023 р.). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 396 с.

Ковальова Ольга Вікторівна

декан факультету підготовки фахівців

для підрозділів досудового розслідування

Донецького державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЇ

Колабораційна діяльність в умовах військової агресії російської федерації є одним із максимально негативних феноменів, здатних дестабілізувати роботу Збройних Сил України та правоохоронних органів. Основним суспільно небезпечним фактором такого кримінального правопорушення є те, що воно вчиняється громадянами України в інтересах держави-агресора (у більшості випадків – на окупованих територіях), що ускладнює своєчасне виявлення та розслідування таких суспільно небезпечних діянь. В цьому контексті актуалізується потреба в удосконаленні інформаційного забезпечення розкриття та розслідування колабораційної діяльності.

Аналіз судової практики та статистики правоохоронних органів свідчить про те, що на сьогоднішній день, не дивлячись на удосконалення законодавчого підходу до кримінального процесуального забезпечення діяльності правоохоронних органів із розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю. З цією метою ч. 2 ст. 297-1 Кримінального процесуального кодексу України було доповнено можливістю проведення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо злочину, передбаченого ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Проте, не дивлячись на

вказане не вирішеним залишається проблема доказування та викриття такої протиправної діяльності осіб, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях.

Вчені вказують, що вчення стосовно використання інформації баз даних різноманітних інформаційних систем у розслідуванні сьогодні вже не може обмежуватись розглядом лише однієї категорії обліків – криміналістичних. Його предмет виходить за межі криміналістичної реєстрації. З огляду на сказане, вважаємо, що основні теоретичні положення цього вчення, його система, а відповідно, термінологія і понятійний апарат, потребують перегляду з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу, практики та теорії інформаційного забезпечення інших галузей, а також розвитку сучасної наукової думки загалом. Сутність запропонованого полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності, можливості й особливостей використання в розслідуванні злочинів обліково-реєстраційних даних інформаційних систем незалежно від їх відомчої належності та прямого цільового призначення. Інакше кажучи, ідеться про розширення предмета вчення. Теоретичні напрацювання, що складають основу усталеного у криміналістиці вчення про криміналістичну реєстрацію, повинні стати підґрунтям для розвитку вчення про використання облікової інформації в розслідуванні [1]. Що стосується розслідування випадків колабораційної діяльності, що часто відбувається *in absentia* проблема в першу чергу полягає у відсутності доступу до таких територій та проведення окремих оперативно-розшукових заходів.

Вчені зауважують, що під час збору інформації про факт колабораційної діяльності правоохоронним органам необхідно отримати відомості щодо подій, правопорушень, осіб, речей, документів, цінностей та іншого майна, які підлягають обліку, та зв'язків між ними і підозрюваною особою. Безумовно, в умовах розвитку збройної агресії до діючої системи інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів даної категорії були доповнені наступні об'єкти оперативного контролю: військовослужбовці зс рф; колаборанти; інформатори, посібники; зрадники у тому числі з числа правоохоронних органів; члени ДРГ. Запроваджено додаткові критерії оброблення інформації, які необхідні для вирішення завдань органів правопорядку: документування військових злочинів, скоєних окупантами (мародерства, зґвалтування, катування, масові вбивства цивільного населення). Встановлення місць скоєння зазначених злочинів та осіб, причетних до їх вчинення, місць масових поховань; ідентифікація окупантів (встановлення частин, де проходять службу, рід військ, місця перебування, та даних їхніх близьких осіб, банківські реквізити); встановлення об'єктів воєнної логістики (складів із технікою та озброєнням, штабів управління, місць дислокації, ремонтних баз тощо); контроль вищого командного офіцерського складу військ рф (переміщення, розташування тощо). Крім того, в умовах збройної агресії суттєво змінено функціонал інформаційно-аналітичного забезпечення: організовано аналітичне відпрацювання абонентських номерів, якими можуть користуватися колаборанти; пошук для встановлення нових абонентських номерів колаборантів та інших осіб, у тому числі з відкритих джерел; запроваджено в роботу всіх ПОТЗ аналітичне відпрацювання

інформації, отриманої за результатами заходів зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, з візуалізацією на карті місць дислокацій колаборантів, інформаторів тощо [2]. Отже, наведене вище свідчить про наявність нагальної потреби в удосконаленні алгоритму проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що також сприятиме удосконаленню інформаційного забезпечення розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Варто зауважити на наявності непоодиноких випадків співпраці між колаборантами на тимчасово окупованих територіях та громадянами, які проживають на підконтрольних Україні територіях. Своєчасне встановлення таких осіб має значення для попередження втягнення громадян у колабораційну діяльність.

Таким чином, проведене дослідження надало можливість підсумувати, що з метою удосконалення інформаційного забезпечення розкриття та розслідування колаборації необхідно вирішити такі питання: 1) забезпечити остаточну інтеграцію в оперативно-розшукову діяльність технології OSINT з метою спрощення процесу документування та доказування фактів колабораційної діяльності на тимчасово окупованих територіях; 2) удосконалити бази даних осіб, причетних до колабораційної діяльності із диференціацією її форм з метою своєчасного встановлення ступеню суспільної небезпечності таких осіб; 3) створення та інтеграцію інформаційного забезпечення здатного здійснювати віддалений контроль за тимчасово окупованими територіями та діяльністю колаборантів; 4) удосконалення інформаційно-аналітичних та інформаційно-пошукових систем з метою виявлення, розшуку та притягнення до відповідальності колаборантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: поняття, система, завдання. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/54.pdf
2. Бондар В.С., Рибалкін А.О. Інформаційне забезпечення досудового розслідування колабораційної діяльності. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/36-1.pdf>

Копотун Ігор Миколайович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням
Донецького державного університету внутрішніх справ.*

СВІТОВИЙ ТЕРОРИЗМ- ЗАГРОЗА ДЛЯ УКРАЇНИ.

Сучасний тероризм можна визначити як політично вмотивований та обґрунтований метод використання радикального насильства, головна мета якого - досягнення певного психічного ефекту.

Характерною рисою сучасного тероризму є комунікативність: поєднання насильницьких вчинків із політичним посланням, причому це послання може бути, а часто і є, диференційованим із огляду на різні сектори цільової публіки.

Сучасний тероризм відрізняється, насамперед, систематичним використанням крайнього насильства, масштабністю акцій, їх суспільно-культурною резонансністю, яка визначає характер навмисне викликаного психічного ефекту.

Терористи прагнуть насильством дестабілізувати, залякати суспільство і владу, вбиваючи пересічних громадян, тих, хто опинився поряд з об'єктом терористичного акту.

Значно розширилися дії, які терористи можуть реалізувати проти людства: масові отруєння, радіоактивне зараження, зараження небезпечними хворобами, поширення епідемій та епізоотій тощо.

Знаряддя для здійснення терористичних актів можуть бути вибухові пристрої широкого спектра дії, радіоактивні, отруйні та інші небезпечні хімічні речовини, не виключаючи і атомної зброї.

Тому вивчення тероризму, причин його появи, особливостей терористичної практики та боротьби, ролі різних чинників у його поширенні, методів попередження, контролю, безпеки, боротьби з ним тощо є важливою складовою сучасної культурологічної рефлексії, яка має не лише теоретичне, але й безпосередньо практичне значення.

Значно розширилися дії, які терористи можуть реалізувати проти людства: масові отруєння, радіоактивне зараження, зараження небезпечними хворобами, поширення епідемій та епізоотій тощо.

Знаряддя для здійснення терористичних актів можуть бути вибухові пристрої широкого спектра дії, радіоактивні, отруйні та інші небезпечні хімічні речовини, не виключаючи і атомної зброї.

Тому вивчення тероризму, причин його появи, особливостей терористичної практики та боротьби, ролі різних чинників у його поширенні, методів попередження, контролю, безпеки, боротьби з ним тощо є важливою складовою сучасної культурологічної рефлексії, яка має не лише теоретичне, але й безпосередньо практичне значення.

Тероризм - ідеологічно мотивоване насильство з метою залякування і досягнення своїх цілей.

Самі терористи себе так не називають, а вважають себе солдатами, партизанами, героями, мало того, навіть законодавці різних країн не прийшли до єдиного визначення тероризму. У ХХІ сторіччі спостерігався сплеск терористичних організацій та активізація їх роботи, що стало поштовхом до виникнення груп-антитерору - спеціальних військових підрозділів з високим ступенем тактичної і вогневої підготовки використовують кращі зразки озброєння та обмундирування.

Отже, дослідивши роль тероризму в сучасному світі, можна зробити наступні висновки.

Незважаючи на різноманітну інформацію, феномен тероризму є досить складним, суперечливим і часто непередбачуваним явищем.

Це стосується і суті самого явища, форм його проявів, оцінки, теоретичного аналізу тероризму.

Непросто сформулювати об'єктивну, незалежну, плюралістичну позицію, яка б дала можливість глибинно дослідити цю культурну, навіть цивілізаційну тенденцію сучасного світу.

Тероризм переслідує політичні цілі і мотиви, це специфічна форма політичного насильства. Сучасний тероризм має за мету проведення насильницьких акцій аби примусити державні або інші органи прийняти рішення, яке б задовольнило вимоги терористів.

Сучасний тероризм поєднує високий рівень політичної мотивації з низьким рівнем участі мас, що відрізняє його від війни, партизанської боротьби, національно-визвольного руху та інших масових політичних явищ.

Тероризм спрямований проти переважаючих за потужністю державних машин.

Феномен сучасного тероризму полягає у тому, що загибель від терористичних актів ні в чому певніших людей відбувається на очах суперсучасних армій.

Сучасні терористи розробляють або використовують уже існуючі в комунікаційному просторі сценарії застосування звичайних, цивільних, порівняно доступних і дешевих технологічних розробок, наслідки застосування яких із руйнівною метою можна порівняти з наслідками війни.

Класичні військові схеми за цих умов не спрацьовують, і як результат - колективні системи безпеки виявляються не адекватними викликами часу та неспроможні активно протидіяти тероризму.

Характерним змістом тероризму є свідомо спрямованість на чисельні людські жертви, руйнування матеріальних і духовних цінностей, провокація війни, недовіри і ненависті між соціальними, національними і релігійними групами, що сприяє виникненню і поглибленню антагонізмів у світі.

Трактування об'єктивного загальноприйнятого розуміння тероризму потребує врахування складності структури цього феномену, який є єдиним монолітним явищем із чітко визначеними межами і є методом політичної боротьби, вміло використовується різноманітними політичними силами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення про порядок організації і проведення спільних антитерористичних заходів на територіях держав-учасниць СНД від 7 жовтня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_637

2. Міждержавна програма спільних заходів боротьби з тероризмом та іншими насильницькими проявами екстремізму на 2008–2010 роки (затверджена 5 жовтня 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_g42

3. Вакулич В. Світ перед викликами тероризму: монографія / В. Вакулич. – Кіровоград, 2005. – 267 с.

4. Грищук В.К. Тероризм: проблема поняття // Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників: міжвідомчий науковий збірник / під ред. А.І. Комарової, Ю.О. Землянського. – К., 2020. – Т. 19(1). – С. 89–92.

5. Гуцало М. Організація протидії сучасному тероризму: навчальний посібник / М. Гуцало. – К.: Аратта, 2019. – 263 с.

Коваленко Артем Володимирович

*професор кафедри правосуддя Луганського навчально-наукового інституту
ім. Е. О. Дідоренка*

*Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ВЧИНЕНОЇ НА ПІДКОНТРОЛЬНИХ УРЯДУ УКРАЇНИ ТЕРИТОРІЯХ

Колабораційна діяльність є одним із найбільш розповсюджених кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Указані кримінально карані діяння вчиняються як на тимчасово окупованих територіях та у зоні ведення бойових дій, так і у місцевостях, котрі жодного дня не були окуповані, що додаткового ускладнює процес їх розслідування.

Зокрема, на підконтрольних уряду України територіях можуть вчинятися діяння, передбачені ч. 1, ч. 3 (у формі здійснення пропаганди у закладах освіти), ч. 4 (у формі перерахунку грошових коштів на підтримку незаконних збройних чи воєнізованих формувань, створених на тимчасово окупованій території, та/або збройних чи воєнізованих формувань держави-агресора), ч. 6 та ч. 7 (у формі надання збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора допомоги у веденні бойових дій проти Сил оборони України) ст. 111-1 КК України.

Подібні діяння колаборантів, як правило, виявляються завдяки повідомленням осіб, котрі стали їх очевидцями. Найчастіше згадані особи повідомляють про публічні висловлювання колаборантів та випадки ворожої пропаганди у закладах освіти. Заявники такої категорії здатні надати правоохоронцям відомості про час, місце, обставини й обстановку вчинення діяння, дані про особу, котра здійснила публічне висловлювання, зміст такого висловлювання, інших осіб, які були присутні під час вчинення кримінального правопорушення тощо. Після початку досудового розслідування заявник має бути допитаний як свідок щодо сприйнятих ним обставин

колабораційної діяльності Якщо заявник знає правопорушника особисто, він здатний під час допиту повідомити його анкетні дані; якщо не знає – описати його зовнішність; у подальшому підозрюваний може бути пред’явлений такому заявнику для впізнання.

Крім того, ознаки колабораційної діяльності, вчиненої на підконтрольних уряду України територіях, можуть бути виявлені унаслідок моніторингу правоохоронцями мережі Інтернет. Зокрема таким чином можливо виявити веб-сторінки що містять профілі у соціальних мережах, блоги, сторінки форумів, публічні групи й чати у месенджерах, публічно доступні відео- та аудіозаписи тощо, котрі містять здійснені потенційними колаборантами публічні висловлювання щодо заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України тощо. За умови самостійного виявлення слідчим, дізнавачем чи прокурором веб-сторінок чи інших Інтернет-ресурсів, що містять відомості про ознаки колабораційної діяльності, така особа має внести відомості до ЄРДР та розпочати досудове розслідування кримінального правопорушення. У подібних випадках найпершою слідчою (розшуковою) дією після початку досудового розслідування має стати огляд комп’ютерних даних, що стали підставою для внесення до ЄРДР відомостей про ознаки колабораційної діяльності.

На початковому етапі розслідування колабораційної діяльності, вчиненої на підконтрольній уряду України території, можуть скластися дві типові слідчі ситуації.

Ситуація 1. Особа вчинила колабораційну діяльність та перебуває на території підконтрольній уряду України. Наведена слідча ситуація є найбільш сприятливою, адже у подібних випадках місця вчинення кримінального правопорушення, локалізації його слідів, перебування свідків та правопорушника знаходяться у межах фізичного доступу правоохоронців. Описана ситуація є достатньо типовою для досудового розслідування діянь, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України. Так, вироком Центрально-Міського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 грудня 2022 року у справі № 216/5345/22 було встановлено що обвинувачений перебуваючи за місцем свого фактичного проживання у м. Кривий Ріг (тобто на підконтрольній уряду України території) неодноразово з використанням власного мобільного телефону публічно розміщував на своїх сторінках у соціальних мережах публікації, що містили ідеї ліквідації Української державності, заперечення державного суверенітету України, підтримки окупації росією значної частини української території та приєднання її до рф [1].

Іншим яскравим проявом описаної підситуації є вчинення колаборантами діянь, передбачених ч. 7 ст. 111-1 КК України, на підконтрольних уряду України територіях. Так, вироком Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 06 вересня 2022 року у справі № 188/621/22 особу було засуджено за передавання ворогу інформації про місця розташування військових ЗСУ та коригування ворожого вогню. Обвинувачувана неодноразово вчинила інкриміновані їй діяння у м. Лисичанську протягом березня 2022 року, поки у квітні того ж року її не було викрито [2].

Задля вирішення даної ситуації основними завданням слідчого (дізнавача) на початковому етапі розслідування є виявлення та фіксування слідів колабораційної

діяльності (зокрема й електронних (цифрових) слідів), встановлення і допит свідків та встановлення особи правопорушника.

Ситуація 2. Особа вчинила колабораційну діяльність на території підконтрольній уряду України, але покинула її до початку досудового розслідування. У наведеній ситуації аналогічно до ситуації 1 уповноважені особи мають фізичний доступ до місць вчинення кримінального правопорушення, локалізації його слідів та перебування свідків. Водночас під час досудового розслідування може бути встановлено що особа, котра вчинила колабораційну діяльність, уже покинула територію України. Після збирання достатніх доказів та заочного повідомлення такої особі про підозру доцільного оголосити про її розшук, зокрема й міжнародний.

У випадку, якщо буде встановлено що особа, яка вірогідно вчинила колабораційну діяльність, з метою ухилення від кримінальної відповідальності переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, або якщо така особа оголошена у міжнародний розшук, на підставі ухвали слідчого судді можливе здійснення щодо такої особи спеціального досудового розслідування (*in absentia*).

Верховний суд у огляді практики Касаційного кримінального суду указав що для вирішення питання про здійснення спеціального кримінального провадження визначальним є факт перебування підозрюваного на тимчасово окупованій території України та оголошення його в розшук внаслідок ухилення без поважних причин від явки на виклик слідчих органів або суду. Достатньою підставою для оголошення розшуку особи, підозрюваної у вчиненні злочину, є наявність у матеріалах досудового розслідування доказів того, що вона перебуває на тимчасово окупованій території України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого за умови його належного повідомлення. Додатковим підтвердженням перебування особи на тимчасово окупованій території України є вказівка у відкритих джерелах (зокрема, у мережі «Інтернет») конкретного місцезнаходження особи на цій території [3, с. 7].

Основними завданнями органів досудового розслідування у наведеній підситуації є виявлення та вилучення матеріально-фіксованих слідів кримінального правопорушення, встановлення і допит свідків, встановлення особи та місця перебування ймовірного колаборанта.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що на підконтрольних уряду України територіях можуть вчинятися діяння, передбачені ч. 1, ч. 3 (у формі здійснення пропаганди у закладах освіти), ч. 4 (у формі перерахунку грошових коштів на підтримку незаконних збройних чи воєнізованих формувань, створених на тимчасово окупованій території, та/або збройних чи воєнізованих формувань держави-агресора), ч. 6 та ч. 7 (у формі надання збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора допомоги у веденні бойових дій проти Сил оборони України) ст. 111-1 КК України. Відомості про ознаки описаних діянь найчастіше виявляються завдяки повідомленням заявників-очевидців публічного висловлювання колаборанта та у наслідок моніторингу правоохоронцями мережі Інтернет. На початковому етапі

розслідування колабораційної діяльності, вчиненої на підконтрольній уряду України території, можуть скластися дві типові слідчі ситуації: ситуація 1. Особа вчинила колабораційну діяльність та перебуває на території підконтрольній уряду України; ситуація 2. Особа вчинила колабораційну діяльність на території підконтрольній уряду України, але покинула її до початку досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вирок Центрально-Міського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 грудня 2022 року у справі № 216/5345/22 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107608102>.
2. Вирок Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 06 вересня 2022 року у справі № 188/621/22 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106102626>.
3. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia). Рішення, внесені до ЄДРСР, з 2018 року по серпень 2022 року / упоряд.: заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2022. 23 с.

Марусяк Олександр Васильович,
*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
доктор філософії з галузі «Право»*

УКРАЇНА ПРОТИ РОСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ СУДІ СПРАВЕДЛИВОСТІ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СПРАВИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЙ ICSFT TA CERD

Застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (Україна проти Російської Федерації) – це справа, яка з 2017 року розглядається в Міжнародному суді справедливості (International Court of Justice / ICJ), головному судовому органі Організації об'єднаних націй (ООН), на підставі заяви України про відкриття провадження проти Російської Федерації (РФ) щодо порушення останньою низки положень Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року (International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism / ICSFT) та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації

1965 року (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination / CERD).

Відповідно до юридичної позиції України підставою для юрисдикції ICJ щодо розгляду такої справи є положення статті 24 ICSFT та статті 22 CERD, які передбачають можливість розгляду будь-якого спору між двома чи більше державами-учасниками конвенцій щодо їхнього тлумачення або застосування, однак при обов'язковому дотриманні відповідних вимог щодо проведення попередніх спроб врегулювання спору. Оскільки РФ саботувала будь-які попередні спроби України щодо врегулювання спору з приводу застосування ICSFT та CERD (в т.ч. щодо застосування арбітражних процедур), Україна звернулася з відповідною заявою до ICJ і Україна, і РФ є сторонами обох конвенцій та не висловили жодних застережень щодо цих застосування статті 24 ICSFT та статті 22 CERD.

У заяві (application instituting proceedings), поданій 16 січня 2017 року, Україна стверджує, що РФ з 2014 року, порушуючи свої міжнародні зобов'язання в рамках ICSFT, фінансувала терористичні акти та порушувала права людини мільйонів громадян України, у тому числі їхнє право на життя. Крім того, РФ підбурювала та підтримувала збройне повстання проти легітимної влади на сході України, а також, порушуючи свої міжнародні зобов'язання за CERD, створила атмосферу насильства та залякування неросійських етнічних груп в Автономній Республіці Крим. У зв'язку з вищесказаним Україна просить ICJ ухвалити рішення та оголосити, що РФ порушила свої зобов'язання за ICSFT та CERD, а також що вона повинна виконати ці зобов'язання та відшкодувати шкоду, заподіяну Україні. Крім того, Україна звертає увагу на те, що РФ несе міжнародну відповідальність через спонсорство тероризму та неспроможність запобігти фінансуванню тероризму відповідно до ICSFT за терористичні акти, вчинені її проксі-силами в Україні, в т.ч. за збиття 17 липня 2014 року цивільного пасажирського літака компанії Malaysia Airlines, що виконував регулярний авіарейс MH17.

Оскільки серед персонального складу суддів ICJ не було представника від України, відповідно до положень статті 31 (2) Статуту ICJ та статті 35 (1) Регламенту ICJ Україна заявила про намір реалізувати своє право обрати суддю *ad hoc* для розгляду цієї справи. До речі, наявний суддя від РФ у складі ICJ повідомив Суд, що він не матиме наміру брати участь у розгляді та вирішенні цієї справи, тому правом обрати суддю *ad hoc* також скористалася РФ.

Разом із заявою про відкриття провадження Україна надіслала до ICJ клопотання про застосування тимчасових заходів (request for the indication of provisional measures of protection), в якому просила Суд вжити ряд заходів для запобігання подальшому загостренню або розширенню спору між сторонами обох договорів. Усні слухання щодо цього питання відбулися в ICJ 6-9 березня 2017 р. Але в наказі (order) від 19 квітня 2017 року ICJ не задовольнив клопотання про застосування запобіжних заходів відповідно до ICSFT, а лише наклав на РФ зобов'язання вжити певних попередніх заходів лише в рамках CERD (зокрема, утримуватися від збереження чи встановлення обмежень, які зачіпають спроможність

кримськотатарської громади зберігати свої представницькі інститути, включаючи Меджліс, а також забезпечила доступність освіти українською мовою), які РФ так і не виконала до сьогодні. Крім того, ICJ стандартно постановив, щоб обидві сторони спору утримувалися від будь-яких дій, які можуть погіршити чи розширити спір у Суді, або ускладнити його вирішення.

Наступним етапом справи було вирішення питання про юрисдикцію ICJ у цьому спорі. Очікувано, що РФ подала до ICJ попередні заперечення щодо юрисдикції Суду у цій справі, які необхідно було розглянути. Усні слухання з цього приводу розгляду цих заперечень відбулися в ICJ 3-4 та 6-7 червня 2019 року. 8 листопада 2019 року ICJ ухвалив рішення (judgment) щодо визнання юрисдикції цього Суду *ratione materiae* щодо розгляду заяви України про застосування обох конвенцій (ICSFT та CERD), та відхилив всі попередні заперечення РФ щодо юрисдикції Суду та прийнятності заяви України. Зокрема, ICJ: *13 голосами проти 3* відхилив попередні заперечення РФ про відсутність у Суду юрисдикції у спорі відповідно до ICSFT; *13 голосами проти 3* визнав свою юрисдикцію для розгляду вимог, висунутих Україною відповідно до ICSFT; *15 голосами проти 1* відхилив попередні заперечення РФ про відсутність у Суду юрисдикції у спорі відповідно до CERD; *одноголосно* відхилив попередні заперечення, висунуті РФ, щодо прийнятності заяви України щодо висунутих вимог відповідно до CERD (цікаво, що навіть суддя *ad hoc* від РФ проголосував «за»); *15 голосами проти 1* визнав свою юрисдикцію щодо розгляду вимог, висунутих Україною відповідно до CERD, а також те, що заява України щодо цих вимог є прийнятною.

Також було опубліковано 2 розбіжні думки (dissenting opinions), 3 окремих думки (separate opinions) та 2 декларації (declarations) суддів та суддів *ad hoc* щодо цього рішення ICJ. Хоча ці документи не мають юридичної сили, однак, вони є важливим джерелом для формування доктрини міжнародного права та можуть мати значення для аргументації у майбутньому при розгляді подібних спорів в ICJ.

Наступним етапом цього провадження є розгляд справи по суті (on the merits), який фактично триває до сьогодні. Письмове провадження (подання до Суду різних документів) у справі вже завершилось 19 січня 2023 року. Усні слухання з цього приводу розгляду безпосередньо спору по суті відбулися в червні 2023 року та склалися з двох раундів аргументації: 6 та 12 червня свою позицію представляла Україна, а 8 та 14 червня — РФ. Після цього ICJ буде узагальнювати всі аргументи та докази обох сторін і в майбутньому відкритому засіданні нарешті ухвалить рішення по суті спору. Однак, зважаючи на особливості проваджень в ICJ не варто очікувати остаточного рішення раніше 2025 року.

Важливо зазначити, що станом на сьогодні це перше і поки що єдине провадження в ICJ, предмет розгляду якого стосувався порушень державою зобов'язань за ICSFT, а також в якому були об'єднані вимоги щодо обох міжнародно-правових інструментів (ICSFT та CERD). До 2017 року ICJ уже розглядав одну справу щодо CERD: у 2008 році Грузія зверталася до ICJ із заявою щодо порушення РФ цієї конвенції, однак ICJ не визнав своєї юрисдикції у цій справі. Між іншим, невдалий

досвід Грузії у цій справі був врахований Україною під час підготовки заяви 2017 р. проти РФ.

Також це перша справа, в якій ICJ визнав свою юрисдикцію щодо розгляду міждержавних спорів відповідно до ICSFT та CERD, перша справа України в ICJ проти РФ як відповідача та перша справа, де Україна взагалі виступає заявником в ICJ: в попередній справі про *розмежування морського простору в Чорному морі (Румунія проти України)* Україна була відповідачем. Наступна заява України проти РФ, яка відкрила справу щодо *звинувачення в геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти РФ: 32 держави, що втрутились)*, була вже подана після початку повномасштабного вторгнення РФ, а саме 26 лютого 2022 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, Order of 19 April 2017, I.C.J. Reports 2017, p. 104.

2. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Preliminary Objections, Judgment of 8 November 2019, I.C.J. Reports 2019, p. 558.

3. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, New York, 9 December 1999, United Nations, Treaty Series, vol. 2178, p. 197.

4. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, New York, 7 March 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 660, p. 195.

5. International Court of Justice, Application Instituting Proceedings, Filed in the Registry of the Court on 16 January 2017, URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf>.

6. International Court of Justice, Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Oral Proceedings, URL: <https://www.icj-cij.org/case/166/oral-proceedings>.

7. International Court of Justice, Request for the indication of provisional measures of protection submitted by Ukraine on 16 January 2017, URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/19316.pdf>.

Мицька Олександр Іванович

доцент кафедри формування та розвитку професійних
компетентностей персоналу ДКВС Інституту
професійного розвитку Пенітенціарної академії України,
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Під час виникнення збройних конфліктів, окупації відповідних територій завжди знаходились зрадники. Тих осіб, які охоче переходили на сторону окупанта називали колаборантами. З початком повномасштабного вторгнення РФ проти України парламент доповнив Кримінальний кодекс України кримінально-правою нормою - колабораційна діяльність. Що ще більше привернуло увагу вітчизняних науковців до дослідження з різних аспектів такого суспільно-політичного явища, як колабораціонізм. Оцінюючи реалії сьогодення, які пов'язані з окупацією території за певних обставин, так чи інакше населення взаємодіє з окупованою владою ворога. Проте, в спеціалізованій літературі, вказуються якщо люди продовжують працювати, сплачувати податки користуватись комунальними послугами брати участь у повсякденному житті – все це є способом виживання та налагодження елементарних умов існування та незавжди означає ідеологічну підтримку окупанта чи держави агресора.[1, с.20].

Такої ж позиції дотримується Є Письменський та визначає, що треба відокремлювати колабораціонізм від поведінки осіб, які перебуваючи на окупованій території, взаємодіють з представниками окупаційної влади (переважно опосередковано) у таких формах, що істотним чином не сприяють укріпленню окупаційного режиму, не здатні спричинити шкоду національній безпеці держави, та пов'язані з підтриманням життєдіяльності (особи, які не беруть безпосередньої участі в діяльності російських окупаційних структур – утворених державою-окупантом органах управління, що *de facto* виконують владні та управлінські функції, та не допомагають у цій діяльності)[2, с 81] Підтримуючи ці тези, слід зазначити, що особа, яка формально підпадає під вимушений колабораціонізм не може бути суб'єктом кримінальної відповідальності.

Кримінально-правова норма колабораційної діяльності є доволі молодого. Переважна більшість науковців проводять свої дослідження та надають саме кримінально-правову характеристику цій діяльності, не звертаючи увагу на кримінологічну складову колаборації. Кримінологічна складова є важливою та ключовою ланкою у розслідуванні причин та умов, що підштовхнули людину, до здійснення такої діяльності.

В юридичних джерелах визначається, що вивчення особи злочинця є однією з центральних проблем та має теоретичне та практичне значення. Кримінологічне вивчення особи злочинця має певну специфіку. Тому треба вказати, що врахування тих чи інших властивостей та якостей особистості повинно залежати не лише від загальних характеристик, а й виходячи з особливості вчиненого кримінального правопорушення. На думку, С. Денисова, структура особи злочинця повинна мати всі ознаки, властивості, якості та інші показники, які у своїй сукупності характеризують особу, яка нехтує законом, порушує заборону, притягується до кримінальної відповідальності та заслуговує покарання. Також, вчений звертає увагу, що особа

злочинця повинна відображати не лише різноманітність ознак, що її утворюють, і різновид характеру, але і різну їх роль в етіології злочинної поведінки.[3, с.157].

Проводячи глибинний аналіз особи колаборанта у будь-якій формі колабораційної діяльності можна визначити структуру його особистості, що поділяється на такі основні елементи, а саме:

По-перше це соціально-демографічні ознаки, які охоплюють вік колаборанта, стать, рівень освіти, сімейний стан, рід занять, наявність постійної роботи. Якщо надати портрет злочинця, за цією складовою, то це є повнолітня особа, яка могла обіймати державні посади та були звільнені з негативних причин.

По-друге морально-психологічні ознаки, які визначають вплив внутрішніх переконань, переживань та почуттів, емоційно-вольових якостей на здійснення протиправної поведінки, щодо пропагування та виправдання дій країни-агресора.

По-третє кримінально-правові ознаки, що охоплюють ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення. Особа не усвідомлює, що діяльність яку він здійснює є кримінально караною.

Отже, досліджуючи кримінологічну характеристику особи колаборанта, можна прийти до висновку, що колаборант, це людина, яка у своїй поведінці проявляє правовий нігілізм щодо України, при цьому залишаючись її громадянином.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії : практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування за заг. ред. В.В. Малюка : Альта, 2023. 312 с.
2. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти): наук. Нарис Є.О. Письменський. – Сєверодонецьк, 2020. – 121 с.
3. С.Ф. Денисов Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1(22) С 152-159

Пашковський Микола Іванович

*науковий співробітник відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності*

*імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРАКТИКА СУДІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Російська агресія проти України, що розпочалася 19 лютого 2014 року та переросла 24 лютого 2022 року у повномасштабне збройне вторгнення в Україну, спричинила міжнародний збройний конфлікт, що супроводжується вчиненням як найтяжчих міжнародних злочинів (окрім злочину агресії – воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду), так і злочинів проти основ національної безпеки (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, державної зради, колабораційної діяльності, диверсій та інш.), що зокрема ставить питання про належну правову оцінку поведінки громадян України, що взаємодіяли з окупаційною державою. Станом на 6 листопада 2023 року за даними Офісу Генерального прокурора до ЄДРСР внесено відомості про 6650 випадків колабораційної діяльності [1].

Для проведення цього дослідження було використано загальнодоступні відомості з Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) [2], пошук і вибірку судових рішень було обмежено за формою – кримінальним судочинством, за категорією справ: кримінальними справами з 01.01.2019, злочинами проти основ національної безпеки, а саме – колабораційна діяльність (цією категорією охоплюються рішення за ст.ст. 111-1, 111-2, 436-2 КК України), за формою судового рішення – вироками. Досвід користування ЄДРСР вказує на те, що відомості про форму судового рішення за незначною кількістю судових рішень вноситься до ЄДРСР неправильно (наприклад, до цієї категорії помилково віднесено вирок у справі 202/9891/22 за ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 110, ч. 2 ст. 260 КК України). Крім того, з різних причин до ЄДРСР можуть не потрапити відомості про окремі вирoki цієї категорії. Тому цілком ймовірно, що деяка (дуже незначна кількість вироків) не була врахована у цій вибірці.

Було з'ясовано, що станом на 6 листопада 2023 року в ЄДРСР знаходиться 938 вироків за кримінальними провадженнями за ст.ст. 111-1, 111-2, 436-2 КК України, у т.ч. 672 – ухвалених у 2023 році, що вказує на значне зростання кількості вироків (відповідно кримінальних справ у судах) у 2023 році, порівняно з 2022. Лідерами за кількістю вироків є суди Дніпропетровської (207) та Харківської області (200). Найменше, до 10 вироків постановлено судами Вінницької (3), Київської (4), Волинської (6), Львівської, Тернопільської (по 7), Івано-Франківської та Чернігівської (по 8) областей.

Було також ідентифіковано 3 виправдувальних вирoki (усі у 2023 році, два – за ч. 1 ст. 111-1 та один – за ст. 111-2 КК України) у справах №№ 279/1883/22, 529/1660/22, 740/4456/22, під час судового розгляду факти колабораційної діяльності не знайшли підтвердження (вирoki ухвалені на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України, у зв'язку з не доведенням, що в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення). Обвинувачення у цих справах ґрунтувалося на показаннях свідків, електронні (цифрові) докази не використовувалися.

Для детального дослідження вказану вибірку судових рішень було обмежено вироками судів Одеської області. З 99 вироків цих судів за кримінальними правопорушеннями вказаної категорії було досліджено 14, які містили посилання на обґрунтування обвинувачення електронними (цифровими) доказами, зокрема

цифровою інформацією у відкритому доступі, тобто «інформацією у відкритому доступі в Інтернеті, до якої можна отримати доступ, наприклад, на загальнодоступних вебсайтах, в інтернет-базах даних або на платформах соціальних мереж» [3, §. 15].

Проаналізовані вирокі стосувалися обвинувачення осіб у вчиненні форм колабораційної діяльності передбачених ч. 1 (6 вироків) та ч. 5 (8 вироків) ст. 111-1 КК України. Частина вироків була ухвалена за результатами спеціального судового розгляду.

Відмінність форми колабораційної діяльності обумовило різне коло спеціальних обставин, що підлягали доказуванню у цих кримінальних провадженнях, а також різний перелік та вагу джерел доказів та процесуальних дій, здійснених для збирання вказаних доказів.

В аналізованих кримінальних провадженнях обвинувачення за ч. 1 ст. 111-1 КК України стосувалося здійснення обвинуваченими заборонених дій через соціальні мережі (через російську соціальну мережу «Одноклассники» [4-8] та Twitter [9]). Тому ключовим у цих провадженнях було збирання відомостей про такі публікації, що здійснювалося шляхом проведення огляду віддаленого ресурсу комп'ютерної мережі (інтернету). Вироки містять різний за рівнем глибини аналіз відомостей, що містяться у протоколах таких оглядів та додатках до них. Наприклад, у справі № 522/9234/22 Приморський районний суд м. Одеси в протоколі огляду, проведеного слідчого, звернув увагу на такі відомості, які детально описав у вирoku: використаний для огляду інтернет-браузер («Google Chrome»); URL-адреси, за якими розміщувалися вебсторінки, зміст яких оглядався; опис візуального стану вебсторінок на момент їх відкриття; детальний опис подальших дій та отриманих станів (переходи за веб-посиланнями та візуальні стани вебсторінок), детальний опис текстової інформації, в опублікуванні якої обвинувачувалася особа [4]. Суд врахував підхід сторони обвинувачення щодо збирання інформації, що характеризує профіль обвинуваченого у соціальній мережі та конкретну публікацію, зокрема параметри, що визначають коло осіб, яких охопила така публікація: кількість підписників обвинуваченого як користувача соціальної мережі або іншого вебресурсу, відомості про кількість переглядів, про коментарі, про кількість та характер невербальних відгуків («лайків», тобто статистика використання функції в комунікаційному програмному забезпеченні, призначеному для соціальних мереж, блогів, інтернет-форумів, сервісів соціальних закладок, новинних сайтів тощо, яка використовується для вираження ставлення користувачів до того чи іншого контенту [10]) тощо, що свідчить про ознайомлення із поширеними відомостями іншими особами [4]. Суди також звернули увагу, що обвинувачені під час вчинення злочинів вдавалися до конспірації та використання псевдо, створюючи профілі в соціальних мережах під вигаданими іменами, тому в таких провадженнях було важливим вилучення пристроїв (зокрема, мобільних телефонів), з яких обвинувачені заходили в мережу у т.ч. з використанням спеціального програмного забезпечення, наприклад, програмам, що надають доступ до VPN-сервісів – для доступу до заблокованих в Україні російських соціальних мереж та для приховування власної IP-адреси [4; 8].

Інше значення електронних (цифрових) доказів в обґрунтуванні обвинувачення у кримінальних провадженнях за ч. 5 ст. 111-1 КК України. В цих провадженнях основними доказами виступали показання свідків щодо обставин добровільного зайняття певних посад, а також участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території [11-18]. З-поміж електронних (цифрових) доказів поряд з відкритими цифровими даними (доказами, зібраними під час огляду віддалених ресурсів інтернету, – відомостями про зайняття обвинуваченим посади або про його участь у проведенні референдуму) використовувалися результати проведення НСРД, а саме візуального спостереження за публічно доступним місцем з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження [11], чи аудіоспостереження [12]: відео-, аудіозаписи, цифрові фотографії. У справі № 521/19848/22 також досліджувався протокол огляду мобільного телефону, а саме огляд змісту приватного листування обвинуваченого з іншою особою, де він визнавав зайняття посади. В процесі огляду було виготовлено «скріншоти листування» [17]. Однак, уявляється, що для забезпечення більшої достовірності отриманих даних та уможливлення їх перевірки необхідно було під час такого огляду не обмежуватися лише знімком екрана («скріншотом») телефона, тобто зображенням, отриманим комп'ютером чи мобільним телефоном, що зображує дійсно те, що бачить користувач на екрані, але й вилучити та зберегти власне вказане листування у вигляді вихідного коду, з вбудованими файлами, метаданими тощо, тобто застосувати той же алгоритм збирання інформації, що і для відкритих цифрових даних. Оскільки у випадку втрати мобільного телефону або пошкодження його пам'яті, здійснити перевірку достовірності вказаної інформації лише за скріншотом було б важко або практично неможливо.

Викладене дозволяє зробити такі висновки.

1. Аналіз вироків у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, вказує на те, що у цих провадженнях сторона обвинувачення в обґрунтування обвинувачення окрім показань свідків та документів, як правило, надає суду як докази фотографії, відеозаписи, текстову інформацію, зібрані в мережі Інтернет з відкритих джерел шляхом проведення огляду віддаленого ресурсу комп'ютерної мережі – вебсайту, де ця інформація була розміщена. Ці докази подаються в обґрунтування як обставин, що охоплюються ознаками об'єктивної сторони злочину, наприклад, зайняття певної посади або здійснення певної діяльності, передбачених ст. 111-1 КК України, так і обставин, з якими пов'язується проведення спеціального судового провадження, зокрема підтвердження факту перебування обвинуваченого на тимчасово окупованій території України, або на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, при обґрунтуванні позиції, що ця особа переховується від органів слідства та суду на цій території з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

2. В обґрунтування обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України, шляхом розміщення певної інформації в

мережі інтернет ключове значення мають відкриті цифрові дані (цифрова інформація у відкритому доступі), які з одного боку дозволяють встановити зміст та характер поширеної обвинуваченим інформації, а з іншого – вільний доступ до цієї інформації. Оскільки однією з характеристик цифрової інформації є її уразливість через легкість внесення змін, знищення та взаємодії з нею на відстані, мають вживатися невідкладні заходи до її належного збирання – з дотриманням рекомендацій протоколу Берклі [3], або інших збіжних рекомендацій [19, с. 23-25]. З аналізованих вироків не вбачається, що вказані рекомендації було повноцінно враховані (виконані), що окрім скриншотів щонайменше: зберігався вихідний код, вбудовані (наприклад, мультимедійні) файли, вбудовані метадані з цільових вебоб'єктів (зокрема, вебсторінок), фіксувалося геш-значення отриманих цифрових об'єктів (файлів), тобто збирався той мінімальний обсяг інформації, що рекомендується зберігати в процесі таких оглядів за протоколом Берклі [3, § 155]. Відсутня інформація і про вебархівацію оглянутих ресурсів.

3. Зважаючи на вимогу безпосередності дослідження доказів, слід перевіряти можливість дослідження судом інформації на віддаленому ресурсі комп'ютерної мережі, і якщо такий ресурс є доступним, то не обмежуватися лише дослідженням протоколу його огляду, проведеного слідчим.

4. Оскільки КПК України, за винятком лаконічних та часткових положень п. 1 ч. 2 та чч. 3, 4 ст. 99 КК України, не містить іншої правової регламентації допустимості електронної (цифрової) інформації як доказів у кримінальному провадженні, уявляється що критерії автентичності, доступності, ідентичності, стійкості, можливості відображення та зрозумілості цифрової інформації належати такій властивості як достовірність, що вказує на важливість врахування вже згаданих рекомендацій як при збиранні, так і при оцінці такої інформації.

Тези підготовлені на виконання фундаментальної теми «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. *Офіс Генерального прокурора України.*

2. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 06.11.2023).

. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. A Practical Guide on the Effective Use of Digital Open Source Information in Investigating Violations of International Criminal, Human Rights and Humanitarian Law. New York and Geneva : United Nations, 2022. 102 p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf (date of access: 06.11.2023).

4. Вирок від 03.10.2022 у справі № 522/9234/22, Приморський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/106709937> (дата звернення:
5. Вирок від 04.10.2022 у справі № 522/13115/22, Приморський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/106602808> (дата звернення:
6. Вирок від 09.06.2023 у справі № 947/18257/23, Київський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/111419899> (дата звернення:
7. Вирок від 26.07.2023 у справі № 517/446/23, Фрунзівський районний суд Одеської області, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/112417577> (дата звернення:
8. Вирок від 29.08.2023 у справі № 510/507/23, Ренійський районний суд Одеської області, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113132527> (дата звернення:
9. Вирок від 09.10.2023 у справі № 947/32066/23, Київський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/114016085> (дата звернення:
10. Лайк – Вікіпедія. *Bikinedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лайк> (дата звернення: 06.11.2023).
11. Вирок від 11.09.2023 у справі № 516/11/23, Теплодарський міський суд Одеської області, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113351534> (дата звернення: 06.11.2023).
12. Вирок від 02.08.2023 у справі № 516/10/23, Теплодарський міський суд Одеської області, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/112593613> (дата звернення:
13. Вирок від 24.05.2023 у справі № 947/29509/22, Київський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/111053076> (дата звернення:
14. Вирок від 22.09.2023 у справі № 522/6295/23, Приморський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113706768> (дата звернення:
15. Вирок від 27.09.2023 у справі № 522/5664/23, Приморський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113779964> (дата звернення:
16. Вирок від 05.10.2023 у справі № 516/187/23, Теплодарський міський суд Одеської області, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113943079> (дата звернення:
17. Вирок від 22.09.2023 у справі № 521/19848/22, Малиновський районний суд м. Одеси, URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113654531> (дата звернення:

18. Вирок від 20.10.2023 у справі № 522/10633/23, Приморський районний суд м. Одеси, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114354477> (дата звернення:

19. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. рек. / М. В. Гуцалюк та ін. ; ред. О. В. Корнейко. 2-ге вид. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.

Пекарський Сергій Петрович

*Донецький державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та
інформаційної безпеки факультету № 3,
кандидат юридичних наук, доцент*

НЕЗАКОННІ ВОЄНІЗОВАНІ ТА ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відповідно до положень статті 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України [1].

Відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII Генеральний штаб Збройних Сил України організовує підготовку та здійснює керівництво Збройними Силами України, з'єднаннями, частинами та органами інших військових формувань і правоохоронних органів під час виконання ними заходів правового режиму воєнного стану [2, ст. 14].

Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [3] визначені органи та підрозділи які відносяться до сил безпеки та сил оборони. Сили безпеки – це правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [3, п. 17, ст. 1]. Сили оборони – це Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [3, п. 18, ст. 1].

Законом України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-IX до сил і засобів руху опору віднесені визначені сили і засоби сил безпеки та сил оборони, які залучаються до здійснення заходів з організації, підготовки та виконання завдань руху опору, а також окремі особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору [4].

На підставі викладеного констатуємо, що відповідно до вимог Конституції України на території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом [1, ст. 17]. Однак, починаючи з 2014 року на території Автономної Республіки Крим, окремих районах Донецької та Луганської областей почали виникати воєнізовані та збройні формування, які підтримали сепаратистські дії та почали військове протистояння зі Збройними силами України. Протягом 2014-2015 років, за підтримки росії, незаконні воєнізовані та збройні формування були укомплектовані особовим складом, офіцерськими кадрами, забезпечені одягом, зброєю, боєприпасами та військовою технікою. До складу зазначених незаконних формувань увійшли і представники організованої злочинності. Як результат незаконні формування, які створювалися з 2014 року і на тепер беруть активну участь у повномасштабній агресії росії проти України.

Норми Кримінального кодексу України визначають підстави кримінальної відповідальності за участь в злочинній організації, у незаконному воєнізованому чи збройному формуванні. Так, частина 7 статті 111-1 КК України визнає підстави кримінальної відповідальності за добровільну участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України [5].

Стаття 260 КК України визначає підстави кримінальної відповідальності за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та за участь у їх діяльності. Кваліфікуючими ознаками даної протиправної діяльності визначається керівництво не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями, участь у складі зазначених формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян та вчинення діянь, які призвели до загибелі людей чи інших тяжких наслідків [5, ст. 260].

Проведений нами аналіз норм Кримінального кодексу України дозволяє зазначити те, що під воєнізованими формуваннями розуміються формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка [5, ст. 260]. Під збройними формуваннями розуміються воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю [5, ст. 260]. За аналогією права незаконні воєнізовані та збройні формування мають спільні риси зі злочинними організаціями. Тому і протидія ним має загальні підходи при вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності.

Дефініцією є те, що підрозділи, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність спрямовують свої зусилля, зокрема на: пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України; розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій; на отримання інформації в

інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [6] тощо. Тому незаконні воєнізовані або збройні формування, їх учасники є об'єктами оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції.

З точки зору оперативно-розшукової діяльності слушними є підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та за участь у їх діяльності. Отже, звільняється від кримінальної відповідальності за статтею 260 КК України особа, яка перебувала в складі зазначених у цій статті формуваннях, за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті (тобто за відсутності кваліфікуючих ознак, прим. – автора), якщо вона добровільно вийшла з такого формування і повідомила про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування [5, ст. 260].

Сприяння такої особи підрозділам, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність надає можливість ефективно: протидіяти як злочинним організаціям так і незаконним воєнізованим або збройним формуванням; збирати фактичну інформацію, а в подальшому і докази про їх протиправну діяльність проти національної безпеки України. В майбутньому така особа може використовуватися підрозділами, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність для виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності на підставах, визначених статтею 272 КПК України [7] або статтею 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII [8].

Окрім вищезазначеного вважаємо за доцільним звернутися до норм міжнародних актів, зокрема – Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють, яка була прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 року та ратифікована Верховною Радою України 4 лютого 2004 року [9]. Зазначена Конвенція до спеціальних методів розслідування відносить і агентурні операції, які проводяться компетентними органами держави на її території з метою проведення ефективної боротьби проти організованої злочинності. Відповідно до пунктів 13 – 15 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [6] для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності оперативним підрозділам надано право мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, а також використовувати конфіденційне співробітництво. Дана вимога компелюється зі статтею 275 КПК України, яка регламентує використання конфіденційного співробітництва [7].

Отже, проведений нами аналіз дозволяє висновувати про те, що незаконні воєнізовані або збройні формування та їх учасники є об'єктом оперативно-розшукової діяльності. Означена діяльність уповноважених органів має правову регламентацію, яка базується на нормах законодавчих, кодифікованих актах України та міжнародних нормах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (редакція від 01.01.2020). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр?find=1&text>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII (редакція від 19.10.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
4. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX (редакція від 03.08.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
5. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року (редакція від 05.10.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text>.
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (редакція від 06.11.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

Удод Андрій Миколайович

*завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

РОЗВИТОК БОРОТЬБИ ІЗ ЗЛОЧИНАМИ З МІЖНАРОДНИМ ЕМІТЕНТОМ

Римський Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. став знаковим явищем на шляху кодифікації "найсерйозніших злочинів, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства". Відповідно до Статуту,

юрисдикція Суду поширюється на злочин геноциду, злочини проти людяності і воєнні злочини. Теоретично до компетенції суду належить і агресія, проте на практиці кримінальне переслідування за злочин агресії ще не здійснювалося (ст. 5), про що йтиметься в окремому підрозділі цього дослідження.

Щодо напрямів співпраці у сфері міжнародної боротьби зі злочинністю стало загальновизнаним правило не видавати політичних діячів і співпрацювати лише в боротьбі із загальнокримінальними злочинами. Крім того, сам предмет співпраці став ширший. Між державами активно укладаються угоди про боротьбу з окремими видами злочинів. Нові принципи міжнародного права, у деяких випадках, почали забезпечуватися силами внутрідержавного примусу. Положення Статуту ООН сприяли і продовжують сприяти появі значної кількості міжнародних договорів про боротьбу з окремими злочинами міжнародного характеру.

Джерельна база міжнародного кримінального права розвивалася доволі інтенсивно, завдяки чому було кодифіковано близько 50 різновидів злочинів із міжнародним елементом.

Тероризм як один із найнебезпечніших злочинів із міжнародним елементом набув найбільшої уваги міжнародного співтовариства. Так, у період від 1979 до 1998 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла одинадцять резолюцій та одне рішення, які визначали заходи в боротьбі з міжнародним тероризмом. Детальніше дане питання розглядається у другому розділі дисертаційного дослідження.

Кодифікація інших злочинів міжнародного характеру розвивається також доволі динамічно. До міжнародних документів, що знаменують собою новий етап розвитку категорії злочину міжнародного характеру, слід, зокрема, зарахувати:

- Конвенцію про охорону підводних телеграфних кабелів (1884 р.);
- Міжнародну конвенцію про припинення обігу порнографічних видань і торгівлі ними (1923 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з підробкою грошових знаків (1929 р.);
- Конвенцію про злочини і деякі інші акти, що вчиняються на борту повітряних суден (1963 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.);
- Конвенцію про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (1973 р.);
- Міжнародну конвенцію ООН про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.);
- Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців (1989 р.).

Специфіка кожного із цих та інших документів, прийняття яких зробило значний внесок у формування і розвиток категорії злочину з міжнародним елементом.

Амангелдієва Анна Анатоліївна
*курсант, здобувачка першого(бакалаврського)
рівня вищої освіти факультету №3 підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Волошина Оксана Володимирівна
*викладачка кафедри спеціальної
фізичної та домедичної підготовки
Донецького державного університету внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНО ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРОТЬБИ З ТЕОРИЗМОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану завжди ставлять перед суспільством та міжнародним співтовариством низку надзвичайних викликів, серед яких особливе місце займає проблема тероризму. Ця загроза тісно пов'язана з воєнними конфліктами, вимагає відповідних міжнародно-правових інструментів для ефективної протидії та запобігання її подальшому поширенню. Вирішення питань боротьби з тероризмом під час воєнного стану вимагає уважної уваги до міжнародно-правових засад, які регулюють дії держав та міжнародних організацій.

Закріплення міжнародно-правових основ для боротьби з тероризмом в умовах воєнного стану забезпечує не лише захист основних прав та свобод громадян, але й визначає рамки для взаємодії держав у вирішенні загальносвітових викликів. Досвід попередніх конфліктів підкреслив необхідність поєднання зусиль національних та міжнародних суб'єктів у протистоянні терористичній діяльності в умовах воєнного стану, щоб забезпечити стабільність, безпеку та захист прав людини.

Важливим стає розгляд міжнародного гуманітарного права, антитерористичних конвенцій, та інших міжнародних угод, спрямованих на забезпечення ефективного протидії тероризму в умовах конфлікту. Їх аналіз дозволяє визначити ефективні механізми та інструменти для забезпечення безпеки та стабільності під час воєнного стану, враховуючи особливості терористичної загрози та необхідність захисту прав людини під час конфлікту.

Отже, вивчення міжнародно-правових аспектів боротьби з тероризмом в умовах воєнного стану є важливим напрямком, який сприяє створенню ефективних механізмів для протидії та запобігання цій загрозі, забезпечуючи збалансований підхід до захисту безпеки, стабільності та прав людини в умовах конфлікту.

Відповідно до Конституції України, ст.8, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Також, відповідно до ст.9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [1].

Сьогодні ж правові засади боротьби і протидії тероризму можна поділити на два відповідних рівня:

- 1) міжнародно-правові акти;
- 2) національне законодавство України.

До міжнародно – правових актів належать:

1. Женевська Конвенція з протидії тероризму (1937 р.);
2. Вашингтонська Конвенція «Про запобігання і покарання актів тероризму» (1971 р.)
3. Європейську Конвенцію «Про боротьбу із тероризмом» (1977 р.), від 27.01.1977 року. (Ратифіковано Законом України № 2990 – III від 17.01.2002р) [2].
4. Конвенція про боротьбу із незаконним захопленням повітряних суден, підписаних у Гаазі 16 грудня 1970 року. Станом на 2023 рік учасницями конвенції є 185 держав.

Конвенція про боротьбу із незаконним захопленням повітряних суден передбачає такі злочини, що стосуються тероризму:

- дії особи на борту повітряного судна, що знаходиться в польоті, яке незаконне, шляхом насильства або загрози застосування насильства, або шляхом будь якої іншої форми залякування, захоплює це повітряне судно, або здійснює над ним контроль, або намагається вчинити будь яку таку дію;
- дії особи на борту повітряного судна, що знаходиться в польоті, яке є співучасником особи, яка здійснює або намагається вчинити будь яку таку дію та ін. [3].

8 вересня 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Глобальну контртерористичну стратегію. Цей документ прагне зміцнити національні, регіональні та міжнародні зусилля по боротьбі з тероризмом. Вперше всі держави-члени ООН погодилися з загальним стратегічним підходом до боротьби з тероризмом, не тільки чітко оголосивши про те, що тероризм є неприйнятним у всіх його формах і проявах, але й висловивши рішучість зробити практичні кроки, як на рівні окремих держав, так й колективно, із запобігання тероризму і боротьби з ним. Ці кроки включають широке коло заходів, що варіюються від зміцнення потенціалів окремих країн в боротьбі з терористичними загрозами до забезпечення координації контртерористичної діяльності в системі ООН.

Глобальна Контртерористична Стратегія ООН містить 4 основні компоненти:

- заходи щодо усунення умов, що сприяють поширенню тероризму;
- заходи із запобігання тероризму і боротьбі з ним;

- заходи щодо зміцнення потенціалу держав із запобігання тероризму і боротьбі з ним і зміцненню ролі системи ООН в цій сфері;
- заходи із забезпечення загальної поваги прав людини і верховенства права в якості фундаментальної основи для боротьби з тероризмом [4].

Якщо звернутись до українського законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері боротьби з тероризмом, то основними є такі закони:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом», регулює такі організаційно-правові засади:

- визначення понятійного апарату під час здійснення боротьби з тероризмом;
- виділення режимів, правових підстав проведення антитерористичної діяльності;
- забезпечення дотримання прав і законних інтересів громадян в період проведення антитерористичної діяльності [5].

2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», був розроблений і прийнятий на основі Міжнародної Конвенції про фінансування тероризму 2000 року. Закон визначає проведення таких антитерористичних заходів:

- порядку застосування фінансового моніторингу щодо суб'єктів підприємницької діяльності;
- правових підстав обов'язкового внутрішнього фінансового моніторингу та підстав припинення фінансових операцій;
- основ міжнародного співробітництва в галузі боротьби з тероризмом і розповсюдженням зброї масового ураження [6].

Згідно з наказом МОЗ України від 26.09.2018 № 1752 «Про внесення змін до додатка 4 до Методики розробки та впровадження медичних стандартів медичної допомоги на засадах доказової медицини», доповнено розділ «Універсальні» Переліком джерел клінічних настанов позиціями такого змісту: World Health Organization (WHO) <http://www.who.int> , The European Committee on Antimicrobial Susceptibility Testing (EUCAST) <http://www.eucast.org/> [7].

Зараз в Україні великої уваги приділяють саме тактичній медицині та її розвитку. Одним із центрів, який проводить навчання за курсами: ASM, CLS, Tactic, TRIM та BLS є міжнародний центр тактичної медицини.

Тактична медицина – це спеціалізована галузь невідкладної медицини, яка зосереджується на наданні медичної допомоги в умовах високого ризику та суворих умовах, зокрема в ситуаціях, пов'язаних із діями правоохоронних органів, військових та інших служб швидкого реагування.

Підготовка з тактичної медицини включає такі спеціальні навички, як передова підтримка життя після травм, тактична допомога пораненим у бойових діях та

реагування на надзвичайні ситуації в разі хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних подій. Метою тактичної медицини є порятунок життів і мінімізація наслідків травм, а також підтримка завдань місії перших служб реагування [8].

В умовах воєнного стану ефективна боротьба з тероризмом визначається не лише національними заходами, але й врахуванням міжнародно-правових основ. Міжнародно-правові стандарти стають основою для координації зусиль держав у боротьбі з тероризмом, надаючи рамки для спільної реакції на загрозу та забезпечуючи захист основних цінностей та прав людини. Успішна реалізація цих стандартів забезпечить стабільність, безпеку та відновлення після конфлікту, сприяючи відновленню правової держави та міжнародного порядку.

Ефективна боротьба з тероризмом в умовах воєнного стану потребує постійного оновлення та вдосконалення міжнародно-правових інструментів у відповідь на зміну обставини та технологічний прогрес. Тільки через спільні зусилля та суворе дотримання міжнародних стандартів може бути досягнуто повноцінну протидію тероризму в умовах воєнного конфлікту та забезпечена стійка безпека та захист прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України, веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
2. Європейська Конвенція «Про боротьбу із тероризмом», веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 14.11.2023).
3. Конвенція «Про боротьбу із незаконним захопленням повітряних суден», веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_167#Text (дата звернення: 14.11.2023).
4. [General Assembly of the United Nations](https://www.un.org/en/ga/), веб-сайт. URL: <https://www.un.org/en/ga/> (дата звернення: 14.11.2023).
5. Закон України «Про боротьбу з тероризмом», веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
6. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
7. Наказ МОЗ України від 26.09.2018 № 1752 «Про внесення змін до додатка 4 до Методики розробки та впровадження медичних стандартів медичної допомоги на засадах доказової медицини», веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1161-18#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
8. Міжнародний центр тактичної медицини, веб-сайт. URL: <https://ictm.org.ua/about-us/> (дата звернення: 15.11.2023).

Бережний Сергій Миколайович
аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Брусакова Оксана Валеріївна
декан факультету №6 Харківського національного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ВИДИ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

Повноваження є основним елементом, який по-суті і формує поняття «компетенція» [1, с. 129], а предмет відання державного органу лише встановлює межі перших. На відміну від терміну компетенція, зміст категорії повноважень не породжує теоретичні дискусій, а під ними традиційно розуміють сукупність прав і обов'язків [2, с. 12; 3, с. 265].

Повноваження Служби безпеки України (далі – СБ України) розподіляються в залежності від напрямів її роботи в галузі захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України. Крім того, регламент прав та обов'язків органу базується на положеннях різних нормативно-правових актів. В зв'язку із цим, можемо виокремити дві групи повноважень: загальні та спеціальні.

Загальні повноваження СБ України закріплені в ст.ст. 24, 25 Закону України «Про Службу безпеки України» [4]. Їх загальний аналіз із урахуванням диференційованого підходу та специфічного предмету відання – захисту державного суверенітету та територіальної цілісності, дає можливість виокремити наступні блоки загальних повноважень СБ України:

- інформаційно-аналітичні повноваження об'єднують сукупність прав і обов'язків пов'язаних із збиранням, отриманням, узагальненням і аналізом відомостей щодо реальних і потенційних загроз державному суверенітету та територіальної цілісності, в тому числі актуалізації інформаційних баз даних;
- повноваження щодо попередження та протидії розвідувально-підривної та злочинної діяльності проти держави, її інтересів, сектору оборони та критично важливих сфер (енергетика, транспорт, зв'язок і т.п.);
- нормотворчі повноваження, тобто підготовка пропозицій щодо удосконалення нормативно правових актів в інформаційній сфері, зокрема здійснення операцій з відомостями, що містять державну таємницю та службову інформацію;
- організаційні повноваження, в частині здійснення окремих заходів у міграційній і митній сферах;

- комунікативні повноваження, полягають у здійсненні систематичного співробітництва з національними та зарубіжними суб'єктами стосовно утвердження державного суверенітету України та захисту її територіальної цілісності;

- виключні повноваження стосуються заходів, які уповноважені здійснювати СБ України за умови дії режимів воєнного чи надзвичайного стану;

- повноваження в безпековій сфері, передбачають забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави та особистої безпеки окремих категорій громадян, а також фізичну охорону стратегічно важливих об'єктів, як от ядерних установок або альтернативних джерел іонізуючого випромінювання.

На відміну від загальних, спеціальні повноваження обумовлюють здійснення окремих вузькопрофільних напрямів діяльності в галузі захисту державного суверенітету та територіальної цілісності, і стосуються: 1) протидії злочинам, які посягають на державний кордон і територіальну цілісність; 2) антитерористичної діяльності; 3) контррозвідувальної діяльності; 4) забезпечення кібербезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Приймаченко Д. В. Компетенція митних органів у сфері реалізації митної політики: сучасний стан. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2011. № 1. С. 126-130.

2. Кулакова Є. В. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10-15.

3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В. Б. Авер'янов. К.: Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина, 2004. 584 с.

4. Про Службу безпеки України: закон України від 25.03.1992 № 2229-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення 31.10.2023).

Волошанівська Тетяна Володимирівна

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

Одеського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКА ВЧИНЯЄТЬСЯ У СПІВУЧАСТІ ІЗ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Колабораційна діяльність є особливо небезпечним кримінальним правопорушенням, оскільки знаходиться у безпосередній кореляції із воєнним станом та інтенсифікацією військових дій державою-агресором проти України. Загальновідомим та підтвердженим статистичними даними та судовою практикою фактами є непоодинокі випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України)

колаборантами спільно із громадянами, які проживають на територіях, підконтрольних Україні. Водночас, необхідно зауважити і на тому, що співучасниками колаборантів як на тимчасово окупованих, так і на підконтрольних Україні територіях достатньо часто стають неповнолітні особи.

Аналіз національного кримінального законодавства надає підставу для констатації, що неповнолітні особи (з 16 років) як суб'єкти, які можуть вчинити колабораційну діяльність майже у повній мірі залишились поза увагою законодавця. Про це свідчить як невдалий перелік видів покарань (особливо – це стосується ч. 1 ст. 111-1 КК України), так і судова практика, відповідно до якої такі особи не притягувались за колабораційну діяльність ані вчинену самостійно, ані у співучасті із повнолітніми суб'єктами.

Цікавими в контексті досліджуваної проблеми також є положення ч. 2 ст. 297-1 Кримінального процесуального кодексу України, в якій вказано, що спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо визначених у статті злочинів, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук [1]. Отже, таке законодавче рішення ускладнило відправлення правосуддя відносно неповнолітніх осіб, які вчинили колабораційну діяльність. Проте, необхідно зауважити, що в межах досліджуваного кримінального правопорушення такі особи можуть сприяти інтенсифікації колаборації, вчиняючи певні дії в межах інтересів держави-агресора. Із урахуванням вказаного, доцільним є внесення відповідних змін до ч. 2 ст. 297-1 КПК України з метою розширення можливостей органів досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України.

Водночас, вчені також звертають увагу на доцільності інтенсифікації взаємодії у розслідуванні таких суспільно небезпечних діянь. Так, вказується, що поза процесуальна форма взаємодії передбачає спілкування та обмін орієнтуючою інформацією слідства з представниками громадських організацій, волонтерських рухів, засобів масової інформації, органів державної влади, місцевого самоврядування та фізичними особами щодо відомих їм обставин колабораційної діяльності певних осіб, наявності доказів такої діяльності, перспектив розслідування (спільні робочі зустрічі, робочі групи наради, інші заходи). Процесуальна форма взаємодії передбачає отримання стороною обвинувачення шляхом витребування в порядку ст. 93 КПК України, тимчасового доступу до речей і документів (ст. 159 КПК України), під час проведення слідчих (розшукових) дій від громадських організацій, волонтерських рухів, засобів масової інформації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та фізичних осіб документів, відомостей, що можуть бути доказами. Допиту в якості свідків представників громадських організацій, волонтерських рухів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та фізичних осіб.

Проведення огляду або пред'явлення для впізнання за участі представників громадських організацій, волонтерських рухів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та фізичних осіб [2]. Логічним висновком є те, що у більшості випадків такого роду заходи мають застосовуватись до повнолітніх кримінальних правопорушників. Проте, правильна взаємодія із неповнолітніми підозрюваними може мати наслідком отримання інформації щодо їх більш суспільно небезпечних співучасників, які можуть бути причетні до вчинення інших злочинів проти основ національної безпеки чи у інших спосіб взаємодіяти із представниками окупаційної влади.

Таким чином, проведене дослідження надає можливість констатувати, що з метою удосконалення процедури розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України актуальним є внесення відповідних змін до кримінального процесуального законодавства (в частині проведення спеціального досудового розслідування) та кримінального законодавства (удосконалення меж кримінальної відповідальності та покарання). Доцільним кроком також має стати удосконалення порядку проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, що має бути спрямовано на забезпечення доказової бази розслідування та аргументації показань осіб, причетних до події кримінального правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Доказування злочинів про колабораційну діяльність: проблемні питання закону. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-problemni-pytannia-zakonu/>

Волошина Оксана Володимирівна
*викладачка кафедри спеціальної фізичної та
домедичної підготовки Донецького державного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЇ ПОСТРАЖДАЛОГО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ У РАЗІ ТЕРОРИСТИЧНИХ ДІЙ

В сучасному світі, де терористичні загрози стають все більш актуальними, питання евакуації постраждалого цивільного населення в разі терористичних дій набуває особливого значення. Перед нами стоїть завдання не лише забезпечити безпеку та врятування людей, але й враховувати специфічні аспекти, які визначають особливості проведення евакуації в умовах терористичної загрози.

Ця проблема вимагає комплексного підходу, співпраці владних структур, силових органів та громадськості для ефективного вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки та рятуванням громадян у найекстремальніших ситуаціях.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом», визначає, що тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Терористичний акт – це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України [1].

Конституція України, ст.3 декларує: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Отже держава, як гарант цього права безпеки громадян створює систему, що має своєю метою захист населення від небезпечних наслідків аварій і катастроф техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру [2].

Основним законодавчим актом, який регулює суспільні відносини у сфері захисту населення від надзвичайних ситуацій є Кодекс цивільного захисту України, який був ухвалений Верховною Радою України 2 жовтня 2012 року, а також Конституція України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші закони України.

В Законі України «Про національну безпеку України» зазначено, що громадська безпека і порядок – це захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз [3].

Реагування на надзвичайні ситуації – це скоординовані дії суб'єктів цивільного захисту щодо застосування системи надання екстреної допомоги населенню, організації та проведення аварійно-рятувальних робіт, а також ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій.

В Кодексі цивільного захисту України зазначається, що евакуація – це організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення.

Основна мета евакуації – забезпечення безпеки кожної людини і всіх. Відповідно до статті 33 Кодексу цивільного захисту України розрізняють такі види евакуації:

- 1) обов'язкова

2) загальна або часткова

3) тимчасова або безповоротна [4].

Рішення про проведення евакуації приймають:

- на державному рівні – Кабінет Міністрів України;
- на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації;
- на місцевому рівні – районні, районні у містах Києві чи Севастополі державні адміністрації, відповідні органи місцевого самоврядування;
- на об'єктовому рівні – керівники суб'єктів господарювання.

З метою захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, в умовах воєнного стану обласні військові адміністрації за погодженням з органами військового командування на відповідній території та Координаційним штабом з питань проведення обов'язкової евакуації населення в умовах воєнного стану можуть прийняти рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з їх батьками, особами, які їх замінюють, або іншими законними представниками з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії.

Обов'язкова евакуація в примусовий спосіб дітей здійснюється за супроводом одного з батьків, особи, яка їх замінює, або іншого законного представника.

Організацію проведення евакуації регулює Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013р. № 841[5].

Проведення евакуації забезпечується шляхом:

- створення на регіональному та місцевому рівні органів з евакуації, а також органів з евакуації на об'єктах господарювання;
- розроблення плану проведення заходів з евакуації населення (працівників), матеріальних і культурних цінностей у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій;
- визначення безпечних районів, придатних для розміщення евакуйованого населення та матеріальних і культурних цінностей;
- організації оповіщення керівників суб'єктів господарювання і населення про початок евакуації;
- організації управління евакуацією;
- життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях його безпечного розміщення;
- участі у командно-штабних навчаннях та об'єктових тренуваннях;
- навчання населення діям під час проведення евакуації.

Оповіщення керівників суб'єктів господарювання і населення про початок евакуації проводиться відповідно до Порядку організації оповіщення про загрозу

або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Навчання населення діям під час проведення евакуації населення здійснюється відповідно до Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінетом Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 [6].

За рішенням суб'єктів, які приймають рішення про евакуацію (крім керівників суб'єктів господарювання), для виведення чи вивезення основної частини населення із зони надзвичайної ситуації, районів можливих бойових дій залучаються у порядку, встановленому законом, транспортні засоби суб'єктів господарювання, а в разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю населення – усі наявні транспортні засоби суб'єктів господарювання та громадян.

Для проведення загальної евакуації населення залучаються наявні транспортні засоби відповідної адміністративної території, а в разі виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю населення – додатково транспортні засоби суб'єктів господарювання та громадян.

Часткова евакуація населення проводиться з використанням транспортних засобів, що експлуатуються згідно з графіком роботи. Залучення додаткових транспортних засобів під час проведення часткової евакуації населення здійснюється за рішенням місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

Отже, особливості проведення евакуації постраждалого цивільного населення в умовах терористичних дій визначаються не тільки необхідністю врятування людських життів, але й надзвичайно складним характером самої ситуації. Важливо враховувати специфіку терористичної загрози, розвивати ефективні механізми співпраці між владними органами, правоохоронними структурами та громадськістю. Лише комплексний та добре спланований підхід може забезпечити ефективність та успішність евакуаційних заходів в умовах терористичної небезпеки, зберігаючи безпеку та надію на майбутнє для постраждалих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом», веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Конституція України, веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Закон України «Про о національну безпеки України», веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Кодексі цивільного захисту України, веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 15.11.2023).

5. Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

6. Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

Григор'єва Наталія Сергіївна,
*курсант 2 курсу факультету № 2
Донецького державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Король Ірина Сергіївна
*викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1 Донецького державного університету
внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації проти України, термін «колабораціонізм» вживався переважно у історичному контексті пов'язаний з Другою світовою війною, коли громадяни країн, котрі знаходилися в окупації Третього рейху, співпрацювали та підтримували гітлерівську владу. Зараз в Україні триває війна, частина наших територій тимчасово окупована російськими військами, яка призвела до появи та поширення різноманітних форм та напрямків співпраці мешканців цих територій з окупантами.

Після 24 лютого 2023 року Верховна Рада України, ухвалила один із законопроектів про колабораційну діяльність, які згодом були підписані Президентом України Володимиром Зеленським, а саме Законопроект № 2197, який запровадив «Внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» [1], відповідно до якого було посилено кримінальну відповідальність за злочини проти основ національної безпеки та інших кримінальних правопорушень.

Крім цього, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111¹, якою визначено поняття колабораціонізму та його форми, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, визначеного цією статтею.

Так, колабораційною діяльністю визнається:

1) Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій

держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;

2) Публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації.

3) Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти;

4) Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора;

5) Добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території тощо [2].

Були також внесені зміни до статті 55 Кримінального кодексу України, якими передбачено покарання, яке полягає у позбавленні права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Заперечення російської збройної агресії проти України, підтримка рішень країни-агресора, здійснення пропаганди та передачу матеріальних ресурсів, тісна співпраця у воєнній, політичній, ідеологічній сфері – усе це визначає термін «колабораційна діяльність».

Запровадивши зміни до законодавства та посиливши кримінальну відповідальність за здійснення колабораційної діяльності, випадки співпраці жителів окупованих та неокупованих територій, за статистикою – не зменшилися. «Абсолютна більшість із них (громадяни) – 1579, або майже 87% – виявилась колаборантами: громадянами України, які пішли на службу до росіян, очоливши ті чи інші установи, іноді відразу кілька. Багато українців і у сфері освіти. У школах і дитсадках на захоплених територіях вчать дітей правильно любити Росію переважно колишні

українські вчителі. А зарплату в управліннях і відділах освіти їм нараховують ті ж самі службовці, що й до окупації» [3].

Інша ситуація, коли колаборантів виявляють на підконтрольній Україні території, які допомагають корегувати вогонь російської армії по оборонним об'єктам, підприємствам, енергетичних та інфраструктурним об'єктам. Одним з багатьох прикладів є співпраця 22-річної жінки з Кіровоградщини зі спецслужбами Російської Федерації, в результаті сумлінного виконання своїх службових обов'язків, працівниками правоохоронних органів та СБУ, дії колаборантки були усічені. Однак, остання за свою неправомірну діяльність отримала довічне ув'язнення. «Вироком Світловодського міськрайонного суду жінку засудили за двома статтями Кримінального кодексу України: державна зрада та заперечення збройної агресії РФ проти України. Їй призначили покарання — довічне позбавлення волі з конфіскацією майна» [4].

Таким чином, аналізуючи все вищевикладене слід визначити такі кримінологічні та правові заходи запобігання та протидії колабораційної діяльності в умовах воєнного стану:

- законодавче впровадження та удосконалення діяльності правоохоронних органів, СБУ, органів прокуратури для здійснення ефективного розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України;
- постійний моніторинг та розслідування діяльності колаборантів, які сприяють поліпшенню роботи російської влади та військ, для забезпечення максимальної захищеності критичних інфраструктур та об'єктів від можливих атак;
- виявлення диверсійних груп, колаборантів, військовослужбовців Російської Федерації, які продовжують переховуватися на деокупованих територіях;
- підсилення українською владою контролю за інформаційним простором, медіа для запобігання поширенню колабораціоністської пропаганди;
- проведення систематичних рейдів з метою затримання та виявлення колаборантів на деокупованих та відносно безпечних територіях;
- створення, забезпечення та координування ефективної системи інформаційного обміну для швидкого реагування між підрозділами поліції, правоохоронними органами, військовими обласними адміністраціями для оперативної реакції на потенційні загрози;

Отже, підсумовуючи зазначену тему, колабораціонізм – це суспільно-небезпечне діяння, яке ставить під загрозу національну безпеку та стабільність країни. Задля зменшення випадків колабораційної діяльності, потрібно удосконалювати законодавчі акти, здійснювати заходи правового характеру, спрямовані на боротьбу з колабораціонізмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність : Закон України від

03.03.2022 № 2107-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2107-20> (дата звернення: 31.10.2023).

2. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: законодавчі зміни. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9330-kryminalna-vidpovidalnist-za-kolaboraciinu-diialnist-zakonodavchi-zminy.html> (дата звернення 31.10.2023).

3. «Журналісти ідентифікували 1579 українців, які стали колаборантами» - Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/09/28/7421840/> (дата звернення 31.10.2023).

4. «Російську агентку з Кіровоградщини засудили до довічного ув'язнення за держзраду» - Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/592533-ludej-skoda-pidpriemstva-ni-rosijsku-agentku-z-kirovogradsini-zasudili-do-dovichnogo-uvaznenna-za-derzzradu/> (дата звернення 31.10.2023).

Демчук Станислав Васильович
*студент 2-гу курсу Магістратури
факультету права та економіки
Міжнародного економічного університету*

Арабаджи Наталя Борисівна
*к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного економічного університету*

«ПРОКУРОР ГРОМАДИ» ЯК НОВІТНІЙ ПРОЕКТ ІНІЦІАТИВНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ ОРГАНАМИ ПРАВОПОРЯДКУ ТА ГРОМАДЯНАМИ

Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, та вимагає від останньої утворення відповідної системи органів (суб'єктів), які у юридичній літературі отримали назву правоохоронних, органами правопорядку [2]. До них належать і органи прокуратури, які посідають важливе місце в системі органів державної влади, внаслідок чого їх функції та повноваження суттєво відрізняються від інших.

Так, відповідно до чинного законодавства, діяльність прокуратури як правозахисного органу державної влади з дня її створення і по теперішній час, направлена на забезпечення верховенства права, охорону і захист інтересів держави і суспільства, підтримку державного звинувачення, боротьбу зі злочинністю, зміцнення правопорядку, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянин, роз'яснення і вдосконалення законодавства [1]. Тому задля забезпечення даних завдань цього року була створена нова ініціатива «Прокурор Громади», яка полягає у тому, що в центрі роботи прокурорів та правоохоронців – інтереси людини та її

безпеку. Піонером в цьому напрямку є США, що запровадили схожі програми ще у 1985р. Також ця практика розповсюджена в Нідерландах, де програма має прояв в трьох самостійних напрямках: трикутник взаємодії (мер, поліцейський, прокурор), будинки безпеки, спец центри зі спеціалістами.

Відповідно до Наказу Офіса Генерального прокурора від 11.08.2023 р. № 224 «Про затвердження Концепції взаємодії органів прокуратури з громадами ("Прокурор громади")», даний Проєкт створює платформу та нові інструменти для результативного досягнення завдань органів правопорядку, а також реорганізує систему правосуддя як більш людиноцентричну, динамічну та доступну [3]. Не менш важливим завданням є поглиблення балансу між захистом прав особи, реалізацією запиту суспільства на справедливість, кримінальним переслідуванням і законним покаранням, завдяки налагодженій взаємодії прокуратури, органів правопорядку інших організацій та установ.

Сутність проєкту полягає у тому, що окремі прокурори в регіонах стануть «прокурорами громад». Їх буде визначено серед тих, хто вже працює на місцях, для них буде проведено додаткове навчання. Завдяки такій співпраці будуть сформовані адаптивні безпекові стратегії, які враховуватимуть особливості кожного регіону чи окремої громади. Передбачається, що такий підхід дозволить посилити безпеку в громадах і, як наслідок, підвищить якість життя її мешканців.

До основних повноважень прокурора громади належать:

- аналіз причин злочинності, вдосконалення шляхів протидії злочинам;
- запровадження людиноцентричного підходу в роботі;
- збір інформації про потреби і запити громади;
- розробка комплексних механізмів для посилення безпеки громади спільно з місцевою владою, поліцією та іншими зацікавленими органами чи організаціями;
- взаємодія з громадськими організаціями та медіа;
- змістовніше інформування про результати роботи.

Водночас, прокурори не отримають додаткових повноважень та інструментів, а зосередяться на вдосконаленні законодавчо закріплених функцій. Прокуратура також не втілюватиме функцію загального нагляду в жодній із можливих форм. У новостворений підрозділ, що займатиметься координацією програми, планується організувати кадровий добір на 5 посад держслужбовців. Своєю чергою, збільшення штату прокурорів програмою не передбачено.

Реалізація програми буде відбуватись відповідно до безпекових особливостей кожного регіону та набору інших наявних проблем та викликів. Для цього планується провести комплексне дослідження злочинності (crime survey), що допоможе якісніше сформулювати інструментарій для вирішення наявних проблем. Реалізація програми сприятиме втіленню стратегічних пріоритетів розвитку органів правопорядку та підтримуватиме курс людиноцентричного підходу, що активно впроваджується в діяльність прокуратури. Це природний рух і розвиток системи правосуддя, яка має ставати більш прозорою та дружньою до людини [4].

Отже, проєкт «Прокурор Громади» покликаний виявити проблемні точки кожної громади, провести діалог з місцевими мешканцями — людьми, які об'єднані однією географією, побутом, культурою — та сприяти їхньому вирішенню. Такий підхід дозволить посилити безпеку в громадах і, як наслідок, підвищить якість життя її мешканців. Це допоможе не лише долати наслідки злочинності, а й викорінювати її причини. «Безпека громади це спокій її мешканців, отже — основа для розвитку. А сильна громада це вже основа успішної країни. Тому не зупиняємося. Працюємо для розбудови майбутньої мирної та безпечної європейської України», — зазначив Андрій Костін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014р. № 1697-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2471
2. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2015. 98 с.
3. Про затвердження Концепції взаємодії органів прокуратури з громадами ("Прокурор громади"): Наказ Офісу Генерального Прокурора від 11.08.2023р. № 224 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0224905-23/print> (дата звернення: 03.11.2023).
4. Кулик О.І. Представництво прокурором в суді інтересів держави в особі територіальної громади. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 1. С. 39-45

Дуняшенко Олександр Олександрович
курсант 2-го курсу Навчально-
наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної
поліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна)

ТЕРОРИЗМ ТА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

Сьогодні здивувати жодну країну світу актами тероризму неможливо, але наслідки від цього феномену завжди викликають занепокоєння. Тероризм трансформується разом з людством, а угруповання, що його вчиняють, вважають, що борються з несправедливістю, нерівністю, пригнобленням та іншими соціально-

політичними процесами, за своєю суттю є національно-визвольним рухом, проте сприйматися суспільством по-різному. Для України проблема протидії тероризму набула особливої актуальності з початком повномасштабного вторгнення з боку Російської Федерації [2, с.120].

Тероризм – це використання насильства або залякування з метою досягнення політичних, релігійних або ідеологічних цілей. Умови воєнного стану можуть створити сприятливі умови для активності терористичних груп.

Основними рисами тероризму в умовах військового стану є:

Тактика симетричного й асиметричного конфлікту: терористи можуть використовувати образливі тактики, або ж атакувати військові об'єкти та цивільних громадян.

Використання інформаційної війни: використання пропаганди та інформаційних кампаній для досягнення своїх цілей.

Заохочення внутрішньої дестабілізації: терористи можуть намагатися зробити конфлікт ще більш складним, викликаючи недовіру та паніку в суспільстві.

Головним інструментом з протидії тероризму в Україні є Кримінальний кодекс України. У Законі України про кримінальну відповідальність у двох розділах Особливої частини є статті, які пов'язані з тероризмом. Наприклад, у Розділі IX. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки передбачені такі склади кримінальних правопорушень: ст. 258. Терористичний акт, ст. 258-1. Втягнення у вчинення терористичного акту, ст. 258-2. Публічні заклики до вчинення терористичного акту, ст. 258-3. Створення терористичної групи чи терористичної організації, ст. 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту, ст. 258-5. Фінансування тероризму, а у Розділі VII. Кримінальні правопорушення у сфері 123 господарської діяльності – ст. 209-1. Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [2, с.122].

Колабораціонізм – це співпраця з ворогом або окупаційною силою в обмін на певні переваги або життя під час конфлікту. В умовах воєнного стану можуть примушувати окремі особи, групи або навіть уряди співпрацювати з ворогами в надії на збереження життя.

Основними аспектами колабораціонізму в умовах військового стану є:

Співпраця з окупантами: особи, чії групи можуть надавати інформацію, ресурси або сприяти ворожим діям в обмін на особистий вииграш чи надію на послаблення репресій.

Моральні та етичні питання: колабораціонізм завжди породжує складні моральні протиріччя; внутрішні конфлікти у суспільстві.

Політичні та правові аспекти: умови воєнного стану можуть вимагати спеціальних заходів і правових механізмів для управління колаборацією та її наслідками.

Так, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111–1 «Колабораційна діяльність», яка передбачила значний спектр злочинної поведінки громадян України, які добровільно публічно заперечують збройну агресію проти України, встановлення окупації її території, закликають до співпраці і підтримки дій та рішень держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора в ідеологічній, організаційно-розпорядчій, адміністративно-господарській, пропагандистській, матеріально-ресурсній, господарській, правовій, освітній, виборчій, політичній, інформаційній, правоохоронній, судовій та військовій сферах, тобто в ключових сферах життєдіяльності держави [3, с.117].

До кримінальної відповідальності притягують винних осіб за колабораціонізм та пособництво в Україні, залежно від вчиненого діяння, а саме: покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років; штраф у розмірі до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 000 грн); виправні роботи строком до 2 років; арешт строком до 6 місяців та позбавлення волі строком від 3 до 15 років або довічно, з конфіскацією майна або без такої [5].

Отже, можна зробити висновок, що умови воєнного стану створюють виклики для боротьби з тероризмом та управління колаборацією. Вони вимагають ефективних стратегій безпеки, правопорядку та дипломатичних рішень для забезпечення стабільності суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Добрянська Н. Перспективи встановлення кримінальної відповідальності за «колабораціонізм» в Україні / Центр прав людини ZMINA; ред. Печончик Т., Луньова О. – Київ, 2021. – 36 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/05/collaborationismua_web.pdf
2. Захист прав, свобод і законних інтересів людини, громадянина та держави в умовах збройної агресії проти України. Зб. наук. праць. Матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовтня 2022 року) / Ред. колегія: О. В. Скрипнюк (співголова), І. Б. Усенко (співголова), Є. В. Ромінський (відповідальний секретар), А. М. Гурова, А. Ю. Іванова, П. С. Демченко. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. 214 с. URL: <http://surl.li/mtllq>
3. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права» ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. – Харків : Право, 2022. – 310 с. URL: <http://surl.li/mfxgl>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. №2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 р. №2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#n8>. URL: <http://www.crime-research.iatp.org.ua/library/strateg.htm> (дата звернення: 20.04.2023).

6. Продовження роботи в окупації чи колабораціонізм: де межа? URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/546141-prodovzhennya-roboty-v-okupatsiyi-chy-kolaboratsionizm-de-mezha>

Калюжна Анна Олегівна

*студентка 4 курсу Державного податкового
університету, група ПМПФ-20-1*

Науковий керівник:

Чигрина Галина Леонідівна

*к.ю.н., доцент; доцент кафедри
кримінальних розслідувань*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ

В Україні, як і в інших країнах, які пережили агресію та окупацію своїх територій, проблема колабораціонізму стала актуальною після подій, які розпочалися в 2014 році з російської агресії та окупації частини українських територій. Колабораціонізм, як феномен, вже давно привертає увагу істориків та дослідників, але його процесуальні аспекти в контексті сучасної України залишалися маловивченими та неоднозначними.

Притягнення до кримінальної відповідальності за колабораціонізм стало важливою темою в українському суспільстві, зокрема та серед фахівців у сфері права. Ця проблема вимагає ретельного розгляду, оскільки вона стосується визначення правового статусу осіб, які співпрацюють з окупантами та можуть впливати на національну та громадську безпеку країни.

У цьому контексті, важливо розглянути процесуальні аспекти притягнення осіб до кримінальної відповідальності за колабораціонізм в Україні. Це включає в себе питання визначення колабораціонізму, видів співпраці з окупантами, процедури збору доказів та проведення судових процесів щодо колаборантів. Також, важливо розглянути вплив законодавчих змін, які впроваджені з метою удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність, на процес притягнення до кримінальної відповідальності.

Важливо зазначити, що колабораціонізм не вивчався належним чином в юридичній науці, навіть не дивлячись на активні дослідження цього явища в історичному контексті, зокрема під час Другої світової війни. Зараз, через окупацію частини території України Російською Федерацією та її наслідки, ця проблема стає актуальною і впливає на сучасні дослідження у сфері права [1, с.18].

З моменту початку окупації території України проблема колабораціонізму та пошук ефективних способів її вирішення знаходяться у центрі уваги представників української влади, включаючи виконавчу і законодавчу владу. Проте, незважаючи на це, процес формування державної політики не дав змоги знайти найкращий підхід до правової реакції на дії осіб, які співпрацюють із окупантом. Зокрема, статус кримінальної відповідальності окремих категорій таких осіб залишається неоднозначним, що створює серйозні ризики та загрози, особливо з урахуванням потреби в адекватному визначенні їхньої злочинності та караності [3, с.76].

У 2019 році Верховна Рада прийняла законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (№ 7186). Важливо відзначити, що всі попередні спроби регулювання закону про колабораційну діяльність були неповними, з розмитими формулюваннями та відсутністю чіткого визначення різновидів колаборації. Зокрема, політична еліта, яка сприймала проросійську ідеологію в Україні, активно заважала прийняттю цих законів у будь-якому вигляді.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03. 2022 року було визначено всі можливі напрями співпраці з окупантом, і головною проблемою є притягнення до відповідальності всіх, хто підпадає під цей закон.

Також цим законом була додана стаття 111-1 Кримінального кодексу України, яка визначає колабораціонізм та його різновиди, а також встановлює відповідальність за вчинення злочину, передбаченого цією статтею, і передбачає покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або виконувати певну діяльність на строк від 10 до 15 років [4].

Прокурор В. Жидков, висвітлюючи проблеми доведення вини у колабораціонізмі, підкреслює необхідність проведення ряду слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів при розслідуванні колабораціонізму. Зокрема:

- Допити свідків. Особи, які можуть мати інформацію про участь інших осіб у злочинних об'єднаннях, піддаються допитам для отримання обставин справи.
- Огляд інтернет-інформації. Аналіз публічної інформації в мережі, зокрема соціальних мереж, дозволяє виявити акаунти осіб, які мають зв'язок з незаконними об'єднаннями.

- Негласні слідчі (розшукові) дії. Застосування негласних методів, таких як збір електронної комунікаційної інформації, для встановлення умислу осіб та інших обставин скоєння злочину.

- Тимчасовий доступ до речей і документів. Отримання тимчасового доступу до речей і документів, що містять охоронювану законом інформацію, зокрема від операторів та провайдерів телекомунікацій, для підтвердження місцезнаходження та зв'язків осіб із зазначеними злочинними формуваннями.

- Обшук за місцем проживання. У разі можливості проведення обшуку для отримання доказів, таких як знахідка зброї, комп'ютерної техніки та документів, що свідчать про причетність осіб до зазначених злочинних формувань.

Важливість виявлення обставин, що оточували вчинення злочину та підлягають доказуванню, відзначається прокурором В. Жидковим з Офісу Генерального прокурора. Перелік цих обставин стає важливим орієнтиром для організації та планування розслідування, висування та перевірки слідчих версій та проведення конкретних слідчих дій. Важливо враховувати, що цей перелік базується на конкретних фактах, які є унікальними для кожної кримінальної справи, і не ґрунтується на загальних закономірностях [3, с.67].

Доведенню колабораційної діяльності передують ряд слідчих дій, які українські слідчі виконують застосовуючи різні методи. Серед цих методів:

- Фіксація та систематизація фактів у ЗМІ. Освітлення дій та діяльності підозрюваних в ЗМІ, включаючи інтернет-ресурси та місцеве телебачення.

- Аудіо, фото- та відеосвідчення очевидців. Залучення місцевих жителів окупованих територій для документування подій за допомогою аудіо-, фото- та відеозаписів.

- Аналіз ЗМІ країни-терориста. Вивчення інформації в російських ЗМІ щодо стану справ на окупованих територіях.

- Документування розпорядчих документів та письмових матеріалів. Збір оригіналів чи копій документів місцевих «керівників» населених пунктів, письмових заяв, відомостей про оплату праці та інших документів.

Незважаючи на ці заходи, окупація частини території ускладнює проведення деяких слідчих дій, що обумовлюється неможливістю доступу до цих областей через дії російських військ.

У висновку хочеться підкреслити, що проблема колабораціонізму та притягнення осіб до кримінальної відповідальності за цей вид діяльності є актуальною та складною для сучасної України. За роки російської агресії та окупації частини території нашої країни виникла необхідність в чіткому визначенні правового статусу колаборантів та в удосконаленні процесуальних аспектів притягнення їх до відповідальності.

Законодавчі зміни, внесені в Кримінальний кодекс України з метою удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність, стали кроком у правильному напрямку. Однак, важливо враховувати, що ця проблема вимагає подальшого дослідження та вдосконалення.

Наступні кроки у розв'язанні цієї проблеми повинні включати спрощення процедур збору доказів та проведення судових процесів щодо колаборантів, а також забезпечення прозорості та публічності у визначенні статусу колаборантів. Суспільство та влада повинні спільно розв'язувати питання співіснування з колаборантами та покаюння останніх.

Усвідомлення та належне врегулювання проблеми колабораціонізму є важливим етапом в деокупації та відновленні суверенітету України. Результативне вирішення цієї проблеми вимагає спільних зусиль усіх сфер суспільства та правоохоронних органів для забезпечення національної та громадської безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. Вип.1(23).2019.С. 5-25.
2. Горобець В. Співпраця з ворогом як вимушена модель поведінки та стратегія виживання. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. Вип. 3 (21). Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. Київ, 2018. С. 56-74.
3. Письменний Є. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис Сєверодонецьк : Румянцева Г. В., 2020. 120 с.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 03.11.2023 р.)

Кожухар Максим Володимирович
студент 4 курсу, групи ПМПФ-20-2
Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету

Науковий керівник:
Мілімко Лариса Василівна
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінальних розслідувань
Навчально-наукового інституту економічної безпеки
та митної справи Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Збройна агресія РФ та окупація частини території України призвела до зростання кількості зареєстрованих та розслідуваних правоохоронними органами кримінальних проваджень щодо фактів колабораційної діяльності.

Після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» було внесено зміни до Кримінального кодексу України. Зміни полягали у доповненні кодексу новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», що визначає таку діяльність [2].

Безумовно, для розслідування злочинів важливе значення має точне встановлення способів провадження злочинної діяльності, взаємопов'язане з певними просторово-часовими умовами. Причому встановлення часу скоєння злочину важливе в аспекті як моменту передавання даних, надання ворогу відповідних підказок, що суперечить державній безпековій політиці, безпосереднього передавання координат, періоду здійснення протиправної діяльності, так і періоду, що пройшов з моменту вчинення даного діяння [1].

Як слушно підкреслює А. Коваленко «через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб». Тому «застосування такого широкого комплексу процесуального інструментарію не завжди можливо у кримінальних провадженнях вказаної категорії, внаслідок вчинення таких злочинів на тимчасово окупованій території України, та перебування там очевидців, свідків, документів, речових доказів та осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів» [4 с. 63-64].

Виокремлюючи проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність прокурор В. Жидков Офісу Генерального прокурора у відкритих джерелах мережі Інтернет підкреслює, що під час розслідування колабораційної діяльності у вигляді добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора, як і під час розслідування участі осіб у терористичній групі чи терористичній організації, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів: 1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях; 2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі інтернет; 3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; 4) проведення тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження її

місцезнаходження; 5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях [1].

Однак через окупацію частини території нашої країни російськими військами частину слідчих дій здійснити неможливо.

Перелік обставин, що підлягають доведенню, в рамках розслідування конкретної кримінальної справи виступає специфічним орієнтиром щодо організації та планування розслідування, висування та перевірки слідчих версій, проведення окремих слідчих дій, але не на основі виявлених типових закономірностей, а на основі конкретних вихідних даних, що є саме у даній кримінальній справі, які можуть бути як типовими, так і атиповими. Тому перелік обставин, що підлягають доведенню, хоч і служить засобом пізнання злочину як соціального явища, що мав місце у минулому, проте він є сукупністю завдань, які потрібно безпосередньо вирішити у конкретній кримінальній справі в ході її попереднього розслідування та судового розгляду [3].

Визначальною є роль прокурора у доказуванні злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю, що полягає в забезпеченні додержання прав і законних інтересів держави та її громадян, виявленні, розслідуванні та припиненні злочинних дій, здійсненні нагляду за додержанням законів під час розслідування та судового розгляду справ. Прокурор також може надавати вказівки слідчим, направляти їх на необхідні слідчі дії, зокрема збирати докази від свідків та експертів, проводити обшуки та перевірки, а також вносити до суду клопотання щодо забезпечення доказів. У випадку злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю в російсько-українській війні, прокурор повинен діяти швидко та ефективно, використовуючи всі необхідні засоби для збору доказів та дослідження обставин справи. Важливо також забезпечити захист прав і законних інтересів потерпілих, особливо в умовах війни та у процесі деокупації територій [1].

Отже, одним з вагомих аспектів боротьби в російсько-українській війні є викриття колаборантів. Доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю нині ускладнюється низкою факторів, серед яких: перебування колаборантів на непідконтрольній території України; відсутність можливості для українських слідчих здійснити необхідні слідчі дії; недостатність доказової бази та ін. Злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю, зазвичай вчиняються на території, яка перебуває під окупацією. Це ускладнює процес збору доказів і може призвести до того, що певна частина доказів не може бути отримана або вважається недостатньою для встановлення факту вчинення злочину. Ускладнює збір доказів і те, що колаборанти зазвичай діють з використанням закритих каналів зв'язку та забезпечують собі максимальний рівень безпеки. Нарешті, колабораційні дії можуть включати не тільки безпосередню співпрацю з окупантами, але й інші форми діяльності, наприклад, надання фінансової або інформаційної підтримки. Це ускладнює процес збору доказів та вимагає глибокого розуміння ситуації та контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 13-17. 3.
2. Гловюк І. В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 28-33.
3. Коваленко А. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 68-69.

Косик Еліна Олегівна

*курсантка 201 навчального взводу факультету №1
Донецького державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Федорчак Ірина Валентинівна

*викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету №1 Донецького державного
університету внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІОНАЛІЗМУ

У сучасному світі тероризм є масштабним явищем, що зачіпає без винятку. Головною загрозою тероризму на сьогоднішній день є застосування зброї масового знищення. Наслідки якої можуть торкнутися не тільки якоїсь певної території, а й усього світу. Ця проблема вимагає тісної міжнародної співпраці для розробки ефективних антитерористичних заходів. Нажаль, за останні роки тероризм став транснаціональним соціально стійким, і регулярні терористичні акти, що призводять до великої кількості жертв, вже не є чимось незвичайним.

З погляду на те, що держава має свої відмінності від решти світу, співпраця в боротьбі з міжнародним тероризмом стає все більш важливою і необхідною, оскільки ніхто не розуміє проблем і тенденції в тій чи іншій країні, ніж представники цього регіону. Тому, тісна співпраця у сфері протидії тероризму між державами може допомогти більш ефективно боротися з цим явищем.

Важливим документом щодо дій по боротьбі з тероризмом стало Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 13.06.2002р., в якому містяться положення,

що стосуються законодавства держав – членів призначене для співпраці в галузі боротьби з тероризмом. Воно визначає, які дії слід розглядати як терористичні злочини, указу на необхідність підстав для покарання за такі діяння, включаючи питання видачі, а також зобов'язує державу створити модель допомоги жертвам теоретичним актам та їх сімей [3].

Для країн ЄС боротьба з тероризмом є одним із вагомих напрямків діяльності національної безпеки. Основним документом для опрацювання національних стратегій країнами ЄС є Контерерорестична стратегія. Вона визначає чотири основні напрямки діяльності: запобігання, захист, припинення, реагування. Нею ж передбачена необхідність співпраці і координації між державами у боротьбі з діяльністю, яка прямо або опосередковано може бути пов'язана із тероризмом [1].

12 грудня 2016 року на засіданні Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй було прийнято резолюцію № 2322 (одним з авторів є Україна), яка закликає держави до укріплення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, включаючи їх біометричні та біографічні дані. У документі також зазначається важливість співробітництва між судовими та правоохоронними органами щодо розслідування злочинів, пов'язаних з тероризмом [2].

Наприклад, Франція та її партнери досягли певних успіхів у сфері запобігання терористичними актам та створили європейську систему реєстрації імен пасажирів авіарейсів, яка сприяє кращому контролю перельотів. Крім того, посилили заходи протидії торгівлею зброї, посилили діяльність Європолу та його контрерорестичного центру [4].

Зокрема, Рада Європейського Союзу ухвалила 12.14.2004р., передбачену в Плані дій Стратегію ЄС, щодо боротьби з фінансуванням тероризму. Стратегія спрямована на уніфікацію та спрямування всіх органів ЄС і його держав членів у зазначеній вище сфері боротьби з тероризмом на основі конвенцій і резолюції ООН [3].

Отже, аналіз досвіду Європейського Союзу виокремив позитивний досвід держав у втіленні на практиці заходів запобігання терористичним актам. На мою думку міжнародний досвід запобігання міжнародним теоретичним актам може стати для України інструментом побудови надійної та ефективної системи запобігання та боротьби з тероризмом.

Досвід європейських країн свідчить про необхідність створення відповідного законодавства для своєчасного отримання інформації про діяльність і наміри угруповань та боротьби з тероризмом. Необхідно задіяти наявні сили та засоби для створення ефективної національної системи координації боротьби з тероризмом.

Таким чином, міжнародна співпраця між державами у боротьбі зі злочинністю - це співпраця між державами, спрямована на розробку та координацію заходів із запобігання, виявлення злочинів та лікування правопорушників, а також на розробку комплексних цілей і завдань для мінімізації терористичної злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародний досвід протидії тероризму та його значення для України/ УДК 325 28/ Кудінов С.С., Національна академія Служби безпеки України,

URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/22.pdf , дата звернення 02.11.2023.

2. Національний інститут стратегічних розслідувань, Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України. Аналітична записка. Місюра А.О., заступник завідувача відділу проблем національної безпеки.

URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/inozemniy-dosvid-protidii-terorizmu-visnovki-dlya-ukraini> , дата звернення 02.11.2023.

3. Протидія злочинності проблеми практики та наукове - методичне забезпечення/ УДК 343.16/ Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму в Європі: аналіз нормативно правової бази/ Сягровецька В. А.

URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/2/5.pdf> , дата звернення 02.11.2023.

4. Challenges of legal science and education an experience of EU education: countries and introduction in Ukraine/ Міжнародний досвід запобігання теоретичним актам у великих містах/ Стукаліна В. О., Кулик Л. М.

URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/84/2184/4720-1> дата звернення 02.11.2023.

Котляревська Єлизавета Вікторівна

курсантка 3 курсу факультету №1

Криворізького навчально-наукового інституту

Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Удовиченко Олександра Вікторівна

старший лейтенант поліції, викладачка кафедри

організації досудового розслідування факультету № 1

Криворізького навчально-наукового інституту

Донецького державного університету внутрішніх справ

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ

Проблема тероризму та колабораціонізму є важливою і нагальною для численних країн, в тому числі і України, в сучасному світі. Збільшення активності терористичних організацій та діяльності колаборантів потребує ретельного аналізу, а також розробки ефективних стратегій протидії цим загрозам.

На думку І. М. Рижова, С. С. Кудінова та О. А. Івахненко, міжнародний досвід у протидії тероризму та колабораціонізму є дорогоцінним ресурсом для України. Організація Об'єднаних Націй (ООН) та інші міжнародні організації приймають рішучі заходи для боротьби з тероризмом і надають державам рекомендації та інструменти для протидії цьому явищу. Також існують міжнародні конвенції та угоди, які визначають загальні стандарти для протидії тероризму та колабораціонізму [1, с. 14].

У роботі над проблемою тероризму слід дотримуватися ряду основних принципів. По-перше, важливо враховувати міжнародні норми та конвенції, які регулюють боротьбу з тероризмом та колабораціонізмом. Україна повинна активно співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та координації зусиль. По-друге, необхідно розробити та впровадити національну стратегію боротьби з тероризмом, яка б відповідала специфіці української ситуації. Ця стратегія повинна включати в себе заходи з запобігання, реагування та припинення актів тероризму та колабораціонізму, а також враховувати права та свободи громадян. По-третє, важливо забезпечити ефективну співпрацю між правоохоронними органами, судовою системою, та іншими відомствами [2, с. 117].

Україна може використовувати міжнародний досвід у розробці національних стратегій і планів дій щодо протидії тероризму. Співпраця з міжнародними партнерами дозволяє обмінюватися інформацією та координувати спільні операції для боротьби з терористичними організаціями. Важливо також вивчити міжнародний досвід щодо попередження радикалізації та залучення нових членів терористичних груп, тобто їх розширення, а також збільшення територій здійснення протиправної діяльності.

Реальні механізми використання міжнародного досвіду у протидії тероризму та колабораціонізму в Україні включають наступні аспекти:

1. Обмін інформацією. Керівництво нашої держави може активно співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями задля обміну інформацією про потенційні загрози та осіб, які можуть бути пов'язані з тероризмом або колабораціонізмом. Це допомагає попередити можливі акти насильства та здійснити ефективні заходи впливу на таких осіб відповідно до міжнародних стандартів.

2. Застосування міжнародних конвенцій. Україна може використовувати засоби та механізми, передбачені міжнародними конвенціями та угодами, для притягнення до відповідальності осіб, які винні в терористичних діях або колабораційних вчинках.

3. Участь у міжнародних операціях. Громадяни України наділені правом брати участь у міжнародних миротворчих операціях та спільних заходах щодо боротьби з тероризмом та колабораціонізмом. Це включає військову співпрацю, обмін досвідом та здобуття практичного досвіду в інших країнах.

4. Розвиток міжнародних партнерств. Україна може активно співпрацювати з міжнародними партнерами (цілими державами чи окремими організаціями,

фондами) для фінансування та реалізації спільних проєктів і програм з протидії тероризму та колабораціонізму.

У 2006 році Верховною Радою України ратифіковано Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму [3]. Цим нормативно-правовим актом встановлено вимогу, що кожна держава-учасниця має приймати відповідні заходи для поліпшення та розвитку співробітництва між своїми національними органами з метою запобігання терористичним злочинам і їх наслідкам. Це включає такі заходи, як обмін інформацією, покращення фізичного захисту осіб і об'єктів, а також поліпшення планів та навчання для координації дій у випадку надзвичайних ситуацій.

Варто зазначити, що оскільки основні загрози тероризму для нашої нації ідентифіковані як зовнішні, важливо підтримувати будь-які ініціативи щодо інтеграції України в міжнародні структури, які спрямовані на боротьбу з тероризмом. У цьому контексті очевидним стає те, що міжнародні та національні питання боротьби з терористичними загрозами, взаємопов'язані і повинні координуватися.

Досвід країн Європи підтверджує, що важливо забезпечити своєчасне отримання інформації щодо діяльності та намірів екстремістських груп, а також розробити відповідну правову базу для боротьби з тероризмом. Система координації антитерористичних заходів повинна бути створена на загальнодержавному рівні з використанням наявних ресурсів і можливостей [4].

З метою належної протидії проявам тероризму в Україні був створений та функціонує Антитерористичний центр при Службі безпеки України. Проводиться постійна робота з розробки та впровадження законодавства, яке ґрунтується на міжнародних договорах в сфері протидії тероризму. Однак тенденція невпинного поширення тероризму та колабораціонізму на нашій території залишається на високому рівні.

Таким чином, застосування міжнародного досвіду у протидії тероризму та колабораціонізму в Україні має велике значення для національної безпеки та збереження миру. Робота над цією проблемою вимагає належної уваги та впровадження комплексу заходів, які відповідають сучасним викликам та реаліям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рижев І. М., Кудінов С. С., Івахненко О. А. Основи антитерористичної безпеки соціальних систем: монографія. Київ: Кафедра, 2017. 212 с.
2. Кудінов С. С. Міжнародний досвід протидії тероризму та його значення для України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2019. № 1. С. 117-123.
3. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 01.11.2023).
4. Національний університет імені Юрія Кондратюка. Протидія тероризму – запорука внутрішньої безпеки держави. URL: <https://www.pkng.pl.ua/index.php/studentu/protydiia-nasylliu/1176-protydiia-teroryzmu-zaporuka-vnutrishnoi-bezpeky-derzhavy> (дата звернення: 01.11.2023).

Мельниченко Вікторія Русланівна
*студентка ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Шевченко Таїсія Віталіївна
*старший викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З початку збройної агресії Російської Федерації проти України, виникає питання про вірність своїй державі, адже коли особи обирають співпрацю з ворогом або навіть активно сприяють йому у досягненні своїх цілей, це відкриває широкий спектр юридичних питань стосовно кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, що може супроводжуватися різноманітними правовими наслідками. Відповідно, колабораційна діяльність свідчить про моральну деградацію і втрату гідності, адже вона має серйозний вплив на суспільство, бо залишає глибокі рани в історії та національній пам'яті держави й суспільства.

Загалом, колабораційна діяльність має серйозні наслідки і розглядається як кримінальне правопорушення в Україні. Особи, які порушують закони України у цьому контексті, повинні нести кримінальну відповідальність за свої дії перед законом.

Таким чином, Законом України від 03 березня 2022 року № 2108-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність" доповнено статтею 111-1 Кримінальний кодекс України (Надалі – КК України), відповідно, ч. 1 цієї статті визначає види діяльності, які вважаються колабораційними, а саме це включає публічне заперечення громадянами України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадян України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора [2].

Але, хочемо зазначити, що криміналізація нової норми потребує певного тлумачення, хоча ст. 111-1 КК України містить вісім частин, які доволі, в свою чергу диспозиція кожної частини детально описана і характеризує обов'язкові ознаки об'єктивної сторони, однак є певні моменти, щодо особливостей кваліфікації.

Так, Кравчук О., Бондаренко М. зазначають, що: «до статті, яка встановлює кримінальну відповідальність за державну зраду (ст. 111 КК), вносились зміни,

розширюючи підстави застосування цієї норми, тому наразі можуть виникати труднощі у відмежуванні складів правопорушень, передбачених цими статтями. Основною контекстуальною відмінністю можна вважати те, що колабораційні дії вчиняються винною особою вже в умовах здійсненої окупації чи агресії» [3]. Тож, не можемо не погодитись з авторами, що час і місце (як факультативні ознаки об'єктивної сторони) в даному випадку відіграють роль за якою відбувається розмежування державної зради від колабораційної діяльності.

Надалі ч. 2 ст. 111-1 КК України суть цієї частини полягає у добровільному зайнятті громадянами України посади на тимчасово окупованій території у незаконних органах влади, обрання участі в незаконних структурах влади, які були створені на тимчасово окупованих територіях, адже такі дії можуть бути спрямовані на допомогу окупаційним силам та порушення суверенітету України. Потрібно зауважити, що основа суть даної частини в тому, що передбачені серйозні кримінальні покарання для осіб, які саме добровільно, без примусу, без насилля, з власного бажання беруть участь в таких незаконних структурах влади.

Так само, ч. 3 ст. 111-1 КК України визначає дії для запобігання впливу пропаганди на молодь та громадянське суспільство, адже у рамках інтенсифікації процесу пропаганди, російський уряд впроваджує обов'язкові заходи в закладах вищої освіти, включаючи "класні зустрічі", "твій герой" і "дякую, браття". Ці заходи плануються як засідання школярів з "ветеранами" у рамках пропагандистських заходів [1].

Відповідно, ч. 4 ст. 111-1 КК України суть якої полягає в запобіганні передачі матеріальних ресурсів та проведення господарської діяльності, які можуть сприяти незаконним органам влади та державі-агресору. Це важливий захід для запобігання фінансуванню агресії та окупації. Крім того, текст охоплює участь цих осіб в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, а також їхні публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів.

Теж, ч. 5 ст. 111-1 КК України полягає в описі дій громадян України, які добровільно співпрацюють з незаконними структурами влади, добровільно займають посади в незаконних органах влади на окупованих територіях та підтримують незаконні вибори та референдуми.

В свою чергу, ч. 6 ст. 111-1 КК України головна суть полягає в криміналізації організації та проведення політичних заходів та інформаційної діяльності, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань. Важливо відзначити, що ці дії можуть бути визнані кримінальною відповідальністю, але вони не підпадають під визначення державної зради. Основна мета цього тексту полягає в захисті національної безпеки, суверенітету та запобіганні дестабілізації суспільства шляхом заборони дій, спрямованих на підтримку агресора та окупаційної адміністрації.

Крім того, ч. 7 ст. 111-1 КК України це криміналізація дій громадян України, які добровільно займають посади в незаконних судових або правоохоронних органах,

створених на тимчасово окупованій території, а також добровільної участі цих громадян в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях на цих територіях. Також текст охоплює надання допомоги таким формуванням у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також добровольчих формувань, що захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

До того ж, ч. 8 ст. 111-1 КК України вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій - сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [2].

Також потрібно зауважити, що станом на 29 жовтня 2023 року в Україні зареєстровано 6605 злочинів за статтею 111-1 КК України [3].

Отже, стаття 111-1 спрямована на захист національної безпеки та суверенітету України, і вона криміналізує колабораційну діяльність, яка загрожує інтересам країни і суспільству в умовах здійснення окупації чи збройної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ворог планує наростити темпи промивки мізків українським дітям. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/vorog-planuye-narostyty-tempy-promyvky-mizkiv-ukrayinskym-dityam/>.
2. Кримінальний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. *ГО «Вектор прав людини»*. Київ, 2022. <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>.
4. Офіс Генерального Прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/>.

Сердечна Аліна Юріївна
*старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Національної академії СБ України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України були криміналізовані суспільно небезпечні діяння, пов'язані з впливом ворога на інформаційні відносини в нашому суспільстві.

Так чинний КК України був доповнений статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [1], статтею 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників», статтею 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або

розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [3].

Автори практичного посібника кваліфікації злочинної колаборації вказані діяння поділяють на такі групи [4; с. 26-30]:

1) злочинна колаборація в інформаційному просторі, спрямована на вирішення стратегічних завдань держави-агресора щодо формування викривленої оцінки та виправдання її злочинної агресії:

- публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України (ч. 1 ст. 111–1 КК України);

- здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (ч. 3 ст. 111–1 КК України);

- організація та проведення заходів політичного характеру у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (ч. 6 ст. 111–1 КК України);

- здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованої на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (ч. 6 ст. 111–1 КК України);

- виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту (ч. 1 ст. 436–2 КК України);

- виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України (ч. 1 ст. 436–2 КК України);

- глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань рф, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф, а також представників окупаційної адміністрації рф, яку становлять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України (ч. 1 ст. 436–2 КК України);

- виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії рф проти України як

внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань рф, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф, а також представників окупаційної адміністрації рф, яку становлять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України (ч. 2 ст. 436–2 КК України);

2) злочинна колаборація, спрямована на підтримку окупаційної влади, впровадженій державою-агресором на захоплених територіях, реалізацію її рішень та сприяння незаконній діяльності створених нею органів:

- публічні заклики громадянина України до: а) підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; б) співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; в) невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території України (ч. 1 ст. 111–1 КК України);

- дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111–1 КК України);

- публічні заклики до проведення незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111–1 КК України);

3) злочинна колаборація, спрямована на надання представнику держави-агресора необхідної допомоги чи інформації, які можуть бути використані для завдання шкоди охоронюваним законом інтересам:

- поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів, учинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням (ч. 3 ст. 114–2 КК України);

- поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами, учинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, з метою надання такої інформації державі,

що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням (ч. 3 ст. 114–2 КК України).

Аналізуючи судову статистику за 2022-2023 р.р., зокрема кількість осіб, притягнутих за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених вищевказаними статтями КК України, можна зробити висновок про ефективність і правильність даних напрямків кримінально-правової охорони.

Водночас, в ході практичного застосування положень ст.111-1 КК України були виявлені і суттєві проблеми, зокрема складність розмежування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 111, 111-1, 111-2 та 436-2 КК України, а також те, що під ознаки ст.111-1 КК України підпадає і цілком правомірна діяльність (надання медичних послуг, робота продуктових магазинів та інша діяльність, спрямована на підтримання життєзабезпечення населення).

Крім того, окремі напрями законодавчих новацій залишились без свого логічного завершення. Йдеться про положення Закону України від 22.05.22 року № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну»[5]. Законодавець визнав рф державою-терористом, а однією з цілей її політичного режиму - геноцид Українського народу. При цьому пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії рф як держави-терориста проти України було заборонено, а використання символіки воєнного вторгнення російського тоталітарного режиму в Україну визнано окремим видом пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії рф як держави-терориста проти України. Статтею 3 вказаного вище Закону передбачено, що винні у порушенні його вимог несуть відповідальність відповідно до закону, яка фактично встановлена не була. Таким чином норми закону на цей час мають переважно декларативний характер.

З огляду на вказане вище вважаємо перспективними напрямами подальших наукових досліджень формування відповідних норм для їх впровадження в Особливу Частину КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність): Закон України від 3.03.2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>.

4. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В.В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с

5. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22.05.2022 № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

Симоненко Аліна Андріївна,
*курсант 301/21-(П)-Б навчального взводу
факультету №1 Донецького державного університету
внутрішніх справ*

Пономарьова Тетяна Ігорівна,
*завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем
запобігання кримінальним правопорушенням
факультету №3, доктор юридичних наук
(Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький)*

ПРОЯВИ КОЛАБОРАЦІЇ НА ОКУПОВАНИХ ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

З початку повномасштабного вторгнення законодавство нашої країни подбало, щоб усі скоєні кримінальні правопорушення окупаційними військами та їх владою були кваліфіковані та у подальшому підлягали розслідуванню. Таким чином Кримінальний кодекс України (далі – ККУ), а саме Розділ І «Злочини проти основ національної безпеки України» було доповнено статтями, які передбачають відповідальність за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництву державі-агресору, диверсію та несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. З цього

переліку пропонуємо розглянути саме прояви колаборації як на окупованих, так і деокупованих територіях [1].

У першу чергу потрібно розуміти що означає термін «колаборація» та як саме вона проявляється. Історія терміну в українській літературі походить з травня 1940 року, коли Німеччина напала на Францію [2, с.45]. Узагальнено це співпраця та добровільна невимушена допомога країні-окупанту проти своєї держави, інтересів свого народу. Законодавець дає розширене поняття терміну у статті 111-1 ККУ. Якщо розглядати склад такого кримінального правопорушення, то стає зрозумілим, що частина 1 передбачає спеціальний суб'єкт – громадянин України. У той же час це може бути іноземець чи особа без громадянства, що вчиняє злочин відповідно до частин 4, 6 цієї статті. Але нести відповідальність така особа буде лише за певних умов. З об'єктивної сторони колаборація виражається у публічному запереченні громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України. Тут мається на увазі саме поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації. Схожу диспозицію ККУ наводить у частині 1 статті 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». Хоч вони і схожі, але на практиці необхідно уникати подвійного інкримінування [3].

Частина 2, 5 та 7 статті 111-1 ККУ передбачає публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [3]. Щодо судової практики таких кримінальних правопорушень, то достатньо факту добровільного зайняття громадянином нашої країни певної посади задля створення вертикалі незаконних органів влади, щоб кваліфікувати відповідні дії за зазначеними частинами. Частина 6 цієї статті визначає, що саме з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, кругли столи тощо є заходами політичного характеру спрямовані на підтримку держави-агресора.

Зазначені факти передбачають безпосередню участь суб'єкта вчинення кримінального правопорушення саме на окупованій території. Безліч прикладів є у тимчасово окупованих містах, коли українці беруть активну участь у формуванні незаконної адміністрації та у подальшому працюють у таких органах. Чи ось наприклад наведення російського «Іскандеру» на кафе в селі Гроза на Харківщині, що мало місце в жовтні 2023 року. За даними слідства цю ракету могли навести два брата-правоохоронці, які є місцевими жителями цього села [4]. Перехід поліцейських на сторону окупанта та тісна співпраця з ними є таким прикладом.

У той же час слід пам'ятати, що крайня необхідність, фізичний чи психічний примус є фактами, що виключають кримінальну протиправність вчинених діянь. Це передбачено статтями 39, 40 ККУ.

Також необхідно звернути увагу, що звільнення від кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення передбачені статтею 111-1 ККУ можливо за добровільної відмови (с. 17 ККУ). Таким чином слід вважати, що перерване кримінальне правопорушення на стадії готування чи замаху при цьому має місце добровільна відмова є обставинами для звільнення особи від кримінальної відповідальності. Але у тому випадку, якщо суд не вбачає у її діях якісь інші злочини [5].

Отже, питання проявів колаборації завжди буде залишатись відкритим та актуальним через свою складність кваліфікації дій суб'єкта та у подальшому доказування взаємодії громадян України з окупаційною владою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 01 вересня 2001 р. № 2341-XIV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення – 03.11.2023).
2. Заєць О.М. Юридична характеристика дефініції колаборація. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 45-46.
3. Як розмежовувати колабораційну діяльність і суміжні склади кримінальних правопорушень [Електронний ресурс] : Сайт Верховний Суд
URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1299973/> (дата звернення – 05.11.2023).
4. Слідчі встановили ймовірних навідників російської ракети на кафе в Грозі: підозрюють братів-правоохоронців [Електронний ресурс] : Сайт Суспільне новини
URL: <https://suspilne.media/591241-slidci-vstanovili-jmovirnih-navidnikov-rosijskoi-raketi-na-kafe-v-grozi-pidozruut-brativ-pravoohoronciv/> (дата звернення – 02.11.2023).
5. Аналіз статті про колабораційну із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану [Електронний ресурс] : Центр політико-правових реформ.
URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/> (дата звернення – 05.11.2023).

Солопова Юлія

*студентка юридичного факультету
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

Ткаля Олена Вікторівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ОСНОВНІ МАРШРУТИ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

У сучасному світі, на фоні постійного технологічного та соціального розвитку, торгівля людьми залишається однією із найжахливіших проблем, яка загрожує свободі, гідності та життю мільйонів людей у всьому світі. Торгівля людьми є складною мережею, що перетинає кордони та об'єднує жертви із тими, хто їх експлуатує. На жаль, деякі країни не виконують свої зобов'язання щодо захисту та допомоги своїм громадянам у боротьбі з цією страшною проблемою.

Однією з ключових складових торгівлі людьми є попит на комерційні послуги сексуального характеру, а також потреба в дешевій робочій силі для будівництва, промисловості та домашнього господарства. Корупція, слабка правоохоронна система та громадянська нестабільність є іншими факторами, які сприяють поширенню торгівлі людьми. Завдяки цим чинникам торгівля людьми залишається поза законом і безкарністю в значній мірі. Отже, вивчення основних маршрутів і регіональних особливостей торгівлі людьми є важливим для розуміння і подолання цієї глобальної проблеми.

Аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у працях І.В. Буреш, Н.М. Лукач, С.О. Філіппов, О. М. Бандурка, Я. Г. Лизогуб, Ю. І. Римаренка, В. Л. Чубарева.

Ключовою та передусім визначальною причиною торгівлі людьми є нерівність у рівнях соціально-економічного розвитку окремих регіонів світу. Ця проблема в свою чергу викликає потребу у визначенні двох умовних категорій країн у світі. Перша категорія включає в себе так звані країни-донори, де громадяни стають жертвами торгівлі людьми. Зазвичай ці країни є постіндустріальними зі слабкою економікою та низьким рівнем соціального захисту населення. Друга категорія охоплює країни-реципієнти, куди імпортується "живий товар". Зазвичай ці країни характеризуються високим рівнем соціально-економічного року [1].

Основні маршрути торгівлі людьми розповсюджуються по всьому світу, але деякі з них особливо активні і злочинні.

Перший маршрут який можна виділити, це маршрут в Європу. Європа є привабливою ціллю для торговців людьми, і маршрути включають переміщення жертв з країн Східної та Південної Європи в розвинені країни західної частини континенту. Це стосується особливо сексуальної експлуатації та нелегального примусового працевлаштування. Однією з особливостей маршрутів торгівлі людьми в Європі є зловживання правилами щодо прийому біженців та іммігрантів. Торговці людьми можуть використовувати ці правила, щоб завести жертв у країну під

прикриттям біженців. Не менш важливим фактом є те, що багато маршрутів торгівлі людьми в Європі контролюються організованими злочинними групами. Ці групи зазвичай мають глибокі зв'язки з іншими видами злочинності, включаючи контрабанду наркотиків і зброї.

Наступним є маршрут в Сполучені Штати Америки. США, будучи великим інтернаціональним пунктом призначення, приваблює торговців людьми з різних країн. Спільний кордон із Мексикою створює можливість для торговців людьми вивозити жертв через кордони та вводити їх до США. Жертви можуть бути переправлені через мексиканський кордон або доставлені повітрям. Особливістю є те, що США має велику спільноту нелегальних іммігрантів, що створює можливості для торговців людьми вивозити та використовувати жертв під прикриттям іммігрантів.

Азія відома своєю великою проблемою транснаціональної злочинності, в яку входить і торгівля людьми та експлуатація. Азія є одним із найбільших та найбільш густонаселених континентів у світі. Це створює сприятливі умови для торгівлі людьми та експлуатації, оскільки багато людей шукають можливості для працевлаштування та кращого життя. Торгівля людьми охоплює різні форми експлуатації, включаючи сексуальну експлуатацію, примусову працю, в тому числі дитячу працю. Ця різноманітність виражена через різні соціокультурні та економічні контексти у країнах Азії. Нерівність у рівнях розвитку, відсутність соціального захисту та вразливість груп населення, таких як жінки, діти та мігранти, роблять їх основними жертвами торгівлі людьми в Азії. Тому, це все є серйозною проблемою в Азії, і вимагає активних заходів для її запобігання та припинення, а також захисту прав жертв цієї злочинності.

Для Африки торгівля людьми стала однією з основних історичних особливостей цього континенту. Основний маршрут торгівлі людьми в історії Африки - це атлантичний рабський торговельний шлях. Сучасні африканські країни активно працюють над тим, щоб відновити свою історію та культурну спадщину, а також борються за права тих, хто став жертвами рабства та торгівлі людьми.

Торгівля людьми - це серйозна і нагальна проблема як в Україні, так і в багатьох інших країнах світу. В нашій країні ця проблема має свої особливості та виклики. Україна є походженням, транзитним пунктом і призначенням для жертв торгівлі людьми. Багато українців стали жертвами цього злочину, як внутрішньо в межах країни, так і за кордоном. Країна здійснює експорт «живого товару» на світові «ринки» – до Туреччини, Італії, Польщі, Іспанії, Німеччини, Угорщини, Чехії, Греції, Об'єднаних Арабських Еміратів, Ізраїлю, Сполучених Штатів Америки та інших країн [2].

Україна активно працює над боротьбою з торгівлею людьми. Уряд країни приймає законодавчі заходи, розробляє програми попередження та захисту жертв, співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами для ефективної боротьби з цією проблемою. Неприбуткові організації та громадянське суспільство також активно долучаються до цього процесу, надаючи допомогу жертвам та проводячи освітні заходи.

Загалом глобальний ланцюг зв'язків торгівлі людьми має фундаментальне політичне значення. Намагання окремих країн боротися з торгівлею людьми будуть малоефективними без координованих міжнародних зусиль. Транснаціональний характер такої торгівлі означає, що всі причетні до цього бізнесу країни (країни призначення, постачання, транзиту) повинні працювати разом, об'єднуючи свої зусилля [3].

Визначення регіональних особливостей транскордонної торгівлі людьми є не менш важливим аспектом в боротьбі з цим злочином. Різні регіони мають власні специфічні відмінності у тому, як відбувається торгівля людьми. Наприклад, деякі регіони можуть бути більше спрямовані на сексуальну експлуатацію, водночас інші фокусуються на примусовій праці чи торгівлі дітьми. Культурні, соціальні і економічні чинники також впливають на специфіку торгівлі людьми в кожному регіоні. Розуміння та аналіз таких особливостей допомагає правоохоронним органам, неприбутковим організаціям та громадянам розробити ефективні стратегії та програми для протидії торгівлі людьми на рівні конкретних регіонів.

Основними регіональними особливостями які можна виділити є - по- перше, маршрути зазвичай прокладаються через кордони між країнами або регіонами. Це може включати підземні переходи, міжнародні автостанції, морські та повітряні шляхи. Такі маршрути можуть бути важливими для торговців людьми, оскільки вони можуть використовувати кордони для уникнення правоохоронних органів. По – друге, транскордонна торгівля людьми може відбуватися в різних сферах, включаючи сексуальну експлуатацію, примусову працю, незаконне приймання органів і торгівлю дітьми. Сфера експлуатації може відрізнятися в залежності від регіону. По – третє, транскордонна торгівля людьми може ставити виклики в протидії цьому явищу через необхідність спільних дій кількох країн або регіонів. Такі ситуації можуть вимагати міжнародного співробітництва та обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн. По – четверте, транскордонна торгівля людьми підпадає під міжнародні норми і угоди. Країни можуть співпрацювати для боротьби з цим явищем, ратифікувати міжнародні конвенції і угоди, і спільно працювати над забезпеченням прав людини.

Отже, транснаціональна торгівля людьми є глобальною проблемою, яка поширена як в Україні, так і в інших країнах світу. Основні маршрути торгівлі варіюються в залежності від регіону і можуть включати в себе трансатлантичний рабський шлях, міжнародні маршрути через Азію, Європу, Африку і Америку. Регіональні особливості торгівлі визначаються соціокультурними, економічними та політичними чинниками кожного регіону. Зрозуміння основних маршрутів та регіональних особливостей торгівлі людьми є важливим для розробки ефективних стратегій протидії цьому явищу. Спільні зусилля країн та міжнародних організацій, а також місцевих громад та неприбуткових організацій, грають важливу роль у боротьбі з транскордонною торгівлею людьми та забезпеченні захисту прав потенційних жертв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кучменко С.В. Місце України в системі міжнародних маршрутів транспортування «живого товару». 2015.
2. Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга за заг. ред. К. Левківського та ін. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу. 2017. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19663>
3. Стеблинська, О. С. Торгівля людьми як вид організованої злочинності. Право і безпека (5). 2010. С. 173-175.

Тецька Інна Михайлівна

*аспірантка кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
Національного технічного університету України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського», адвокат*

Кичко Роман Анатолійович

*аспірант кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
Національного технічного університету України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського», адвокат*

Науковий керівник

Лук'янчиков Євген Дмитрович

*професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
Національного технічного університету України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТАМИ ТА ЮРИСТАМИ ПОЛОЖЕНЬ ч. 1 ст. 114 КПК УКРАЇНИ

Частиною 1 статті 114 КПК України визначено, що для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя, суд має право встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого цим Кодексом, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження [1, с. 307-308].

В практиці даною нормою здебільшого користується сторона обвинувачення щодо звернення до слідчого судді з клопотанням про обмеження терміну на ознайомлення захисників з матеріалами завершенного провадження під час їх відкриття в порядку ст. 290 КПК України.

Однак, як наголошує ч. 6 ст. 28 КПК України підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК.

Таким чином, адвокати мають більш широкую процесуальну можливість щодо клопотань, які можуть бути подані в порядку ст. 114 КПК України.

Такі клопотання можуть забезпечити швидкість та якість прийняття рішень органом досудового розслідування, оскільки на практиці трапляються випадки порушення останніми розумних строків на вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Використовуючи вказані процесуальні засоби, сторона захисту може звертатися до слідчого судді з вимогою встановлення строків:

для повернення тимчасово вилученого майна;

- для виконання вимог ухвали слідчого судді;

- для проведення слідчих (розшукових) дій;

- для завершення проведення досудового розслідування і прийняття відповідного процесуального рішення, передбаченого ст. 283 КПК України.

Отже, передбачений ч. 2 ст. 28 КПК України обов'язок слідчого судді здійснювати судовий контроль за дотриманням розумного строку при розгляді питань, віднесених до його компетенції, не виключає можливості розгляду ним клопотань, поданих на підставі ч. 6 ст. 28 КПК України, та встановлення для сторін кримінального провадження процесуальних строків відповідно до положень ст. 114 КПК України [2, с. 20].

Положеннями ст. 24 КПК України встановлено, що кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого, а також на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується його прав, свобод, законних інтересів, судом вищого рівня в порядку, передбаченому КПК України.

Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування регламентовано § 2 глави 26 КПК України.

Вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, визначено положеннями ст. 309 КПК України, і розширеному тлумаченню не підлягає.

Тобто постановлена в порядку ст. 114 КПК України ухвала слідчого судді не входить до визначеного у ст. 309 КПК України вичерпного переліку ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Вказане позитивно впливає на швидкість прийняття рішень органом досудового розслідування.

Дана позиція узгоджується з правозастосовною практикою Верховного Суду, яка знайшла своє відображення у постановках від 24 грудня 2023 року у справі № 757/23781/20 (провадження № 51-3138км20) від 15 жовтня 2019 року в справі №

303/1679/18 (провадження № 51-6331км18), від 19 березня 2019 року в справі № 638/7337/17 (провадження № 51-3931км18).

Також вищевикладене узгоджується з висновком, викладеним у постанові Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 18 жовтня 2019 року в справі № 757/37346/18-к [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду. / наук. ред.: І. В. Гловюк, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко ; (уклад.: О. Є. Блащук, І. В. Гловюк, В. П. Кедик, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко, О. С. Троян). Одеса, 2019, 960 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 19 лют. 2021 р. К. : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 452 с.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 грудня 2020 року у справі № 557/23781/20 <https://ips.ligazakon.net/document/view/C016334?an=1>

Ткаченко Дар'я Андріївна

курсант, здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти факультету №3 підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник :

Волошина Оксана Володимирівна

викладачка кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ

АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Сучасний тероризм є складним і багатограним явищем, яке має різні аспекти виникнення. До основних аспектів виникнення сучасного тероризму можна віднести такі:

1. Політичні аспекти. Сучасний тероризм часто є інструментом політичної боротьби. Терористичні організації використовують насильство для досягнення

політичних цілей, таких як зміна політичного режиму, відділення певної території від держави або привернення уваги до певної проблеми.

2. Економічні аспекти. Сучасний тероризм також може бути пов'язаний з економічними факторами. Терористичні організації можуть використовувати насильство для досягнення економічних цілей, таких як отримання викупу, дестабілізація економіки або створення умов для вигідного ведення бізнесу.

3. Релігійні аспекти. Релігія часто використовується як інструмент для виправдання тероризму. Терористичні організації часто використовують релігійні гасла та символи, щоб мобілізувати своїх прихильників і виправдати свої дії.

4. Культурні аспекти. Культура також може відігравати роль у виникненні тероризму. Терористичні організації часто використовують культурні фактори, такі як традиції, звичаї та вірування, для мобілізації своїх прихильників і виправдання своїх дій.

Сучасний тероризм можна класифікувати за різними критеріями. До основних критеріїв класифікації сучасного тероризму можна віднести такі:

1) За мотивами:

- Політичні терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються з політичних мотивів.
- Релігійні терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються з релігійних мотивів.
- Економічні терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються з економічних мотивів.

2) За цілями:

- Цілісні терористичні акти – це терористичні акти, які мають конкретну мету, наприклад, знищити певну будівлю або вбити певну людину.
- Нецільні терористичні акти – це терористичні акти, які не мають конкретної мети, а лише мають на меті залякати населення або дестабілізувати ситуацію в державі.

3) За методами:

- Насильницькі терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються із застосуванням насильства.
- Ненасильницькі терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються без застосування насильства.

4) За масштабами:

- Місцеві терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються на невеликій території.
- Регіональні терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються на території декількох країн або регіонів.
- Глобальні терористичні акти – це терористичні акти, які вчиняються на території всього світу.

Правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, ЗУ про боротьбу з тероризмом, інші закони

України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 1977 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, 1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 1999 р., інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, резолюції Ради Безпеки ООН та інших міжнародних безпекових організацій, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [1].

Тероризм в Україні є серйозною проблемою, яка має тривалу історію. Терористичні акти в Україні вчиняються з різних мотивів, включаючи політичні, релігійні та економічні.

Тероризм в Україні має такі особливості:

1. Розмаїття мотивів. Терористичні акти в Україні вчиняються з різних мотивів, включаючи політичні, релігійні та економічні.

2. Диверсифікація методів. Терористи в Україні використовують різні методи для досягнення своїх цілей, включаючи захоплення заручників, підриви, напади на військові та цивільні об'єкти.

3. Глобалізація. Терористичні організації в Україні отримують підтримку з боку міжнародних терористичних організацій.

4. Загрози, пов'язані з тероризмом в Україні:

- втрата життів і здоров'я людей. Терористичні акти призводять до загибелі та поранення людей;
- знищення майна. Терористичні акти призводять до знищення майна, що завдає економічної шкоди державі та населенню;
- дестабілізація ситуації в державі.

Україна проводить комплекс заходів щодо протидії тероризму. До цих заходів відносяться:

1. Посилення взаємодії з іншими країнами з питань протидії тероризму, налагодження обміну інформацією між уповноваженими органами як на міжнародному, так і на національному рівнях.

2. Посилення діяльності правоохоронних органів. Правоохоронні органи України посилили свою діяльність щодо протидії тероризму.

3. Проведення профілактичних заходів. Проводиться робота щодо підвищення рівня правової культури населення та недопущення радикалізації населення. Активне залучення громадян і суспільства в цілому до боротьби з цим небезпечним явищем дозволить підвищити ефективність такої діяльності і рівень довіри населення до відповідних уповноважених органів [2].

Тактична медицина та тероризм тісно пов'язані між собою. Тактична медицина є важливою частиною підготовки та реагування на терористичні акти. Медичні працівники, які працюють у зонах тероризму, повинні мати знання та навички, необхідні для надання допомоги постраждалим у цих умовах.

Ось деякі з ключових аспектів тактичної медицини, які є важливими для тероризму:

1. Швидке та ефективне надання допомоги: у разі терористичного акту медична допомога повинна надаватися якомога швидше. Медичні працівники повинні бути навчені надавати першу допомогу та інші життєво важливі процедури в екстремальних умовах.

2. Пошук та евакуація постраждалих: Медичні працівники повинні бути в змозі швидко знаходити постраждалих та евакуювати їх у безпечне місце. Це може бути особливо складно в умовах терористичного акту, коли може бути присутня небезпека для медичних працівників.

3. Оцінка стану постраждалих: Медичні працівники повинні бути в змозі швидко та точно оцінити стан постраждалих, щоб визначити необхідність надання медичної допомоги. Це може бути особливо складно в умовах терористичного акту, коли постраждалі можуть мати численні травми та захворювання.

4. Надання медичної допомоги: Медичні працівники повинні бути в змозі надавати медичну допомогу постраждалим у екстремальних умовах. Це може включати надання першої допомоги, зупинку кровотечі, лікування шоку та інших травм.

Тактична медицина є важливим компонентом реагування на терористичні акти. Основні зусилля сучасної тактичної медицини спрямовані на порятунок поранених, загибелі яких можна запобігти, тобто виявлення критичної першої категорії невідкладних поранених, які без допомоги можуть загинути від кількох хвилин до кількох годин, тому працівники, які працюють у зонах тероризму, повинні мати знання та навички, що необхідні для надання допомоги постраждалим у цих умовах [3].

Сучасний тероризм є складним і багатогранним явищем, що виникає з різноманітних аспектів суспільства, таких як соціальні, політичні, економічні, релігійні та технологічні. На даний час, зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від терористичної загрози. Для ефективної протидії сучасному тероризму необхідно розуміти його причини і особливості. Класифікація тероризму визначається мотиваціями, методами та цілями терористичних груп. Глобалізація і розвиток технологій розширюють можливості терористичних організацій. Для ефективного протидії тероризму необхідна міжнародна співпраця та обмін інформацією, а також удосконалення стратегій управління ризиками для запобігання подальшому зростанню цього загрозливого явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом», веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 14.11.2023)

2. "Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України". Аналітична записка, веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna->

bezpeka/inozemniy-dosvid-protidii-terorizmu-visnovki-dlya-ukraini (дата звернення: 14.11.2023)

3. «Курс ПМД он-лайн» (Лекція №6), веб-сайт. URL: <http://1staidplast.org.ua/tccc-тактична-медицина/лекція-6-медичне-сорткування/> (дата звернення: 14.11.2023)

Якубівська Юлія Вячеславівна
*здобувач вищої освіти першого бакалаврського
рівня навчальної групи ПМПФ-20-4*

Науковий керівник:
Чигрина Галина Леонідівна
*к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінальних розслідувань
ННІ економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету*

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, становить серйозну загрозу для фінансової стабільності усього світу. Злочинці шукають способи приховати походження своїх прибутків, перетворюючи їх на видимо «чесні» активи. Ця проблема, що стосується як окремих осіб, так і організацій, вимагає компетентної протидії. Системна протидія легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, відіграє ключову роль у боротьбі з цими злочинами. Тому важливо розглянути основні елементи цієї системи, їх важливість та ефективність у забезпеченні правопорядку.

Дана тема привернула увагу таких науковців: В.Ф. Антипенко, Л.І. Аркуша, В.І. Василичук, А.Ф. Волобуєв, В.О. Глушков, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, О.Д. Комарова, О.Є. Користін, В.В. Крутов, Д.Й. Никифорчук, М.В. Салтевський, М.П. Стрельбицький, О.В. Халін, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько. Проте питання вчинення легалізації майна, злочинною організацією (спільнотою) залишається не достатньо дослідженими сьогодні [1, с. 244].

Сучасний стан легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, свідчить про поширення цього явища не лише в Україні, але й у численних країнах світу. Злочинці використовують різноманітні методи для легалізації грошей, включаючи створення фіктивних компаній, інвестування в нерухомість, використання фінансових інструментів, а також криптовалютні операції. Кримінальні структури, що стоять за легалізацією, часто відзначаються високою організованістю та здатністю уникати виявлення, використовуючи міждержавні кордони та транскордонні операції для збільшення обсягів легалізованих активів [3].

Ми поєднуємо думки вчених, які вважають, що для забезпечення ефективної протидії легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, можна вжити наступні кроки:

- *підвищити професіоналізм правоохоронних органів*: шляхом регулярних тренувань та навчання службовців, які протидіють фактам легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, шляхом аналізу сучасних методів та прийомів легалізації майна. Це допоможе їм краще розуміти тактики злочинців і реагувати на них;
- *посилити співпрацю між службами*: співпрацю між правоохоронними органами, податковою службою, банками, та іншими відомствами дозволить ефективніше виявляти та відслідковувати фінансові операції, які можуть бути пов'язані з легалізацією;
- *використовувати спеціалізоване програмне забезпечення*: впроваджувати сучасні інформаційні технології і програми для аналізу фінансових операцій та виявлення підозрілих транзакцій;
- *запроваджувати зміни на законодавчому рівні*: враховуючи світовий досвід, постійно вдосконалювати вітчизняне законодавство, яке регулює юридичну відповідальність за легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом та виявлення незаконних фінансових операцій, зробивши його більш гнучким;
- *сприяти регулярному інформуванню громадськості*: заохочувати громадян повідомляти про підозрілі фінансові операції або майно, що може бути пов'язане з легалізацією, та надавати їм засоби для цього;
- *вдосконалювати міжнародне співробітництво*: здійснювати співробітництво з іншими країнами для обміну інформацією та доказами в справах щодо легалізації майна, яке перетнуло кордони;
- *більш ефективно використовувати результати фінансових розслідувань*: результати фінансового аналізу використовувати як привід для початку досудового розслідування, виявлення підозрілих фінансових операцій та майна [4, с. 200-205].

У висновку можна підкреслити, що вирішення проблеми легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, вимагає комплексного підходу та співпраці між різними суб'єктами правоохоронної системи та іншими відомствами. Протидія легалізації (відмивання) майна має бути підтримана сучасними методами та інструментами, що включають в себе навчання правоохоронців, використання спеціалізованого програмного забезпечення, а також активну участь громадськості у виявленні підозрілих фінансових операцій та майна. Лише через впровадження цих заходів можна досягти більшої ефективності в боротьбі з легалізацією злочинно одержаного майна та запобігти незаконним фінансовим операціям, що загрожують стабільності суспільства та економічній безпеці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.
2. Кримінальний кодекс України, редакція від 05.10.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.11 .2023).
3. Захаров В.П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2171/vnulpurn201480134.pdf>. (дата звернення: 01.11.2022).
4. Гарбовский Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складова забезпечення економічної безпеки України. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 1–2 (10–11) 2018. 200–205 с.

Ясницька Тетяна Юріївна

*ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології
факультету №1 ІПФПНП Львівського державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Газдайка-Василишин Ірина Богданівна

*завідувач кафедри кримінального права і кримінології
факультету №1 ІПФПНП Львівського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент*

СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Колабораціонізм – це діяльність, яка не тільки підриває суверенітет і територіальну цілісність держави, але й ставить під загрозу національну безпеку, права і свободи громадян, а також моральні цінності народу. У зв'язку з тим, що Україна перебуває у стані збройного конфлікту з російською федерацією, яка окупувала частину її території, проблема колабораціонізму набуває особливої актуальності.

Конструкція статті, яка встановлює кримінальну відповідальність за колабораціонізм є недосконалою [1]. Однією із таких проблем є те, що не у всіх частинах статті визначено громадянина України суб'єктом злочину. Більшість науковців зазначають, що посягання, передбачені ч.ч. 1, 2, 3, 5, 7, 8 ст. 111-1 КК можуть бути вчинені спеціальним суб'єктом – громадянином України, а діяння, передбачені ч. 4 та ч. 6 ст. 111-1 КК можуть вчинятися загальним суб'єктом. Зокрема таку думку висловлюють Н. Антонюк, М. Бондаренко, Ю. Василенко, О. Кравчук, С. Лихова, М. Рубашенко, В. Сисоєва, Н. Шульженко, І. Яковюк. [2, с. 57–58; 3, с. 202, 4, с. 272; 5, с. 144; 6, с. 133]. Однак, не можемо погодитись з такою позицією в цілому. Адже відповідно до ч. 8 ст. 111-1 КК кримінально караними є певні дії чи рішення, які

вчиняють особи зазначені у ч.ч. 5,6,7 КК. Оскільки у ч. 6 суб'єкт злочину загальний, а у ч. 5 і ч. 7 – спеціальний, то у ч. 8 ст. 111-1 КК суб'єкт злочину може бути як загальний так і спеціальний. Це залежить від того, диспозиція якої частини статті розкриває зміст злочину (ч. 5, ч. 6 чи ч. 7 ст. 111-1 КК), що призвів до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків.

Існує декілька способів для унормування суб'єкта у ст. 111-1 КК. Так, О. Радутний вважає, що необхідно зняти обмеження спеціального суб'єкта у ст. ст. 111-1 та позначити його як загального. [7; с. 133]. Натомість, О. Кравчук та М. Бондаренко звертають увагу на те, що поняття колабораціонізму логічно стосується в першу чергу громадян України [3, с. 202]. Такої ж думки притримуються і інші науковці [5, с. 144]. Є. Письменський та Р. Мовчан вважають, що хоча відсутнє текстуальне зазначення громадянина України як суб'єкта колабораційної діяльності, однак за змістом відповідної кримінально-правової норми таким суб'єктом може бути лише громадянин України [8, с. 357].

На думку, В. Кузнецова та М. Сийплові, яку підтримали М. Голінка, І. Медицький [9, с. 254; 10, с. 65], зважаючи на відому спорідненість колабораційної діяльності з державною зрадою, суб'єктом відповідних кримінальних правопорушень слід визнавати саме громадянина України. Отже, необхідно визначити такого суб'єкта в усіх складах кримінальних правопорушень, передбачених ч.ч. 1–7 ст. 111-1 КК України [11, с. 386].

Інше рішення – прийняття нового кодексу. Так, проєкт нового Кримінального кодексу України (станом на 30.01.2023 року), визнає суб'єктом колабораційної діяльності громадянина України, що позитивно оцінили М. Рубашенко та Р. Мовчан [12, с. 335].

Таким чином, суб'єктом діянь, передбачених ч.ч. 1, 2, 3, 5, 7 ст. 111-1 КК є фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років та є громадянином України; суб'єктом діянь, передбачених ч. 4 та ч. 6 ст. 111-1 КК є фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років; суб'єктом діяння, передбаченого ч. 8 ст. 111-1 КК може бути фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років та є громадянином України, або іноземцем, або особою без громадянства, залежно від того диспозиція якої частини статті розкриває зміст злочину (ч. 5, ч. 6 чи ч. 7 ст. 111-1 КК), що призвів до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків. Підтримуємо висловлену позицію внесення змін до КК щодо зазначення спеціального суб'єкта злочину у всіх частинах статті. Іншим способом вирішення цієї проблеми є прийняття нового КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ясницька Т.Ю. Вказівка на добровільність у складі колабораційної діяльності. *Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. С. 261–264.
2. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. *Слово національної школи суддів України*. 2021. №

4 (37). С. 56–68.

3. Кравчук О.О., Бондаренко М.С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.

4. Василенко Ю. В. До питання про відмежування колабораційної діяльності від державної зради. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття*» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 271–273.

5. Лихова С.Я., Сисоєва В.П. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: аналіз новел кримінального законодавства. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.) / [редкол.: С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський, А.А. Вознюк та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 142–146.

6. Яковюк І., Рубашенко М., Шульженко Н. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): загальний огляд та деякі законодавчі недоліки. *Деокупація. Юридичний фронт*: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О.В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 130–134.

7. Радутний Е.О. Публічне заперечення як різновид колабораційної діяльності за ч.1 ст.111–1 КК України. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права» ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. – Харків : Право, 2022. С. 129–134.

8. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С. 356–360.

9. Голінка М.І. Стаття 111-1 КК України (колабораційна діяльність) та суміжні їй явища: проблеми законодавчого регулювання. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. №36. С. 251–258.

10. Медицький І.Б. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: «дотичність» та розмежування у ході кримінально-правової кваліфікації. *Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути* : матеріали міжнар. наук. конференції, м. Харків, 21-22 жовт. 2022 р. / редкол.: В.Я. Тацій, Ю.А. Пономаренко, Ю.В. Баулін та ін. Харків : Право, 2022. С. 62–65.

11. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 70 (1). С. 374–381.

12. Рубашенко М. А., Мовчан Р. О. Кримінальні правопорушення проти державної безпеки в проєкті нового Кримінального кодексу України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №3. С. 328–341.